
**EKONOMİK BÜYÜME VE İŞSİZLİK ARASINDAKİ İLİŞKİNİN
OKUN YASASI ÇERÇEVESİNDE TÜRKİYE ANALİZİ**

Nedim MERCAN

**Temmuz 2017
DENİZLİ**

**EKONOMİK BÜYÜME VE İŞSİZLİK ARASINDAKİ İLİŞKİNİN OKUN
YASASI ÇERÇEVESİNDE TÜRKİYE ANALİZİ**

**Pamukkale Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Yüksek Lisans Tezi
Maliye Anabilim Dalı**

Nedim MERCAN

Danışman: Doç. Dr. Özay ÖZPENÇE

Temmuz 2017

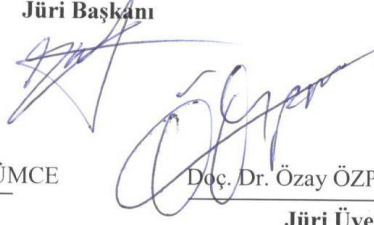
DENİZLİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ ONAY FORMU

Maliye Anabilim Dalı, Maliye Bilim Dalı öğrencisi Nedim MERCAN tarafından Doç. Dr. Özay ÖZPENÇE yönetiminde hazırlanan “**Ekonomik Büyüme, İşsizlik ve Devletin Rolü**” başlıklı tez aşağıdaki jüri üyeleri tarafından 19.07.2017 tarihinde yapılan tez savunma sınavında başarılı bulunmuş ve Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Yard. Doç. Dr. Haluk TANDIRCIOĞLU

Jüri Başkanı

Doç. Dr. Sevinç YARAŞIR TÜLÜMCE

Jüri Üyesi

Doç. Dr. Özay ÖZPENÇE

Jüri Üyesi

Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun 27/07/2017 tarih ve 29/05... sayılı kararıyla onaylanmıştır.

Prof. Dr. Yunus BALCI
Müdür

Bu tezin tasarımı, hazırlanması, araştırmalarının yapılması ve bulguların analizlerinde bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini; bu çalışmanın doğrudan birincil ürünü olmayan bulguların, verilerin ve materyallerin bilimsel etiğe uygun olarak kaynak gösterildiği ve alıntı yapılan çalışmalara atıfta bulunulduğunu beyan ederim.

Nedim MERCAN

İmza:

ÖNSÖZ

Yüksek lisans eğitimimde ve her konuda bilgi ve deneyimlerini paylaşan, bu tez konusunun belirlenmesinde ve gerçekleşmesinde yardımlarını esirgemeyen ve her zaman desteğini hissettiğim değerli hocam Sayın Özay ÖZPENÇE'ye,

Yüksek lisans tezimin tamamlanması aşamasında değerli deneyimlerini ve önerilerini benimle paylaşan değerli hocalarım Sayın Sevinç YARAŞIR TÜLÜMCE ve Sayın Haluk TANDIRCIOĞLU'na,

Yüksek lisans ders ve tez döneminde akademik anlamda bilgi ve tecrübelerini aktaran tüm Maliye Bölümü Hocalarıma,

Tezin hazırlanması sürecinde her türlü desteklerini esirgemeyen değerli hocalarım Sayın Arş. Gör. Eren ERGEN, Sayın Arş. Gör. Ersin YAVUZ ve Sayın Öğr. Gör. Tahsin AVCI'ya,

Eğitim hayatım süresince hep yanımda olan, maddi ve manevi hiçbir desteği benden esirgemeyen babam M. Refik MERCAN, annem Rasime MERCAN ve Kardeşlerime,

Okul hayatım boyunca akademik gelişimime katkı sağlayan tüm hocalarıma ve yakınlarıma sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Bu çalışma hiçbir zaman haklarını ödeyemeyeceğim annem Rasime MERCAN, babam M. Refik MERCAN ve Kardeşlerime armağanımdır.

ÖZET

EKONOMİK BÜYÜME VE İŞSİZLİK ARASINDAKİ İLİŞKİNİN OKUN YASASI ÇERÇEVESİNDE TÜRKİYE ANALİZİ

MERCAN, Nedim

Yüksek Lisans Tezi

Maliye ABD

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Özay ÖZPENÇE

Temmuz 2017, 112 Sayfa

Ekonomik büyüme ve işsizlik konuları geçmişten günümüze süregelen önemli makroekonomik sorunlar arasındadır. Özellikle ikinci dünya savaşından sonra bu ilişkinin önemi artmıştır. Büyüme ile işsizlik arasındaki ilişkiyi ilk olarak inceleme konusu yapan Amerikalı iktisatçı Arthur M. Okun olmuştur. Daha sonra literatüre Okun Yasası olarak giren bu çalışma 1948 – 1960 yılları arası ABD ekonomisi verilerini ele almıştır. Yapılan çalışmada ekonomik büyüme ve işsizlik arasında negatif bir ilişki olduğu sonucu ortaya çıkmıştır. Yani reel GSYH’da meydana gelen bir artış işsizliği düşürmektedir. Bu çalışmada, Türkiye ekonomisi için ekonomik büyüme ve işsizlik arasındaki ilişki incelenmiştir. 1980 – 2016 arası yıllık veriler ele alınarak yapılan çalışmada zaman serileri farklı seviyelerde durağanlaştığından dolayı ARDL eşbütünleşme modeli kullanılmıştır. Yapılan analiz sonucunda uzun dönemde ekonomik büyüme ile işsizlik arasında eşbütünleşme ilişkisi olduğu görülmüştür. Fakat katsayı olarak daha somut bir sonuç ortaya koymak adına ARDL eşbütünleşme testinden sonra regresyon analizi yapılmıştır. Regresyon sonuçlarına göre, ekonomik büyümede meydana gelen %1’lik bir artış işsizliği %0.11 oranında düşürmektedir. Yani Okun yasasının Türkiye’de geçerli olduğu sonucu ortaya çıkmaktadır. Fakat büyümenin işsizliği yeterince azaltamaması, işsizlik sorunsalına zemin hazırlamaktadır. Bu bağlamda, hükümetlerin belirlediği büyüme politikalarının istihdamı teşvik edici yapıda olması, bu sorunsalın minimize edilmesine katkı sağlayacaktır.

Anahtar Kelimeler: Ekonomik büyüme, İşsizlik, ARDL, Regresyon Testi.

ABSTRACT

TURKEY ANALYSIS IN THE RELATIONSHIP BETWEEN ECONOMIC GROWTH AND UNEMPLOYMENT WITHIN THE FRAMEWORK OF OKUN'S LAW

MERCAN, Nedim

Master Thesis

Department Of Public Finance

Thesis Supervisor: Assoc. Prof. Özay ÖZPENÇE

July 2017, 112 Pages

Economic growth and unemployment are among the major macroeconomic problems that have been ongoing from past to present. Especially after the second World War, the relevance of this relationship has increased. Arthur M. Okun, the American economist who first examined the relationship between growth and unemployment. This study, which was later referred to as the Okun's Law in the literature, examined the data of US economy from 1948 to 1960. The study concluded that there was a negative relationship between economic growth and unemployment. That is, an increase in the real GDP reduce unemployment. This study examines the relationship between economic growth and unemployment for the Turkish economy. The ARDL cointegration model was used because the time series were stabilized at different levels in the study conducted from year 1980 to 2016. As a result of the analysis, economic growth and unemployment were found to be a cointegration relation in long term. However, regression analysis was performed to give as coefficient a more concrete result after the ARDL cointegration test. According to result of the regression, a %1 increase in the economic growth rate reduces unemployment %0.11. In the other words, the end result is that Okun's Law is valid in the Turkey. But the growing can not be reduced enough unemployment, the unemployment hurdle is preparing the ground. In this context, the growth policies determined by the governments will contribute to the minimization of this hurdle.

Keywords: Economic growth, Unemployment, ARDL, Regression Test.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	I
ÖZET.....	II
ABSTRACT.....	III
İÇİNDEKİLER.....	IV
KISALTMALAR DİZİNİ.....	VI
TABLOLAR DİZİNİ.....	VII
GRAFİKLER DİZİNİ.....	VIII
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	IX
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

TEORİK AÇIDAN EKONOMİK BÜYÜME, İSTİHDAM VE İŞSİZLİK

1.1.EKONOMİ KAVRAMININ ETİMOLOJİSİ.....	5
1.2.EKONOMİK BÜYÜME KAVRAMI.....	7
1.3.EKONOMİK BÜYÜMENİN ÖLÇÜLMESİ VE BÜYÜMEYİ BELİRLEYEN FAKTÖRLER.....	10
1.4.EKONOMİK BÜYÜME TEORİLERİ.....	12
1.4.1.Merkantilizmde Ekonomik Büyüme.....	13
1.4.2.Fizyokratlar Dönemi Ekonomik Büyüme.....	14
1.4.3.Klasik Ekolde Büyüme.....	16
1.4.4.Karl Marx'ın Büyüme Modeli.....	22
1.4.5.Keynesyen Ekolde Büyüme.....	23
1.4.6.Harrod – Domar Büyüme Modeli.....	26
1.4.7.Neo – Klasik (Solow) Ekolde Büyüme.....	27
1.4.8.İçsel Büyüme Teorileri.....	30
1.5.İSTİHDAM VE İŞSİZLİK KAVRAMLARI.....	34
1.5.1.İşsizliğin Etkileri.....	36
1.5.2.İşsizlik Türleri.....	37
1.5.2.1.Açık İşsizlik – Gizli İşsizlik.....	37
1.5.2.2.Gayri İrادی İşsizlik – İrادی İşsizlik.....	37
1.5.2.3.Friksiyonel İşsizlik.....	37
1.5.2.4.Yapısal İşsizlik.....	38
1.5.2.5.Mevsimsel İşsizlik.....	38
1.5.2.6.Konjonktürel İşsizlik.....	38
1.5.2.7.Teknolojik İşsizlik.....	39
1.5.2.8.Doğal İşsizlik Oranı.....	39
1.5.3.İşsizliğin Nedenleri.....	40
1.5.4.İşsizlik ve Ekonomik Büyüme İlişkisi.....	40

İKİNCİ BÖLÜM

OKUN YASASI VE TÜRKİYE'DE EKONOMİK BÜYÜME – İŞSİZLİK İLİŞKİSİ

2.1.OKUN YASASI.....	43
2.2.TÜRKİYE EKONOMİSİNDE BÜYÜME VE İŞSİZLİK.....	45
2.2.1.1980'lerde Türkiye'deki Durum.....	47
2.2.2.1990'larda Türkiye'deki Durum.....	51
2.2.3.2000 ve Sonrasında Türkiye'de Büyüme ve İşsizlik.....	54
2.3.LİTERATÜR TARAMASI.....	61

2.3.1.Küresel Anlamda Yapılan Çalışmalar.....	62
2.3.2.Ulusal Bazda Yapılan Çalışmalar.....	73

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
EKONOMİK BÜYÜME VE İŞSİZLİK ARASINDAKİ İLİŞKİYE
YÖNELİK AMPİRİK UYGULAMA

3.1.VERİ SETİ VE MODEL.....	77
3.2.METODOLOJİ.....	79
3.3.UYGULAMA.....	82
3.4.ELDE EDİLEN BULGULAR.....	89
4. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME.....	93
KAYNAKÇA.....	98
ÖZGEÇMİŞ.....	112

Kısaltmalar Dizini

Gayri Safi Yurtiçi Hasıla	: GSYH
Milli Gelir	: MG
Gayrisafi Milli Hasıla	: GSMH
Safi Milli Hasıla	: SMH
Araştırma Ve Geliştirme	: AR GE
Uluslararası Çalışma Örgütü	: ILO
Enflasyonu Hızlandırmayan İşsizlik	: NAURI
Amerika Birleşik Devletleri	: ABD
Uluslararası Para Fonu	: IMF
Devlet Planlama Teşkilatı	: DPT
Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası	: TCMB
İstanbul Sanayi Odası	: İSO
Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı	: GEGP
Orta Vadeli Program	: OVP
En Küçük Kareler Yöntemi	: EKK
Ekonomik Kalkınma Ve İşbirliği Örgütü	: OECD
Vektör Otoregresyon	: VAR
Avrupa Birliği	: AB
Autoregressive Distributed Lag	: ARDL
Hata Düzeltme Katsayısı	: ECM
Augmented Dickey – Fuller	: ADF
Phillips – Perron	: PP

Tablolar Dizini

Tablo 2. 1: 1980 – 2016 Arası Türkiye’de Ekonomik Büyüme Ve İşsizlik Oranları.	46
Tablo 2. 2: 1980 – 1989 Türkiye’de Büyüme Ve İşsizlik Oranları.....	50
Tablo 2. 3: 1990 – 1999 Türkiye’de Büyüme Ve İşsizlik Oranları.....	54
Tablo 2. 4: 2000 – 2009 Arası Türkiye’de Büyüme Ve İşsizlik Oranları.....	58
Tablo 2. 5: 2010 – 2016 Arası Türkiye’de Büyüme Ve İşsizlik Oranları.....	60
Tablo 2. 6: Okun Yasasına İlişkin Küresel Çalışmalar.....	62
Tablo 2. 7: Okun Yasasına İlişkin Türkiye Çalışmaları.....	73
Tablo 3. 1: ADF ve PP Birim Kök Test Sonuçları.....	83
Tablo 3. 2: Tanısal Testler ARDL (1, 1) Modeli.....	86
Tablo 3. 3: Sınır Testi.....	89
Tablo 3. 4: Hata Düzeltme Modeli.....	90
Tablo 3. 5: Tanısal Test Sonuçları.....	91

Grafikler Dizini

Grafik 2. 1: 1980-2016 Döneminde Türkiye’de Büyüme Ve İşsizlik Oranları.....	46
Grafik 2. 2: 1980 – 1989 Türkiye’de Büyüme Ve İşsizlik.....	50
Grafik 2. 3: 1990 – 1999 Türkiye’de Büyüme Ve İşsizlik.....	54
Grafik 2. 4: 2000 – 2009 Arası Türkiye’de Büyüme Ve İşsizlik.....	58
Grafik 2. 5: 2010 – 2016 Türkiye’de Büyüme Ve İşsizlik.....	60
Grafik 3. 1: Büyüme (Y) Ve İşsizlik (U) Serilerin İlişkin Zaman Grafikleri.....	77
Grafik 3. 2: Jarquera Bera Test Grafiği.....	88

Şekiller Dizini

Şekil 1. 1: Ekonomik Büyüme Çerçevesi.....	12
Şekil 1. 2: Adam Smith'in Büyüme Modeli: İşbölümü Ve Büyüme.....	18
Şekil 1. 3: Adam Smith'in Büyüme Modeli: Büyüme Ve Durgunluk.....	19
Şekil 1. 4: Nüfus Artış Hızının Büyüme Üzerindeki Etkileri.....	28
Şekil 3. 1: CUSUM Test.....	85
Şekil 3. 2: CUSUMQ Test.....	85
Şekil 3. 3: Correlagram Otokorelasyon.....	88

GİRİŞ

Makroekonomi konuları içerisinde en önemli konuma sahip olan işsizlik ve ekonomik büyüme kavramları geçmişte olduğu gibi günümüzde de hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ekonomiler açısından çok önemli meseleler niteliğindedir. Ekonomik büyüme ile üretimi artırıp bununla birlikte istihdam yaratma ve işsizliği azaltma arzusu vardır. Fakat günümüzde ekonomik büyüme sağlanmasına rağmen işsizliğin azalmadığı dönemler olduğu görülmektedir. Bu konuda mevcut literatür ile günümüzdeki mevcut durum arasında bir çelişki oluşmaya başlanmış ve bu da yeni yeni tartışmalara sebebiyet vermiştir. İşsizliği azaltmak ya da istihdamı artırmak için kısa vadeli değil de uzun vadeli fakat daha sürdürülebilir bir ekonomik büyüme sağlanması gerektiği ifade edilmektedir. Bundan dolayı işsizliğin, politikaları ve etkileri itibariyle daha geniş, karmaşık ve daha önemli bir mesele olduğu belirtilmektedir.

İşsizliğin bu denli önemli olması ve ayrıca ekonomik büyümeye istenilen tepkiyi vermemesinin nedeni işsizliğin çok boyutlu bir ekonomik sorun olmasından kaynaklanmaktadır. Ekonomik büyümeyi artırmak; yatırımlar yapmak, iç talebi canlı tutmak ve harcamaları artırmak için reel ücretleri artırmak vb. yapısal politikalar ile sağlanabiliyorken, işsizlik sadece ekonomik büyümeyi artıran yapısal politikalar ile çözülecek bir sorun değildir. Bunun nedeni işsizlik sorununun ekonomik boyutunun yanında sosyo – kültürel boyutunun da olmasıdır. İşsizliğin sosyal – kültürel etkileri toplumda ağır problemlere yol açabileceğinden politika yapıcıları işsizlik politikalarına değinirken daha özenli ve daha ayrıntılı davranmaya çalışmaktadırlar.

Ekonomik büyüme ve işsizlik mevzuları gelişmiş ülkelere nazaran gelişmekte olan ülkelerde başa çıkılması daha zor problemlerdir. Çünkü gelişmekte olan ülkeler genelde pek çok alanda olduğu gibi ekonomik alanda da yapısal reform konularında yeterince başarılı değillerdir. Türkiye de gelişmekte olan ülkeler grubunda yer alan bir ekonomidir ve ekonomik büyüme ve işsizlik ilişkisi halen istenilen sonuca ulaşamadığı görülmektedir. İşsizlik ile ekonomik büyüme arasındaki ters ilişkide halen daha istenilen sonuca ulaşamaması literatüre istihdam yaratmayan büyüme kavramı olarak girmiştir. Fakat Türkiye’de istihdam yaratmayan büyümeden ziyade yüksek büyüme oranlarına rağmen işsizliği istediğimiz seviyeye indirememesi sorunu olduğu görülmektedir. Yani Okun geçerli olmasına rağmen katsayısal olarak çok küçük bir ters ilişki olduğu görülmektedir.

Ekonomik büyüme ile işsizlik arasındaki ters ilişkiyi, Amerikalı iktisatçı Arthur M. Okun (1962) tarafından Okun Yasası olarak literatüre kazandırılmıştır. Okun Yasasında olduğu gibi ekonomik büyüme ile işsizlik arasındaki ters ilişkinin bazı ülkeler için geçerli olduğu araştırmalar sonucunda belirlenmişse de genellikle Türkiye'nin de içinde olduğu gelişmekte olan ülkeler açısından tüm sonuçlar her zaman aynı çıkmamaktadır. Yapılan çalışmalar sonucunda Okun'un ifade ettiği gibi ters bir ilişkiden ziyade daha çok asimetrik bir ilişkinin olduğu saptanmıştır. Nitekim buna Türkiye'de ki 2001'den sonraki verilere bakarak anlamak mümkündür. Çünkü bu dönemde alınan yüksek büyüme rakamlarına rağmen işsizlik istatistiksel olarak daha az etkilenmiştir.

Okun yasası ve katsayısı, politika ve politika yapıcılar tarafından önemsenen bir araç olarak görülmektedir. Bunun nedeni ekonomik büyüme amacıyla hazırlanıp, uygulanacak politikaların; işsizliği nasıl veya ne kadar etkileyeceğini belirleyebilmek için önem arz etmektedir. Elde edilen Okun katsayısı ile büyüme ve işsizlik parametrelerinin birbirini etkileme dereceleri gösterildiğinden dolayı katsayıya önem verilmektedir. Ayrıca politika yapıcılar belirleyecekleri büyüme veya işsizlik politikalarının ileride etki edeceği durumları ve çıkabilecek sonuçları analiz edip doğru karar vermeleri gerekmektedir. Buradan çıkan sonuçlarla daha iyi kararlar verilebilir daha iyi sonuçlar elde edilebilir.

Günümüzde ekonomik büyümeyi sağlamak ve bununla birlikte daha sürdürülebilir bir istihdam politikası uygulamak giderek zorlaşmaktadır. Bunun nedeni ise günümüzde dünya ekonomilerinin sürekli birbiriyle etkileşim içinde olmalarıdır. Buradan hareketle özellikle Türkiye gibi gelişmekte olan ve kırılganlıkları yüksek olan ülkeler açısından daha sıkıntılı konular ve çözülmesi daha zor olan problemler olarak karşımıza çıkmaktadır.

Türkiye'de 1980'lerden önce uygulanan politikaların işsizlik üzerindeki etkisinin daha fazla olduğu görülmektedir. Özellikle 1990'lardan sonra Türkiye'deki büyüme ve işsizlik arasındaki ilişkinin zayıflaması daha da belirginleşmiştir. Bu dönemlerde ve daha sonrasında büyüme artmasına rağmen işsizlik belli seviyelerde devam etmiş ve istenilen seviyelere indirilememiştir. Belirlenen hedef ve programlarda istenilen sonucun elde edilemediği gibi işsizlik oranları giderek artmıştır.

Bu çalışmanın amacı, ekonomik büyüme ile işsizlik arasındaki ilişkiyi araştırmak ve Okun Yasasının Türkiye’de geçerli olup olmadığını incelemektir. Bu çerçevede Türkiye ile ilgili verilerle önce ilişkinin yönü belirlenecek, daha sonra veriler analize tabi tutulacaktır.

Çalışma üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde ekonomik büyüme, işsizlik ve istihdam kavramları üzerinde durulmuştur. Burada ekonomik büyümeden bahsederken ekonomik büyüme teorileri ele alınmış ve kronolojik bir sıra halinde yazılmıştır. Ekonomik büyüme teorilerinden bahsederken bu teorilerin tüm özelliklerinin yanısıra büyüme ve işsizlik konularıyla ilgili olan kısımlarına yer verilmiştir. Ekonomik büyüme teorilerinden bahsedildikten sonra ekonomik büyümenin nasıl ölçüldüğüne değinilmiştir. Daha sonra işsizlik kavramından bahsedilmiş ve işsizliğin etkilerine değinilmiştir. Bu bölümün sonunda ise işsizlik türlerine ve işsizliğin sonuçlarına değinilmiştir.

İkinci bölümde ekonomik büyüme ve işsizlik arasındaki ilişkiyi teorik bir çerçeveye oturtan Okun Yasasından bahsedilmiş ve Türkiye’de ekonomik büyüme ve işsizlik ilişkisi ele alınmıştır. Burada asıl üzerinde durulmak istenen konu, Türkiye’de 1980’den günümüze kadarki zaman serileri ışığında meydana gelen büyüme ve işsizlik gelişimini açıklamaktır. Bu nedenle zaman serileri 10 yıllık periyotlara ayrılmış ve grafiklerle işsizlik ve ekonomik büyüme durumlarına değinilmiştir. Ardından Okun yasası çerçevesinde ele alınan ikincil kaynaklar derlenip tablo halinde sunulmuştur. Bu tablolar oluşturulurken ulusal ve uluslararası olarak ayrıştırılmış ve öyle aktarılmıştır.

Üçüncü bölümde de Türkiye açısından ekonometrik bir uygulama yapılmıştır. Bu uygulamanın öncelikle yöntemi anlatılmış olup daha sonra analiz kısmına geçilmiştir. Türkiye için yapmış olduğumuz bu analiz 1980- 2016 arasındaki dönemi kapsamış olup veriler yıllık olarak alınmıştır. Analizde önce ARDL yöntemi kullanılmış ardından daha somut bir sonuç elde etmek amacıyla regresyon analizi yapılmıştır. ARDL yönteminin kullanılmasının nedeni zaman serileri arasındaki eşbütünleşme ilişkisinin var olup olmadığını tespit etmektir. ARDL testi yapılırken analize başlamadan önce ekonomik büyüme ve işsizlik zaman serilerinin durağan olup olmadığına bakmak gerekmektedir. Durağanlığı test etmek amacıyla Augmented Dickey – Fuller (ADF) ve Phillips – Perron (PP) testleri kullanılmaktadır. Kullanılan bu testlerle birlikte zaman serilerinin durağanlığı belirlenmektedir. Daha sonra tanısal testlere yer verilmiş olup, bu test değerlerinin ne anlam ifade ettiği ve neden uygulandığı açıklanmıştır.

Analiz için bir başka önemli test olan otokorelasyon testi yapılmış ve bu test sonuçları açıklanmıştır. Yapılan analizde zaman serileri arasında otokorelasyon sorununun olmaması gerekmektedir. Analiz sonuçlarında otokorelasyon olmadığı belirlenmiş ve daha sonra modelin kurulabilecek anlam değerlerine sahip olduğu belirlenmiştir. Regresyon analizinin uygulanma amacı ise, ARDL eşbütünleşme yönteminde uzun dönem katsayıları istatistiksel olarak yorumlanamadığından zaman serilerinin birbirileri üzerindeki etkilerinin daha somut bir açıklamasını elde etmektir. Çalışmanın en sonunda da sınır testlerine ve hata düzeltme modellerine yer verilmiş ve çalışma için yorum ve sonuç kısmı aktarılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

TEORİK AÇIDAN EKONOMİK BÜYÜME, İSTİHDAM VE İŞSİZLİK

1.1.Ekonomi Kavramının Etimolojisi

Bu kısımda ilk önce ekonomi kavramı üzerinde durulmuş olup daha sonra ekonomik büyüme ve ekonomik büyüme teorileri açıklanmaya çalışılmıştır. Ardından işsizlik ve işsizlik ile ilgili terimler üzerinde durulmuş ve işsizlik türlerine değinilmiştir.

Ekonomi kelimesinin etimolojisine baktığımızda Latince'den geldiğini görmekteyiz. Anlam olarak ev, aile, toplama ve yönetim gibi anlamlara gelmektedir. Yani aile yönetimi gibi düşünülmektedir. Ekonominin bir sosyal bilim olması itibarıyla ve kesin sonuçlar vermemesi itibarıyla yıllarca bilim olarak kabul edilmemiş ya da bilim olduğu hep tartışılan bir konu olmuştur. Fakat gelinen bu nokta da günümüzde artık ekonomi bir bilim olarak kabul edilmiş ve sosyal bilimler arasında yerini almıştır. Yani artık bugün ekonomi bilimi sosyal bilimler arasında yer alan bir bilim dalıdır. Ekonomi biliminin asıl amacı ise yer yüzünde varlığı sınırlı olan kaynakların, sınırsız olan insan ihtiyaçlarını optimal nokta da sağlamaktır.

Ekonomi, varsayımlarla, kanunlarla ve sahip olduğu teorilerle bilim dalları arasındaki yerini kanıtlamıştır. Buna karşılık ekonomi politikası çoğunlukla sanat ve bilimin birbiriyle etkileşimini ifade eder denilebilir. Buna ek olarak ekonominin temel kaynağı insan, toplum ve bunların sergiledikleri davranışlar olduğu göz önüne getirildiğinde sosyal bir bilim olduğu ortaya çıkmaktadır (Eğilmez ve Kumcu, 2004: 22 – 23).

Ekonomik büyümeyi daha iyi anlayabilmek adına büyüme ile alakalı bazı terimlere kısaca yer vermek daha iyi olacaktır. Bunlar; milli gelir (MG), gayrisafi milli hasıla (GSMH), safi milli hasıla (SMH) ve en son ekonomik büyüme ile doğrudan ilgili olan gayri safi yurt içi hasıla (GSYH) kavramlarıdır.

MG, genel olarak bir yıl içerisinde bir ekonomide insanların ekonomik faaliyetler sonucunda ürettikleri mal ve hizmetlerin toplam parasal değerini ifade eder (Dwivedi, 2010: 51). GSMH, genellikle bir yıl olan belli bir zaman süresi içerisinde herhangi bir ekonomide üretilen ve var olan piyasa fiyatları ile değerlendirilen tüm nihai mal ve hizmetlerin değeridir (Gupta vd., 2008: 26). Burada önemli olan konu bu üretimi o ülkenin vatandaşları tarafından gerçekleşmesidir. Deepashree ve Agarwal (2007),

GSMH, bir ülke içinde o ülkenin vatandaşları tarafından üretilen toplam değeri gösterir ve o ülke vatandaşlarının kazandığı toplam gelirin ölçümüdür.

SMH “*gayrisafi milli hasıladan amortismanların çıkarılmasıyla elde edilir. Üretim sürecinde, ekonominin üretim teçhizatında meydana gelen aşınma ve eskimeyi dışarıda tuttuğu için, ekonominin net üretim gücünü gösterir*” (Bocutoğlu, 2012: 37). GSYH’ya baktığımızda bunu nominal ve reel olarak ayırmak daha iyi olacaktır. Bu çalışma boyunca ele alınan, reel gayrisafi yurtiçi hasıladır.

Nominal GSYH, belli bir dönem sürecinde bir ekonominin üretimde elde ettiği tüm mal ve hizmetlerin parasal değerinin ölçümüdür. Nominal GSYH, fiziksel çıktı miktarı ile birlikte fiyatlar genel seviyesine de bağlı olduğundan dolayı yanıltıcı olabilir. Ekonomistler fiyatlar seviyesinin değişme sorununu çözmek açısından reel GSYH ölçümünü ortaya çıkarmıştır (Barro, 1997: 33 – 34).

Reel GSYH, belirli bir dönemde bir ekonomi de üretilen nihai mal ve hizmetlerin sabit fiyatlarla yani belli bir yılın (baz yılı) fiyatlarına göre hesaplanmasıdır. Bu da enflasyondan arınmış GSYH’dır (Ertek, 2009: 267). GSYH, bir ülkenin içinde üretilen malları ve hizmetleri içermesine rağmen GSMH, emek ve sermaye ile üretilen tüm malları ve hizmetleri içermekte olduğu söylenebilir (Gordon ve Wilcox, 1998: 37).

GSYH, mevcut üretim aşamasında olan nihai mal ve hizmetlerin piyasada var olan fiyatlarla değerlendirilen bir ölçü olarak değerlendirilebilir. Burada bahsedilen mevcut üretim şu an da üretim aşamasından geçen mal ve hizmetlerdir (Froyen, 1993: 18). Burada önemli olan mesele üretimin ülke içinde olması meselesidir. Kısaca ekonomik büyüme ile ilgili bazı kavramlara değindikten ekonomik büyüme kavramına geçmeden açıkladığımız kavramları basit birer formülasyon ile göstermek belki de daha açıklayıcı olacaktır (Bocutoğlu, 2012: 32 – 39):

GSYH= tüketim malları (C)+ yatırım malları (GSI) + kamu hizmetleri (G) + ithalat vergileri (TM)

$$GSYH= C + GSI + G + TM \quad (1.1)$$

Buradaki tüketim malları; dayanıklı tüketim malları, dayanıksız tüketim malları ve özel hizmetlerdir.

Buradaki yatırım malları; makine ve teçhizat, tesisler, konutlar ve stoklardır.

GSI= net yatırımlar (I) + amortismanlar (IA) buradan net yatırımları çekersek,

I= GSI – IA sonucunu vermektedir.

Kamu hizmetleri; kamu eliyle yapılan eğitim, sağlık ve adalet gibi hizmetlerdir.

İthalat vergileri ise, yurt dışında satın alınan mallara ödenen vergilerden meydana gelir.

$$\mathbf{GSMH= C + GSI + G + TM \pm F} \quad (1.2)$$

Buradaki F, dış alem geliri olarak karşımıza çıkmaktadır.

$$\mathbf{SMH= GSMH – IA} \quad (1.3)$$

Burada IA, amortismanları göstermektedir. Ve buradan safi milli hasılayı düzenleyip yerine net yatırımları yazarsak,

$$\mathbf{SMH= C + (GSI – IA) + G + TM \pm F}$$

Sonra buradan, yukarıda değindiğimiz gibi net yatırımlar gayri safi yatırımlardan amortismanların çıkarılması olduğundan GSI – IA yerine direk net yatırımları yazıp düzenleyebiliriz. En sonunda aşağıdaki gibi;

SMH= C + I + G + TM ±F son halini almaktadır.

$$\mathbf{MG= SMH – (T_1 – SUB)} \quad (1.4)$$

Burada **T₁**, vasıtalı vergiler ve **SUB**, sübvansiyonlardır.

Buraya kadar kısaca değindiğimiz bazı kavram ve bu kavramların formülasyonlarından sonra ekonomik büyüme kısmına geçebiliriz.

1.2.Ekonomik Büyüme Kavramı

Ekonomik büyüme kısaca, bir ülkede belli bir zaman dilimi içerisinde üretilen mal ve hizmet miktarındaki artışa iktisadi büyüme ya da diğer bir deyişle ekonomik büyüme denir. Bir ekonomideki üretimin artışını GSYH'daki değişime bakarak anlamak

mümkündür. Dolayısı ile GSYH'daki bir artış ekonomik büyüme olarak görülebilmektedir.

Burada bahsedilen GSYH'daki artış reel bir artış olmak zorundadır. Çünkü burada bahsedilen konu fiyatlarda meydana gelmiş bir artış konusu değildir. Bahsedilen konu üretilen mal ve hizmetlerin ölçüsünde meydana gelmiş bir büyümedir (Eğilmez, 2015: 194).

Ekonomik büyüme, zaman içerisinde kişi başına gelir ve ülke gelirinde istikrarlı bir artış olarak sayılabilir (Enzeala-Harrison, 1996:3). Bu çerçevede baktığımızda dünya da var olan tüm ekonomiler geçmişten günümüze kısa vadeli ya da uzun vadeli planlar yaparken bu planlar arasında ekonomik büyüme ilk sıralarda yer almakla birlikte GSYH da bir önceki yıla göre bir artış meydana getirme çabasındadırlar. Çünkü bir ekonomide refahın ve kişi başına gelirin artmasının ilk belirtileri ekonomik olarak büyümekten geçer. Bundan dolayı GSYH'yı artırmak için çeşitli politikalar uygulamakta ve çeşitli yollar izlenmektedirler.

Ekonomik büyüme Sanayi Devrimi ile birlikte ilk olarak Birleşik Krallıkta ortaya çıkmış bir kavramdır. Büyüme, kalkınma, modernleşme, gelişme, sanayileşme gibi değişik ifadelerle anlatılmaya çalışılmış bir değişim ve dönüşüm sürecinden bahsetmektedir. Bu sürecin ülkeden ülkeye değişik zaman dilimlerinde başlaması veya ülkeden ülkeye daha hızlı ya da daha yavaş olmasının nedenleri gibi konular ekonomik büyüme alanına girmiştir (Arslan, 2011: 161).

Büyüme teorilerinde, ekonomik büyüme için teknolojik ilerleme ve stok yani sermaye birikimi hayati önem taşımaktadır. Ekonomilerin üretim kapasitesindeki herhangi bir artış ile sermaye stokuna yardımcı olan yatırımlar kalemi arasında sıkı bir bağ vardır (Apak ve Uçak, 2007: 58). Fakat ekonomik büyüme, belli büyüklükteki bir nüfusa baktığımızda sadece sermaye stoku ve teknolojik ilerleme ile değil de bununla birlikte aynı zamanda tüketim eşitliği olarak da ifade edebileceğimiz artan gelir eşitliğine de bağlı olduğu söylenebilir (Strassmann, 1956: 427). Buradan hareketle bu söylenenlerin yanı sıra özellikle bir ekonominin gelişmesi için bilgi ve bilginin getirdiği üretken teknolojik gelişme ekonomilerin büyümesi açısından hayati önem arz etmektedir.

Temel teknolojik değişim kuramları dünyayı bir bütün olarak ve teknolojiyi takip eden ekonomilerin uzun dönemde nasıl ve ne kadar büyüdüğünü anlamının en önemli

araçlarıdır(Barro, 1996: 1). Üretken teknolojinin gelişimi, milli toplumların yazgısı üzerinde değişik etki yaratabilir. Teknolojik olgunlaşma bir devletin sosyal koşullarına ve başka farklı etkenlerle ilişkili olarak bir ekonomide daha fazla yarar sağlama trendi göstermektedir. Örneğin, 18. yy sonlarına doğru buhar gücünün gelişme göstermesi İngiliz ekonomisinde büyüme yönünde büyük bir ilerleme yaşamasına sebep olmuştur (Gilpin, 1996: 413).

Aynı zamanda ekonomik büyümeyi, beşeri sermaye, nüfus artışı, ekonomik ve siyasi istikrar, teknoloji seviyesi, işgücü, fiziksel sermaye ve dışa açıklık gibi pek çok etken belirleyebilir. Bazı ekonomilerinde bu etkenlerin yetersiz olması büyüme düzeylerinin de yeterli düzeye ulaşamamasına neden olmaktadır. Özellikle gelişmekte olan ülkeler büyümenin istikrarlı olabilmesi için yurt içi ve yurt dışı finansman kaynak ihtiyaçlarını bulamamaktadırlar (Çiçek vd., 2010: 144).

En başta belirtildiği gibi ekonomik büyüme, refahı ve kişi başına geliri artırma adına her devlet için önemli bir kavramdır. Fakat ekonomik büyüme sadece refahı artırmak için önemli değildir. Ayrıca ekonomik büyüme istihdam, işsizlik, yoksulluk, gelir dağılımı, eğitim gibi konular için de çok önemli bir makroekonomik göstergedir. Heintz (2006), ekonomik büyüme sağlanırken, bu sebeple istihdam fırsatlarının kalitesini ve ölçüsünü artırmak yoksulluğu bir çözüme bağlayacağını ifade etmiştir.

Makroekonomik konular arasında özellikle ekonomik büyüme ile işsizlik ilişkisi ülke refahı açısından çok büyük önem taşımaktadır. Çünkü geçmişten günümüze kadar devam eden bir süreçte, ekonomik büyüme ile birlikte çeşitli sorunlara çözüm üretilebilmişse de özellikle son zamanlarda ekonominin büyümesine rağmen işsizliğin düşürülememesi sorunu ülke ekonomileri ve politika üreticileri açısından sıkıntıların yaşanmasına sebep olmuştur. Ekonomik büyüme ve işsizlik ilişkisi ilk olarak Arthur Okun tarafından 1962 yılında önemi ortaya atılmakla beraber günümüzde de çok önemli bir konu olma potansiyeline sahiptir. Ekonomik büyüme artmasına rağmen işsizliğin düşürülememesi özellikle gelişmekte olan ekonomiler açısından en sıkıntılı makroekonomik meseleler haline gelmektedir. Dönemler ve ekonomiler arasındaki ekonomik büyüme farkları çeşitli teorilerle ispatlanmaya çalışılmış ve bundan dolayı farklı teoriler yazılmıştır.

1.3.Ekonomik Büyümenin Ölçülmesi Ve Büyüme Belirleyen Faktörler

Bir ekonominin bir yıldan diğerine ne kadar büyüdüğünü anlamak için kuşkusuz ekonomik büyümeyi ölçmek gerekmektedir. Burada bahsedilen büyüme reel büyümedir. Ekonomik büyüme oranını şu şekilde ölçmek mümkündür: (Eğilmez, 2015: 194):

t + 1 döneminin ekonomik büyüme oranı (G_{t+1}) ölçmek için t + 1 dönemi reel GSYH'sinden (Y_{t+1}), t dönemi GSYH'sini (Y_t) çıkarıp yine t dönemi GSYH'sine bölmemiz gerekir.

$$G_{t+1} = (Y_{t+1} - Y_t) / Y_t \quad (1.5)$$

Burada ($Y_{t+1} - Y_t$) yerine reel GSYH'deki değişimi kısaca göstermek için dY ifadesini kullanabiliriz.

$$G_{t+1} = dY / Y_t \quad (1.6)$$

Ekonomik büyüme oranını bir önceki yıla oranla ne kadar büyüdüğünü bu formül sayesinde görmek mümkündür. Aynı şekilde GSMH' de ölçülebilir. Fakat GSMH' yi ölçmek için 3 yöntem izlenmektedir. Bu yöntemler; üretim yöntemi, harcamalar yöntemi ve gelir yöntemleridir. Bunları aşağıdaki gibi açıklamak ve formüle etmek mümkündür.

Üretim yöntemi, bir ekonomide bir dönemde üretim sürecinden geçen nihai yerli üretimin cari fiyatlarla piyasadaki değerinin toplamıdır. Harcamalar yöntemi, bir ekonomide bir dönem içerisinde yapılan yatırım, tüketim, devlet harcamaları ve yapılan net ihracatın toplam değerini gösterir. Gelir yöntemi, bir ekonomide bir dönem boyunca elde edilen üretim faktörü gelirlerini tamamını gösterir. Formüle dökmek gerekirse bunları aşağıdaki gibi formüle edebiliriz (Eğilmez ve Kumcu, 2004: 119):

$$\text{Üretim yöntemi ile GSMH} = \text{Sanayi Yönetimi} + \text{İnşaat Sektörü Üretimi} + \text{Tarım Sektörü Üretimi} + \text{Hizmetler Sektörü Üretimi} \quad (1.7)$$

$$\text{Gelir yöntemi ile GSMH} = \text{Ücret} + \text{Kar} + \text{Rant} + \text{Faiz} \quad (1.8)$$

$$\text{Harcamalar yöntemi ile GSMH} = \text{Özel Tüketim Giderleri} + \text{Özel Yatırım Giderleri} + \text{Devlet Harcamaları} + (\text{İhracat} - \text{İthalat}) \quad (1.9)$$

$$\text{GSMH} = C + I + G + (X - M) \quad (1.10)$$

Ekonomik büyümenin daha verimli ve devamlı olabilmesi için çeşitli yenilikler yapılması ve çeşitli politikalar takip edilmesi gerekmektedir. Bir ekonomi uyguladığı politikalarla bir dönem başarılı olmuş fakat daha sonra ki dönemlerde aynı politikalarla başarılı olamamışsa mutlaka o politikalardan vazgeçip döneme uygun yeni politikalar geliştirmesi gerekmektedir. Aynı politikalarda ısrar etmek ekonominin içinde bulunduğu durumu düzeltmek yerine daha kötü durumlara götürebilmektedir. Ekonomik büyümenin iyileştirilmesi önemli bazı etkenlere bağlıdır.

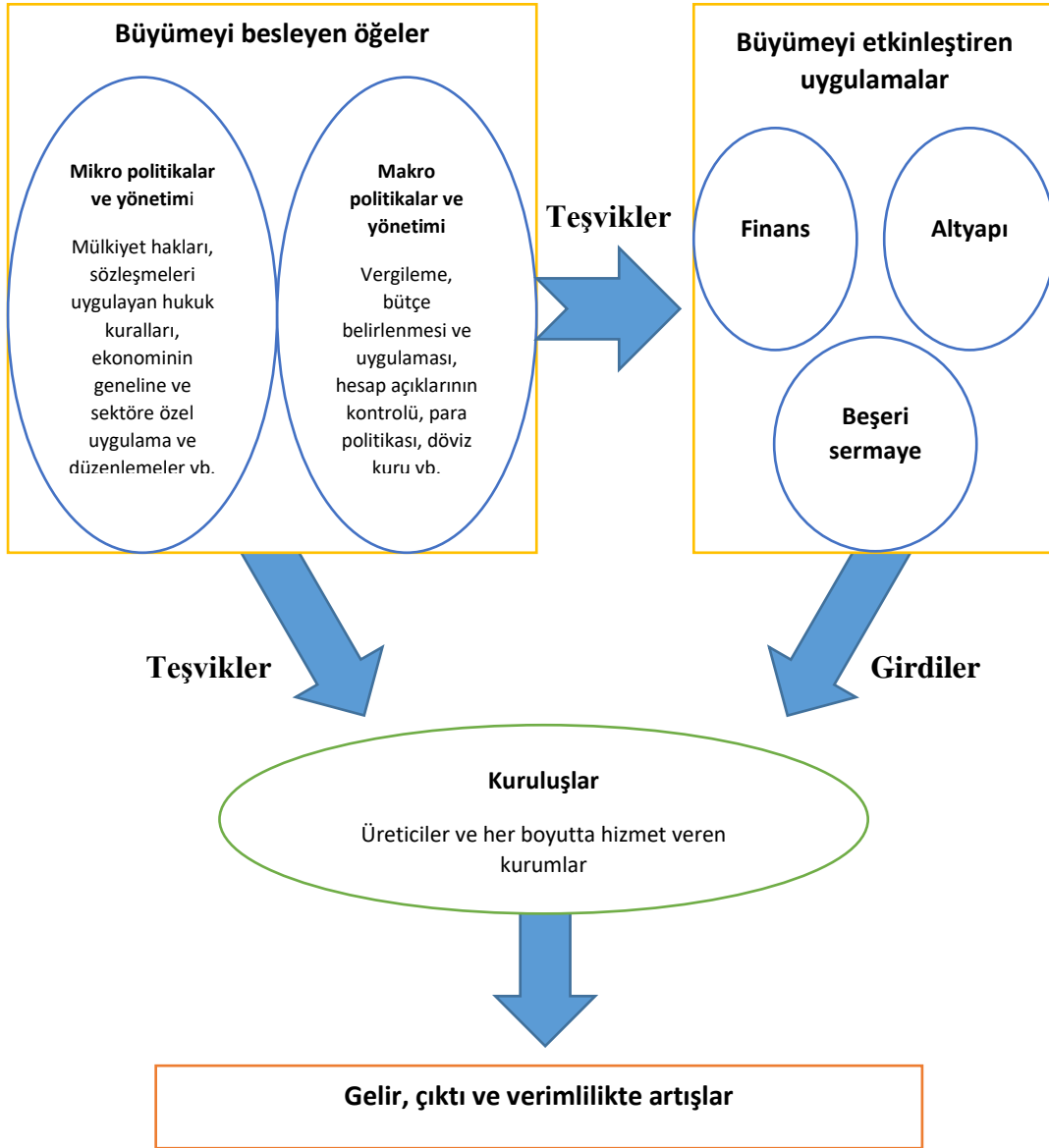
Daha ayrıntılı bakıldığında ekonomik büyümenin sürdürülebilirliğini belirleyen etkenler aşağıdaki gibidir (Delice, 2014: 7):

- Emek ve sermaye de meydana gelen birikim
- Servet ve gelir dağılımı
- Ülkenin içerisinde insan hakları ve özgürlüklerinin önemi
- Nüfusun yapısı
- Finansal ve Sektörel yapının durumu
- Üretken teknolojideki gelişmeler ve yenilikler
- Ekonomilerin içinde bulunduğu yönetim yapısı
- Ülkelerin kurumsal ve yasal yapısı

Ayrıca ekonomik büyümeyi şekilsel olarak da göstermek mümkündür. Aşağıdaki şekil 1. 1 ekonomik büyümeyi güzel bir şekilde anlatmaktadır. Yukarıda bahsedilen ekonomik büyümenin sürdürülebilir bir temele oturtulması ile ilgili kriterler şekil yardımıyla anlatılmaya çalışılmıştır. Şekil 1. 1'den de belirtildiği gibi ekonomik büyüme bir çerçeveye yerleştirilmiş ve büyümeyi sağlayan etkenler, büyümeyi sağlayan uygulamalara yer vermiş daha sonra sonuca yer verilmiştir. Önce büyümeyi sağlayan öğelerden bahsedilmiş, sonrasında ise bu öğelerin hangi uygulamalar ile büyümeyi sağlayacağı açıklanmıştır. Burada makro ve mikro politikalarla birlikte alt yapı, beşeri sermaye ve finans sektörlerine yapılacak teşviklerle kuruluşların büyümeyi sağlayacağı politikaları uygulaması sonucu büyümede meydana gelen olumlu artış gösterilmiştir. Üreticilerin ve her şekilde hizmet veren kurumların çalışması verimlilik ve çıktı üzerinde olumlu etki yaparak büyümede de pozitif bir katkı sağlamaktadır. Aslında her zaman üretimin büyüme üzerinde etkileri önemli olduğu sonucuda çıkarılabilir.

Şekil 1. 1: Ekonomik Büyüme Çerçevesi

Kaynak: USAID, (2008), Securing The Future: A Strategy For Economic Growth, United States Agency International Development (<https://www.usaid.gov>) (07.02.2017).

1.4. Ekonomik Büyüme Teorileri

Ekonomik büyüme teorileri, ekonominin sürekli ve istikrarlı büyümemesinden kaynaklı sıkıntıları gidermek ve bu sıkıntılara kalıcı çözümler üretebilmek adına ortaya atılmış bir takım politikalar üzerinden değerlendirilebilen sorun giderici olma yolundaki uygulamalardır. Her dönemin sosyal, kültürel, çevresel vb. bir takım sebeplerden dolayı ekonomik büyümeye farklı yaklaşımlarda bulunmuşlardır. Bu ekonomik büyüme teorilerine bakarken her dönemi kendi koşulları çerçevesinde irdelemek gerekmektedir. Netice de her dönemde söylenen ve ortaya atılan teoriler o dönemlerdeki mevcut

durumlar için daha fazla geçerliliğe sahiptir. Daha sonraki dönemler için de uygulama alanı olarak geçerli olabilir yani sadece o dönemde geçerli değildir fakat en parlak dönemi çıktığı dönem olarak ifade edilebilir.

Her dönemim ekonomik büyümeye ya da ekonomiyi büyütecek yani ileriye taşıyacak olan politikalara ve teorilere yaklaşımı o dönemde var olan mevcut durumla alakalıdır. Örneğin merkantilizm döneminde ekonomiye yaklaşım yer altı zenginliği olan altınla ve altın gibi değerli madenlerle ve sanayide ileriye gitmek iken, daha sonraki dönemlerde ortaya atılan Keynes büyüme teorisinde ekonomik büyümeye yaklaşım dönemin koşulları ve şartları itibariyle daha farklıdır. Geçmişten günümüze kadar gelen süreçte çeşitli büyüme modellerine şahit olmaktadır ve bunların hepsinin kendi dönemi itibariyle haklılık payları vardır ve sadece kendi dönemi değil her dönem uygulama alanı bulabilir.

1.4.1. Merkantilizmde Ekonomik Büyüme

Genel itibariyle 16. yüzyılda Avrupa da başlamış ve 18. yüzyılın sonlarına kadar hüküm sürmüş bir ekonomik teoridir. Bu teoriye göre devletin zenginliği onun elinde bulundurduğu doğal kaynak, yer altı zenginliklerinden olan altın ve altın benzeri madenlerle alakalıdır. Avrupa'da İspanya, Portekiz, Hollanda gibi ülkeler her ne kadar merkantilizm politikaları uygulamış olsa da merkantilist dönemde en önde gelen ülkeler İngiltere ve Fransa olmuştur. Bu dönemde gerçek anlamda merkantilizm buralarda uygulanmıştır.

Öncelikle bu akımın temel ilkeleri şöyledir: Kamu otoritesi tarafından ekonomik hayata doğrudan müdahale edilmesi, gerçek zenginlik olarak paranın önem arz etmesi, uluslararası takaslarda daha fazla para elde etmenin önemli olduğu ve ödemelerin dengeli uyumu ile alakalı olması, sanayinin ülkeye para kazandırması amacıyla ihracat yapacak ürüne sahip olması, ihracat yapan sanayiler için sübvansiyon ve teşvikler uygulaması, yurtiçi ekonominin üretimini artırmak için nüfus, tarife engellemeleriyle yabancılarla rekabet edilmesi ve en önemlisi ülkenin refahı başkalarının harcamalarıyla mümkün olabilmektedir (Ballve, 1961: 3).

Merkantilist görüşe göre, milli servet ve güç değerli madenler stokuyla olabilir. Dolayısıyla merkantilistler, büyüme ve istihdam gibi reel değişkenleri belirlemenin parasal faktörlere bağlı olduğunu vurgulamışlardır. Merkantilistler kapitalist sistemin

gelişimini sağlamak amacıyla devletin var olması gerektiğine inanıyorlardı ve bunu vurguluyorlardı (Mittal, 2014: 14).

Merkantilizm de ülke servetinin kaynağı yapılan dış ticarete elde edilen ticaret fazlası sayesinde sağlanan değerli maden depolamasıdır. Buna göre, artan nüfus ile birlikte dışa satılan malları olabildiğince artırıp yani ithal ettiğimizden daha fazla ihraç edip ekonominin bu şekilde büyümesini sağlamaktır (Takım, 2010: 1). Ayrıca merkantilizmi Hollanda, İspanya, Portekiz, Fransa gibi ülkeler iyi uygulamışlardır. Burada Fransa özellikle Colbert döneminde merkantilizmi en iyi uyguladığı dönemdir fakat genel olarak en iyi uygulayan ülkelerin başında İngiltere gelmektedir.

Merkantilist dönemde İngiltere'nin yaptığı deniz ticareti Hollandalı denizcilerin elindeydi. Daha sonra Cromwell yönetimi 1591 de çıkardığı *Act of Navigation* adlı bir yasa ile İngiltere'nin yapacağı ticareti İngiliz gemileri ile yapılacağını belirler. Daha sonra bu yasa ile ithal edilecek tüketim mallarına ağır vergi getirilmiş ve ihraç edilecek mallara ise vergi indirimine gidilmiştir. Daha sonra 1600'lerde ithalata sınırlamalar getirilmiştir (Hamitoğulları, 1986: 59- 60). Buradaki amaç ithal karşılığında ödenecek altınların ülke içerisinde tutmak istemektir.

1.4.2. Fizyokratlar Dönemi Ekonomik Büyüme

Daha çok sanayiye ve ihracata önem veren merkantilizm akımının ortaya attığı düşüncelere tepki olarak ortaya çıkmıştır. Aslında iktisadi düşünceler genelde ya öncekine tepki olarak ortaya çıkmış ya da bir öncekinde eksiklikler görmüş ve onu tamamlamak amacıyla ortaya çıkmıştır. Fizyokratlarda dediğimiz gibi merkantilizme tepki olarak 18. yy sonlarına doğru Fransa'da doğmuş ve gelişmiş bir akımdır. Ortaya çıktığı yer ve zaman itibariyle merkantilistlerden daha farklı düşünülmektedirler. Fizyokratlar doğal bir düzenden yanadırlar ve tarıma çok fazla önem vermişlerdir. En önemli temsilcisi F. Quesnay olmakla birlikte A. Smith ve R. J. Turgot gibi isimlerde gelişmesi açısından çok büyük katkılarda bulunmuşlardır. Burada daha sonradan fizyokratları tanıma fırsatı bulan A. Smith fizyokratların *laissez faire* (bırakınız yapsınlar) yani serbest ticaret, serbest girişim vb. politikayı mantıklı bulmuş bu alanda çalışmalar yapmıştır. Fakat fizyokratlar aslında merkantilizmden klasik ekonomi teorisine bir geçiş aşamasıdır. Yani tam olarak bir teori demek yanlış olmaz fakat teori değildir demekte yanlış olmaz.

Selik (1973), fizyokratlara göre tüm evrende olduğu gibi evrenin bir parçası olan ve insanların oluşturduğu toplumlar içinde ulaşılması gereken bir doğal düzen bulunmaktadır. Bu doğal düzen ifadesi önem arz etmektedir. Nedeni ise fizyokratların doğal düzenden yana olmalarından kaynaklanmaktadır ve fizyokratlara göre var olan doğal düzene karışılmamalıdır. Çünkü doğa kendi dengesini kendisi bulmaktadır ve insanlar doğaya ne kadar ayak uydurursa toplumun refahını sağlayan bir denge durumunun oluşması da o kadar kolaydır (Eren, 2015: 14).

Fizyokratlar o zamanki Fransız toplumunun sürekli söyledikleri doğal düzene uyduklarını ateşli bir şekilde söylüyorlardı. Fizyokratlara göre ve Fransa'nın o günkü durumuna göre, toplumu üç sınıf meydana getiriyordu. Bunlar, mülk sahipleri (hükümdarlar dahil), tarım, madencilik ve balıkçılıkla uğraşan kesimler ve sanayi ve ticaretler uğraşan kesimlerdir. İlginç olan şu ki ülke nüfusunu bu üç sınıfın toplamı veriyordu. Burada ilk ve ikinci grup üretken diğer grup ise üretken olmayan sınıf olarak kabul ediliyordu. Üretken olmanın ölçütü ise bir "artık" değer üretmektir. Artık değer üreten tek kesim ise tarım, madencilik ve balıkçılıkla uğraşanlardır. Bunlara karşılık sanayi kesimi sadece elde edilen ürünlerin şeklini değiştirdikleri için yeni bir artık değer üretmezler (Selik, 1988: 149 - 150).

Ayrıca fizyokratlar, dönemin Fransa'sında tarıma çok önem verildiği ve tarımla uğraşanlara vergi bazında ayrıcalıklar tanındığı için tarımı en önemli ekonomik unsur olarak görürler. Bu açıdan ayrıca özel bir vergi politikası izlemişlerdir. Burada önerilen vergi sistemi toprak sahiplerine yönelik bir politikadır.

Bu vergi politikası tek bir verginin alınması ve sadece toprak sahiplerinin elde ettiği rant üzerinden ödenmesini önermektedir. Bu teori daha sonra başka iktisatçılar tarafından da dile getirilmiştir. Diğer bir taraftan fizyokratlar serbest dış ticaret konusunu da dile getirmişlerdir. Fakat bunu bir teoriye dayandırmamışlardır sadece doğal düzenin bir getirisi olarak görmüşlerdir. Dönemin Fransa'sında, Merkantilistlerin getirmiş olduğu dış ticaret engellerini tarım ürünlerinin iyi bir fiyata satılmasını engellediğini düşünmüşlerdir (Acar, 2011: 39).

Fizyokratlar ticarete küçümseyici bir gözle bakmalarına rağmen serbest dış ticarete karışmadıkları görülmektedir. Bunun nedeni ise tarım ve tarım ürünlerine önem vermelerinden kaynaklanır. Çünkü o dönem Fransa da tarım ürünü ihraç etmek

istediğinizde bir vergi ile karşılaşılırdınız ve bunun da tarım sektörünü ve tarım ihracatını engellediği düşüncesiyle tarım ürünleriyle yapılan ihracatın serbest bırakılması gerektiği düşünölmekteydi (Barlas, 2011: 73).

Fizyokratların müdahaleci tutuma karşı çıkmaları o dönemde bir etki alanı yaratmıştır. Bu tutumları onları aslında liberallere yaklaştırmaktadır. Fakat fizyokratlar daha çok tarıma ve toprağa önem verdiklerinden o dönemin Fransa'sını yansıtmaktaydılar. O dönemde Fransa da bulunan A. Smith daha sonra toprağın değil toprağı işleyen emeğin daha önemli olduğunu düşünmüştür (Savaşan, 2015:68).

1.4.3. Klasik Ekolde Büyüme

Ekonomik liberalizm olarak adlandırılan klasik ekol aslında merkantilistlerin devletin müdahaleci olmasını savunmasına karşı devletin ekonomide olmaması gerektiğini düşünerek ortaya çıkmış bir ekonomik ekoldür. Ekonomik liberalizm *laissez faire* olarak adlandırılan terimin karşılığı olarak düşünölebilir fakat bu terim klasiklerden önce ortaya atılmış bir terimdir. Adam Smith ile başlayan David Ricardo, T. R. Malthus, J. Stuart Mill, Alfred Marshall ve her arz kendi talebini yaratır diyen J. B. Say gibi isimlerle gelişmeye devam eden klasik iktisat, devletin ekonominin içinde olmaması gerektiğini savunmuşlardır.

Devletin piyasayı ancak yavaşlatacağını düşünen klasik iktisatçılar, eğer karışılmasa piyasa her sorunun üstünden gelebileceğini iddia etmişlerdir. Burada bahsedilen konu özel sektörün varlığıdır. Özel kesim istediğı gibi çalışmalıdır mantığı vardır. Klasikler yatırımın yapılmasını tasarruflara bağlamıştır. Yani önce tasarrufun yapılacağını ve daha sonra bu tasarrufun yatırıma dönüşeceğini ifade etmektedirler. İngiltere de başlayan sanayi devrimi ile birlikte klasik okulun ortaya çıktığı söylenmektedir.

Ayrıca klasikler, ekonominin fiyat mekanizması düzgün çalıştığı sürece tam istihdam halinde dengede olduğunu savunmaktadırlar. Piyasa da insanların bireysel davranarak kendi çıkarlarını maksimize etmek istemeleri aynı zamanda toplumunda çıkarlarını maksimize edeceğine inanırlar. Klasikler ekonomiye arz tarafından bakmaktadır. Yani her arzın kendi talebini yaratacağı düşüncesini benimsemişlerdir. Buna da Say Yasası ya da Mahreçler Kanunu denmektedir. Özel (2012), klasik iktisat ekolünde ekonomik büyüme, iş bölümü, makineleşme, sermaye birikimi, teknolojik

gelişme ile ilgili olarak değerlendirilmiştir. Büyümenin kaynağı tasarruflar ve tasarruflara bağlı olarak sermaye birikimi ve yatırımlardır.

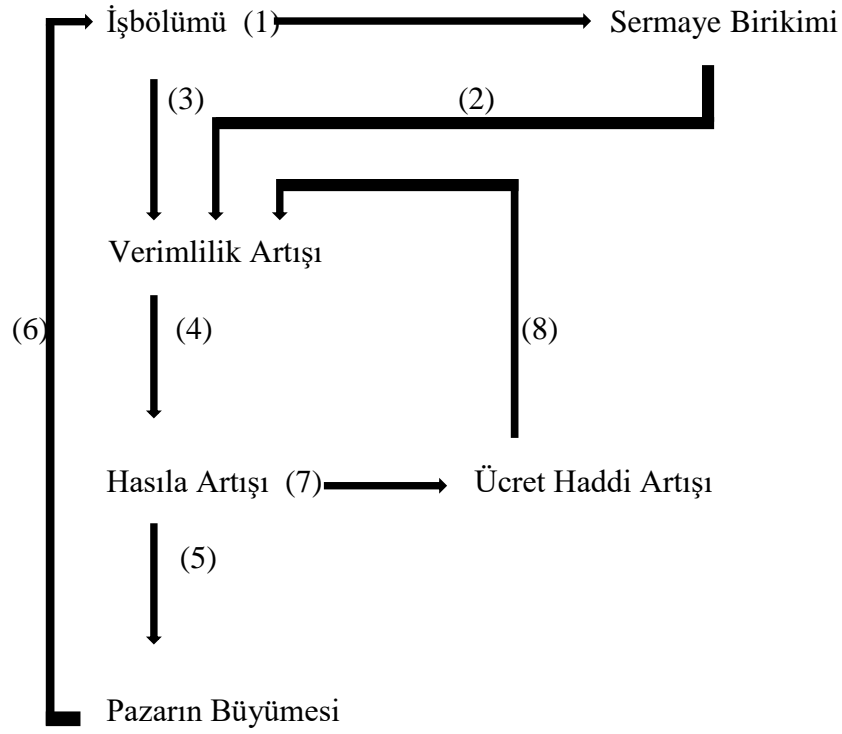
Thirlwall (2011), klasik ekolün en önemli temsilcilerinden biri olan A. Smith bu konuda büyüme adına daha çok iş bölümü üzerinde yoğunlaştığı görülmüştür. Adam Smith'e göre asıl zenginlik iş bölümünden kaynaklanmaktadır. Smith'in bu konuda en önemli katkısı iş bölümüne dayanan artan getiri kavramını ortaya çıkarmaktır. İş bölümünü toplumsal ekonominin yapıtaşı olarak görmekteydi.

Bu iş bölümü pek çok avantaj yaratmaktadır. Başlangıçta zenginlikleri öngören ve bu zenginlikleri isteyen herhangi bir insan aklının etkisi değildir. Bu iş bölümü insan doğasındaki bazı isteklerin ya da eğilimlerin yavaş ve aşamalı bir sonucudur (Smith, 1979: 26).

Smith'e göre sanayileşme ile oluşacak bir büyüme şekli iş bölümünün artışı ile daha önemli bir faktör haline gelmektedir. Bu da demek oluyor ki zenginliğin temel kaynağı iş bölümü ile oluşacak insan emeğidir. İş bölümüne dayalı olan emekte artan bir verim söz konusu olur (Özsağır, 2008: 335). Modern ekonomilerde iş bölümü en önemli unsurlardan bir tanesidir (Neumark, 1944: 260).

Adam Smith'e göre bir ulusun bir dönemlik işi yani bir yıllık işi, orada yaşayan herkese hayatını idame edecek şekilde mecburi tüm malları üretmek ilk amaçtır. Böylelikle önemli olan herkesin çalışmasıdır. Bu üretimin sağlanabilmesi için ise insanların iş bölümü içinde olmasıdır. İş bölümü çalışmanın etkinliğini artırmakta, zamandan tasarrufu sağlamakta ve teknik icatları özendirilmektedir. Fakat iş bölümünü etkisinin artırılması için piyasanın büyümesi, gelir ve sermaye bolluğuna ihtiyaç vardır. Bu geniş pazar ve sermaye bolluğu için ekonomik özgürlüklerin olması gerekmektedir. Buradan hareketle sermayenin serbest dolaşımı, çalışmanın serbest olması gibi unsurlar ortaya çıkmaktadır. İş bölümü bazı üretim unsurlarını serbest bir şekilde birleştirecek teşebbüse ihtiyaç duymaktadır. (Hamitoğulları, 1986: 115).

Şekil 1. 2: Adam Smith'in Büyüme Modeli: İşbölümü Ve Büyüme

Kaynak: (Ünsal, 2007: 45).

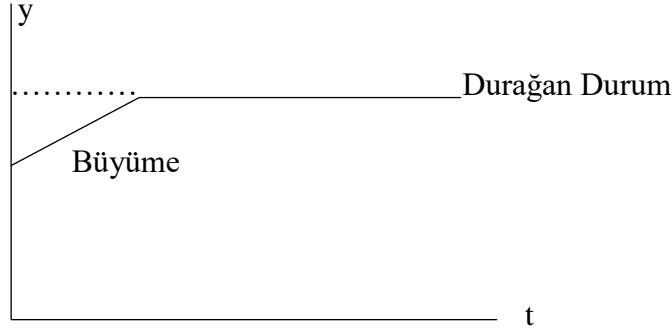
Şekil 1. 2'de işbölümü (1) numaralı ok ile gösterilmiştir. İşbölümü teknolojik ilerlemeye yol açarak sermaye birikimine yol açar. İş bölümü ve teknolojik ilerleme ile beraber (2) numaralı ok ve (3) numaralı ok ile gösterildiği gibi emeğin verimliliğini artırır. Emekte artan verimlilik ise (4) numaralı ok ile gösterilen hasıla artışına neden olur. Hasıla artışı ise ülkenin zenginliği anlamına gelir. Hasıla artıktça (5) numaralı ok ile gösterilen pazarın büyümesine/talep artışına neden olur. Pazarın büyümesi ise tekrardan (6) numaralı ok ile gösterildiği gibi işbölümüne yol açar. Ayrıca zamanla hasıla artışı sürekli hale gelince bu (7) numaralı ok ile gösterilen ücret haddini artırır. Ücret haddindeki artış ise (8) numaralı ok ile gösterilen verimlilik artışını tekrardan artırır (Ünsal, 2007: 45-46).

Kısaca işbölümü ve teknolojik ilerleme emeğin verimliliğini artırmaktadır. Artan emek verimliliği hasılda bir artışa yol açar ve buda pazarın büyümesine yol açmaktadır. Ayrıca pazarın büyümesi de ücret artışına yol açmakta ücret artışı ise tekrardan verimlilikte bir artışa neden olmaktadır. En son yeniden iş bölümüne yani başlangıç noktasına yani iş bölümüne geri gidilmektedir.

Ayrıca Smith yukarıdaki şekil 1. 2'de olduğu gibi büyümenin aslında sürekli bir olgu olmadığı ve büyümenin bir üst sınırı olduğunu zenginliğin o aşamaya geldikten

sonra artık artmadığını ve durağanlaştığını söylemektedir (Ünsal, 2007: 46). Bu durumu aşağıda şekil 1. 3 ile de ifade etmek mümkündür.

Şekil 1. 3: Adam Smith'in Büyüme Modeli: Büyüme Ve Durgunluk

Kaynak: (Ünsal, 2007: 47).

Adam Smith bir liberal olmasının getirdiği düşünce yapısıyla borçlanmaya karşı çıkmaktadır. Kamuya ait hizmetlerin gerçekleştirilmesi için vergilere başvurulması gerektiğini savunmaktadır. Ayrıca *laissez faire* yani bırakınız yapsınlar ilkesini benimseyen klasikler devletin minimum düzeyde var olması gerektiğini savunmuşlardır. Çünkü devlet aslında en büyük savurgan birimdir. Bu nedenle devletin minimum düzeyde olması ve sadece adalet, diplomasi, dış güvenlik gibi giderleri karşılamasının yeterli olduğunu vurgulamışlardır. Zaten ekonomik göstergeleri kendiliğinden dengeye getirecek bir “görünmez el” olduğunu savunmaktadırlar (Giray, 2010: 30).

Merkantilist düşüncenin aksine klasikler, bir ulusun zenginliğinin reel faktörlerle ilgili olduğunu ve kapitalist sistemin gelişmesi adına serbest piyasa ekonomisinin daha uygun bir yöntem olduğunu dile getirmişlerdir. Klasik analiz, aynı zamanda bir reel analiz olarak tanımlanabilir. Paranın ekonomi içerisindeki rolü azdır ve ekonominin büyümesi için teknolojinin gelişmesi ve üretim faktörünün stoku ile ilgilidir. Çünkü klasiklere göre paranın aslında kendi değeri yoktur, sadece mal ve hizmetlerin değişiminde önemli bir araç olabilir. Merkantilistler parayı toplam talebi etkileyen önemli bir etken olarak görürken klasikler ise, kısa dönemde bile toplam talep üzerinde bir etkiye sahip olmadığını dile getirmişlerdir. Yani istihdam düzeyi için devletin müdahale edecek kadar bir sorun oluşturmayacağını ifade etmişlerdir (Yıldırım vd., 2014: 118).

Smith fizyokratların aksine bir milletin zenginliğini o ülkeye giren değerli madenlerle değil de emeğin olası gücünden kaynaklandığını belirtmiştir. Smith diğer klasiklerle benzer bir şekilde bir ekonominin sürekli bir şekilde büyüemeyeceğini ve

bazen durgunluk olabileceğini vurgulamıştır. Malthus ise büyüme ile nüfus teorisini harmanlayarak büyümeyi etkileyen en önemli faktörün nüfus olduğunu belirtmiştir. Ayrıca Malthus bir toplumdaki fakirliğin nedenini yiyecek maddelerini giderek artan nüfusa yetmemesi olduğunu söylemektedir. Ricardo ise milli gelir ile ilgili kaynakları ortaya koymazken, milli gelirin üretim faktörleri arasında ne tür bir dağılım çizgisinde olduğunu inceleme konusu yapmıştır. Bir ülkenin yaşayacağı büyüme ve durgunluk evresini uzun dönemde üretim faktörlerinin milli gelirden alacakları payı belirlediğini söylemektedir (Alemdar, 2014: 2).

Smith'in ardından en yaygın görüş hızlı bir şekilde artan nüfus problemlerine ve tarımda azalan getiriler ve artan maliyetlerden dolayı artan gıda fiyatları nedeniyle sanayideki kar oranına odaklanan bir kalkınma sürecine kötümser yaklaşmışlardır. En kötümser olanların başında T. Malthus gelmekteydi ve Malthus'un nüfus hakkındaki söylemleri halen daha saygı görmektedir. Ayrıca Malthus klasik iktisatçılar arasında talebin önemli olduğunu vurgulayan tek kişidir (Thirlwall, 2011: 135-136).

Malthus nüfus teorisinde ekonomik büyümeyi dört temel nedene dayandırmıştır (Kazgan, 2004: 87; Özgüven, 1988: 10-11):

- Nüfusta meydana gelen artış (nüfus geometrik olarak (1, 2, 4, 8, 16, 32...) artarken, gıda maddeleri aritmetik olarak (1, 2, 3, 4...) artar)
- Tasarruflarda meydana gelen artış (tasarrufların büyümeyi etkileyebilmesi için verimli yatırımlara dönüştürülmesi gerekmektedir)
- Topraktaki verimlilik
- Teknolojideki verimlilik (makineler ve teknolojik gelişmeler büyümeyi kolaylaştırır)

Malthus aslında direkt olarak nüfusun böyle artacağını değil de, kontrol edilmezse eğer nüfus bu şekilde artacağını dile getirmiştir (Samuelson, 1966: 31). Eğer gıda üretimi nüfus ile orantılı artmazsa ve sadece aritmetik olarak artarsa bu tarımın verimliliğini düşürür ve nüfus artışı ile gıda üretimi arasındaki dengesizlik düşük seviyeli bir dengenin meydana gelmesine yol açar (Thirlwall, 2011: 136).

David Ricardo ise klasik iktisat kuramına en çok katkıyı yapan iktisatçı olmakla beraber değer kuramı, ücret kuramı, rant kuramı ve mukayeseli üstünlükler kuramlarının da sahibidir. Bu kuramları arasında en tartışmalı kuramlarından biri ücret kuramıdır

(Ersoy, 2015: 286 – 291). Talas (1980), Ricardo'nun ücret kuramı çok geniş tartışmalara neden olmuştur. Ricardo emeği de bir mal gibi görmüş ve emeğin değerini de diğer mallar gibi belirlenmesi fikrini ortaya atmıştır. Ricardo'ya göre emeğin doğal değeri işçinin hayatını idame etmeyi olanaklı kılan fiyattır. Bu miktar zorunlu besin maddelerini ve temel eşyaları satın almaya yetecek bir ücrettir.

Satılabilen, satın alınabilen ve miktarı azalabilen ve artırılabilen diğer tüm mallar gibi emekte doğal bir fiyata ya da piyasadaki fiyata tabidir. Emeğin tabii fiyatı, emek sahibinin yaşaması açısından yeterli olan fiyattır. Bu fiyat emekçinin kendisini ve ailesini geçindirmek için yiyecek ve ihtiyaçlarını karşılayacak kadar olan miktardır (Ricardo, 1819: 85).

Ricardo'ya göre büyüme önce otomatik bir şekilde kendi kendine meydana gelir daha sonrasında ise ekonomi durgunluğa doğru gider. Yani her ekonominin bu iki aşamadan geçtiğini söylemektedir. Ricardo'nun büyüme teorisi aşağıdaki varsayımlara bağlanmaktadır (Özgüven, 1988: 12):

- Devletin ekonominin içinde olmaması
- Tam rekabet
- Tam istihdam
- Tarımda Azalan Verimler Kanunu
- Ücretlerin kısa dönemde emek arz ve talebine, uzun dönemde ise asgari geçim düzeyine bağlı olması (Malthus'un nüfusla ilgili görüşleri belirlemektedir burada)
- Sanayide Artan Verimler Kanunu

Ricardo'nun üzerinde durduğu ve bu durumdan herkesin kazançlı çıkacağını vurguladığı karşılaştırmalı üstünlükler kuramına göre ise; her ülkenin her malı üretemeyeceğini ifade ederek hangi ülke hangi malı daha ucuza üretip ve bu üretimin sonucunda daha karlı olacaksa o ülke o malı üretmeli ve o mal üretimi üzerinden uzmanlaşmalı demektedir. Bu durumda herkes uzmanlaştığı malı satacak ve kar edecektir. Bu şekilde bahsettiği uzmanlaşma da aslında iş bölümüdür ve bunu çeşitli meslek gruplarında da olabileceğini dile getirmektedir (Aren, 2016: 233 – 236).

Günümüz ekonomi sistemlerinde klasik iktisatçıların söylemlerinin tamamı geçerli olmamaktadır. Fakat özellikle vergileme ilkeleri gibi spesifik ilkeler günümüzde

geçerliliği devam etmektedir. Genelde günümüzde hem devletin hem de özel sektörün aynı anda bulunduğu sistemler mevcuttur. Fakat özellikle A. Smith'in vergileme ilkeleriyle ilgili izler halen daha mevcuttur. Vergileme ilkeleri şunlardır (Neumark, 1948: 125): eşitlik ilkesi, belirlilik ilkesi, uygunluk ilkesi ve iktisadilik ilkesi olmak üzere dört tanedir.

1.4.4. Karl Marx'ın Büyüme Modeli

Marx ekonomik büyümeyi 19. yüzyılda gelişen sanayileşme döneminde daha çok İngiliz kapitalizmine göre incelemiştir. Ona göre kapitalizm dinamik ve sorun yaratan bir sistemdir (Özgül, 1988: 22). Marx'ın büyüme modelinin asıl vurgulamış olduğu konu emek- değer ve artı- değer teorisidir.

Emek, insanın yaşamını idame etmesi için gerekli olan zorunlu ihtiyaçlarını gidermektir (Leontiev, 1976: 20; Solus, 1975: 66). Marx'a göre emek de diğer mallarda olduğu gibi alınabilir ve satılabilir. İşçiyi çalıştıran işveren sadece işçiye geçimini sağlayacak kadar ücret vermesine rağmen işçiler aldığı ücretten daha fazlasını yaratmaktadır. Buna da artık değer denmektedir. Bu artık değerde işveren olan kapitalin elde ettiği kardır (Pekin, 2005: 240).

Özsağır (2008), emek değer teorisinin söylediğine göre bir malın değerini belli bir zaman dilimi içerisinde o malın üretilen birimi ortaya koyar. Genellikle bir yıl olan belli bir süre içinde bir işçinin ürettiği değer ise aynı süre içinde üretilen sabit sermaye ile sabit olmayan sermaye ve bir işçiye düşen artı değerlerin toplamına eşittir. Sabit olmayan sermaye kullanılan emeğin karşılığı olan ödemeleri kastetmektedir. Sabit sermaye ise araç- gereçler, makineler gibi çeşitli mallardan oluşmaktadır. Değer yaratan sermaye ise sabit olmayan sermayedir. Nihayetinde artı değer, yekun değer ile bu değeri alabilmek adına yapılan giderler arasındaki farkı ifade etmektedir.

Marx düşünce ve çabası ile klasikçilere benzemekteydi fakat arada önemli bir fark vardı; oda bu düşüncelerini ve çabasını kapitalizmi savunmak için değil de kapitalizmi eleştirmek için kullanmıştır. Kendisinden önceki yazarlar gibi Marx da bir malın değerini bu mal üzerinde harcanan emekle ilgili olduğunu savunmuştur. Aslında tam olarak elde edilen malın bir kimseye faydalı olması gerektiğini vurgulamıştır (Soule ve Antell, 2001: 68).

Marx'ın büyüme teorisi için klasik teoride de olduğu gibi sermaye birikimi önemlidir. Fakat sermaye birikimi gibi teknik gelişmeye de önem verilmesinden bahsetmektedir. Sermaye birikim sürecini tekrar üretim olarak değerlendirmektedir. Üretimin tek amacının emeğin üretimi sonucunda ortaya çıkan artık değerın kapitalistlerin elde etmesi olduğunu vurgulamaktadır (Kumbaracıbaşı ve Soral, 1977: 317- 318).

Artık değerın kapitalistin elinde kalması onu yeni yatırımlar yapmaya teşvik edecektir. Bu sefer daha fazla üretim elde etmek isteyen kapitalistler makineleşmeye yönelecektir. Bu şekilde daha fazla sermayenin yoğun olduğu bir üretim tekniği seçilmiş olacaktır. Makineleşmenin ilerlemesi durumunda emek üretimi yerini makineli üretime bırakacak ve işsizlikte artış meydana gelecektir. Bu şekilde devam eden süreçte talep edilenden daha fazlası üretileceğinden ortaya krizler çıkacaktır (Pekin, 2005: 240).

1.4.5. Keynesyen Ekolde Büyüme

Klasik iktisat ekolünün hüküm sürdüğü yıllarda her şey çok güzel ilerlerken 1929 yılında meydana gelen Büyük Buhran da artık klasik iktisatçıların söyledikleri işe yaramamaktaydı ve dünya ekonomisi büyük bir krize girmişti. İşte tam o dönemlerde Keynes ortaya çıkmış ve 1936 yılında 'İstihdam Faiz Ve Paranın Genel Teorisi' adlı eseriyle klasik iktisatçıların söylemlerini eleştirmiş ve ekonomiye o dönemde alışlagelen bakış açısını değiştirmiş yeni bir boyut kazandırmıştır. Keynes genel itibariyle klasik iktisatçıların tersini düşünmekteydi. Örneğin, her arz kendi talebini yaratır fikrine katılmayıp, her talep kendi arzını yaratır fikrini öne sürmektedir.

Keynes kitabında klasik okulun bahsettiği ekonominin dengede olma durumunun geçici bir durum olduğunu ve bu durumun her zaman mümkün olmadığını belirtmektedir. Eğer ekonomi dengeye gelmişse sıradan bir durum ya da olası bir durum olmadığını iddia etmiştir. Klasiklerin bu özel durumu günümüzde geçerliliğini koruyan bir durum olmadığını belirtmiştir (Keynes, 1953: 3).

Keynes'in ifadesine göre eğer tam istihdam sağlanmışsa bu geçici bir durumdur (Minsky, 1976: 3). Keynes, yeni yatırımları teşvik etmek, yatırım yapmak ve çeşitli sübvansiyonlar yapmak için ve ayrıca şu an içinde olunan, belki daha çok sürecek olan büyük depresyondan çıkmak için devletin buna el atması gerektiğini söylemektedir. Çünkü devlet bunu yapabilecek güçte olduğunu ifade etmektedir (Skidelsky, 1996: 71).

Keynes'e göre klasikçiler talebe yeterince önem vermemiş ve ekonomi içinde devletin minimumda olmasına karşı çıkmıştır. Hatta Keynes'e göre 1929 Ekonomik Krizinin nedeni de talepteki yetersizliktir. Keynes'e göre devlet özel sektöre zarar vermemek kaydıyla ekonomide her zaman olmalıdır. Ekonomik bozukluk durumunda bir görünmez elin gelip ekonomiyi düzeltereğine inanmayıp, ekonominin düzelmesini devletin ancak vergilerle ve kamu hizmetleriyle yapabileceğini düşünmekteydi. Mesela vergileri azaltıp kamu harcamalarını arttırarak yapılabilir demektedir.

Keynes'in iktisadi yaklaşımı iki temel üzerine yoğunlaştığı görülmektedir. Bunların ilki, daha önce de bahsedildiği gibi klasik ekolün 'tabii kanun' görüşünün ekonomik faaliyetlerin sıkıntılarını pürüzsüz bir şekilde dengeleme görevinin doğruyu yansıtmadığını göstermektir. İkincisi ise, devletin daha düzgün çalışan bir ekonomi düzeni sağlayabileceği yetki ve güce sahip olduğunu göstermektir (Buchanan vd., 1978: 14).

Keynes, Genel Teori adlı eserinde iki ana hedefini belirtmiştir. Bu hedeflerin ilki, klasik iktisatçıların ortaya attığı tam istihdam, ekonominin genel dengeye kendiliğinden gelmesi gibi makroekonomik dengelerin kendiliğinden sağlanacağı tezini çürütmektir. İkincisi ise, 1920'ler ve 1930'larda özellikle dönemin İngiltere'sinde olmak üzere bozuk olan ekonomik düzen ve performans seviyesini iyileştirmek için politika yapıcılara rehber olmaktır (Cate vd., 2013: 168). Keynes üzerinde odaklandığı ana konuların başında sanayileşmiş ekonomilerde milli gelir ve istihdam seviyesini belirleyen unsurlar ve ekonomik dalgalanmaların nedeni gibi temel meseleler gelmektedir. İlk kurulan ekonomik düşünce okulları bu meselelere daha az önem vermiştir (Barber, 2009: 229).

Büyük buhranda ki ekonomik kriz döneminde ortaya çıkan Keynes ve onun teorileri 1960'lara kadar herhangi bir alternatif ile karşılaşmadan pek çok devletin uyguladığı politikalar olmuştur. Özellikle Keynes'in ekonomik büyüme ile ilgili söylemlerinden dolayı uzun bir süre boyunca birçok devletin ekonomi modeli olmuştur. Keynesyen ekonomi politikasının öne sürdüğü görüşleri şöyle sıralanabilir (Eğilmez ve Kumcu, 2004: 33-34):

- Ekonomide tam istihdam da olması tesadüfi bir durumdur. Bunun sürekli olmasının hiçbir garantisi olmaz. Eğer devlet ekonomiye müdahale etmez ise ekonomideki dengesizlik (işsizlik) devamlı olabilir.

- Gerçek hayatta fiyatlar ve ücretler kurumsal düzenlemeler ve ekonomik olmayan nedenlerle klasik iktisat görüşünün öne sürdüğü gibi özellikle aşağı yönlü esnek olmayabilir.
- Önemli olan taleptir. Ekonominin canlanması taleple olur. Yani her talep kendi arzını yaratır.
- Denk bütçe yada nötr vergi gibi politikalar mantıklı değildir. Ekonominin o an ki durumuna göre bütçe açıkta verebilir fazla da verebilir. Burada artan ya da azalan oranlı vergiler tercih sebebi olabilir.

Keynes, tam istihdam dengesinin sürekli olamayacağını hatta normal şartlarda olağan durumda ekonominin eksik istihdamda denge de olduğunu vurgulamıştır. Bunun nedenini ise ücretlerin aşağı yönde bir esnekliğe sahip olmamasından kaynaklanmaktadır. Ücretlerin esnek olmamasının nedenleri ise; birincisi, sendikaların varlığı ve yasal bağlayıcı ilkelerin varlığı olduğundan, klasiklerin söylediği gibi kısa dönemde ücretlerin düşürülmesi veya çalışanların işten çıkarılarak daha düşük ücrete razı olanları işe almak gibi bir durumun mümkün olmaması. İkincisi bir ücretin düzeyi aynı zamanda belli bir yaşam ve geçim standardını belirlediği için ücretlerin düşmesine son derece katı tepkiler verebilirler. Üçüncüsü olarak ekonomide para aldanması vardır. Yani bireyler nominal değişkenlerle reel değişkenlere farklı tepki vermektedir (Demir, 1996: 25).

Keynes'in bahsettiği bir başka kavram olan tasarruf ve tüketim Keynes'e göre faiz oranının değil gelirin bir fonksiyonudur. Ve gelir arttıkça bunların oranında da artma olacaktır. Bunlar ekonomik dengenin oluşmasında rol aldıkları için ekonominin her zaman dengede olması mümkün değildir (Parasız vd., 2015: 14). Keynes'in yatırım-tasarruf konusundaki fikirleri de gelire bağlıdır.

Keynes'e göre bir gelir oluşturacak bir yatırım yoksa tasarrufta olmaz. Önce gelir getiren bir yatırım yapılır daha sonra tasarrufa yönlendirilir. Yatırımların artışı ise istihdamı ve aynı zamanda üretimi de artıracaktır. Keynesyen çözümlere göre genel dengeyi belirleyen unsurlar, gelir, tasarruf ve yatırım, para stoku ve faiz oranlarıdır. Bunların herhangi birindeki değişim genel dengeyi bozmaktadır. Keynes'e göre bu denge her zaman bozulabilir. Çünkü insanlar kazandıklarının hepsini tüketmezler. Yani toplam tüketim toplam gelire eşit değildir. Tüketilmeyen gelirin yatırıma dönüşmesi gerekmektedir. Ters durumda kaynakların etkin kullanımı azalır ve denge bozulabilir.

Yatırımlar azalırsa üretimde azalır ve bunun sonucunda milli gelirdede düşüşler olur ve işsizlik artar (Ersoy, 2015: 476 – 481).

Stewart (1980), Keynes genel denge kavramından bahsederek tüketim, tasarruf, yatırım ve milli gelir kavramlarına değinmiştir. Fakat Keynes daha çok o dönemin en büyük sorunu olan istihdam ve işsizlik üzerine durduğu görülmektedir. Keynes istihdam seviyesinin kısa dönemde üretimde meydana gelen seviye ile ilişkili olduğunu ifade etmektedir. Eğer üretim hızla artarsa, işletmelerde daha çok işçi istihdam edecektir. Keynes, eğer hükümet tam istihdam düzeyini istiyorsa iş adamlarına yatırım yapması için destek olmalı ve tüketimi artırıcı politikalar yapmalıdır demektedir.

1.4.6. Harrod – Domar Büyüme Modeli

Harrod – Domar olarak literatüre geçen ekonomik büyüme modeli, aslında bir İngiliz iktisatçı olan R. F. Harrod ile bir Amerikan iktisatçı olan E. D. Domar tarafından birbirinden bağımsız olarak ve aynı dönem yazılan eserlerin birbirine benzemesi sonucunda iki eserinde ele alınarak tek bir esermiş gibi iktisat literatürüne kazanılmasıdır.

Harrod geliştirmek istediği teorinin bazı kanıtlanmamış fakat genel olarak kabul görmüş temellere dayandığını dile getirmektedir. Bunlardan ilki, bir toplumun gelir seviyesinin tasarruf arzının önemli bir belirleyicisi olduğudur. İkincisi ise gelirdede meydana gelen bir artış oranının tasarruf talebi üzerinde belirleyici bir role sahip olduğudur. Sonucusu ise talebin arz ile dengede olması gerektiğidir (Harrod, 1939: 14). Etkin bir büyüme için yatırıma önem verilen bu modelde, yatırımlar sadece gelir üreten bir mekanizma olarak görülmemektedir, aynı zamanda mevcut üretimin kapasitesinde de bir iyileştirme yapacağı söylenmektedir (Domar, 1947: 35).

Bu modele göre, bir ekonomide büyüme ivmesi yakalayabilmek yapılan yatırımların miktarına eşittir. Yapılan yatırımların miktarı ise tasarruflarda meydana gelen seviye ile alakalı olmaktadır. Yani yatırım miktarı ile tasarruflar arasında kuvvetli bir bağ vardır. Bir ülkenin uzun soluklu bir büyüme amacı için ne kadar yatırım yapacağı, bu yatırımları hangi sektörlere yapacağı ve bu yatırımlar için hangi türden teknoloji kullanacağı önem arz etmektedir (Başkaya, 2000: 62 – 63).

Harrod – Domar büyüme modeli üç çeşit büyüme modeli üzerinde durulmaktadır. Bunlardan ilki, fiili büyüme hızı (G_A), ikincisi, uygun/gerekli büyüme hızı (G_w) ve

üçüncüsü ise, doğal büyüme hızıdır (G_N)' dir (Bulutay, 1972: 19; Ünsal, 2007: 100). Fiili büyüme hızı, bir ekonomide gerçekte mevcut olan büyüme hızından bahsetmektedir. Gerekli büyüme hızı, tam kapasite sermaye kullanımı ve dengeli bir mal piyasası sağlayan büyüme hızını ifade etmektedir. Doğal büyüme hızı ise, emek piyasasında meydana gelen tam istihdamdır (Ünsal, 2007: 88 – 91).

Domar'ın üzerinde çok durduğu net yatırım kapasitesi yaratma etkisi ekonomik analiz açısından iki önem arz etmektedir. Birincisi, analiz, ekonomik büyüme açısından en önemli faktör sayılan sermayenin yığılımı üzerinde durmuştur. İkincisi ise, bu analiz ekonominin büyümesi, gelişimi devam eden kapitalist sistem içerisinde ki bir ekonomi açısından istenilen bir durum olmakla beraber aynı zamanda emek gibi diğer ekonomik kaynaklar içinde sürekli büyümeye devam eden işsizliği azaltmak ya da önlemek içinde gereklidir (Peterson, 1994: 513).

Harrod – Domar modeline göre büyüme açısından sorun teşkil edecek temel mesele, gelirin var olan tasarrufları emmeye yetecek kadar yatırımda bir artış meydana getirecek bir düzeyde olup olamayacağıdır. Büyümenin devamlı olabilmesi için yatırımların yapılması gerekmektedir. Yatırımlar gelir artışı ile olacağından büyüme süreci içinde yatırımlar, çıktıda meydana gelen artışa ve bu da yeni bir yatırım yapılmasına olanak tanıyacaktır. Bunun sürekli ve kesintisiz olabilmesi için yatırımdan dolayı meydana gelen çıktı artışının yani arzın talep tarafından karşılanması gerekmektedir (Şiriner ve Doğru, 2005: 165).

1.4.7. Neo –Klasik (Solow) Ekolde Büyüme

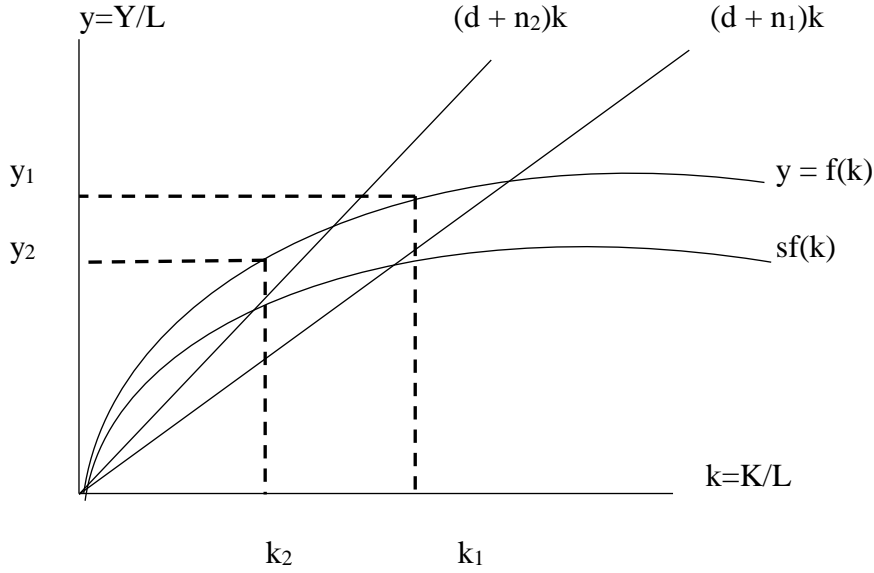
Neo klasik büyüme modeli üretim ve tasarruf fonksiyonu, yatırım, nüfusta meydana gelen değişim ve teknik yapıda ki değişim gibi konuların üzerinde durmuştur (Roland, 2014: 88). Solow büyüme modeli olarak da anılan ve genel itibariyle klasik iktisat ekolün çizgisinde olan Neo- klasik iktisat ekolü klasiklerin söylediklerine yeni bir boyut getirme çabasıdadırlar. Daha doğrusu bir darbe alan ve çok eleştirilen klasik ekole sahip çıkıp onarmak isteyen bir iktisat topluluğudur denilebilir. Fakat bu demek değildir ki tamamen aynı şeyleri söylemektedirler.

Üretim aşamasında sermayenin emeğin yerini alabilmesi mümkün değildir (Solow, 1956: 65). Solow büyüme modelinde nüfusta meydan gelen artış büyüme üzerinde olumsuz etki yaratmaktadır. Yani Solow modelinde nüfus artış oranı daha fazla

olan ülkelerde, işçi başına düşen sermaye miktarı daha düşük olur ve bundan dolayı kişi başına çıktı daha az olur. Kısacası nüfusu hızla artan ülkeler daha yavaş bir büyüme ivmesine sahiptir (Ünsal, 2011: 632).

Şekil 1. 4: Nüfus Artış Hızının Büyüme Üzerindeki Etkileri

Kaynak: (Ünsal, 2011: 632).

Şekil 1. 4'te nüfusta meydana gelen artış hızında ki bir değişimin büyüme üzerinde oluşturduğu etkiler, nüfus artış hızı n_1 ' den n_2 'ye arttığı göz önün alınarak inceleme yapılmıştır. Nüfus artış hızında meydana gelen bir yükselme, durağan dönemdeki işçi başına düşen sermaye düzeyini k_1 ' den k_2 düzeyine düşürmüştür. Bundan dolayı da işçi başına çıktı ise y_1 'den y_2 'ye düşmüştür. Bu göre Solow modelinde nüfusta meydana gelen bir artış, büyüme üzerinde olumsuz bir etki yaratmıştır. Buradan hareketle nüfusu hızla artan ülkeler daha yavaş büyümekte olduğu sonucu ortaya çıkmaktadır (Dornbusch ve Fischer, 1998: 272 – 274; Ünsal, 2011: 632).

Neo klasik ekolde büyümeyi en iyi ele alan Solow olmuştur. Neo klasik büyüme modelinin temel hipotezleri aşağıdaki gibidir (Özsağır, 2008: 338; Özel, 2012: 66):

- *Kapalı bir ekonomi,*
- *Rekabetçi piyasalar,*
- *Rasyonel davranan bireyler,*
- *Üretim faktörleri sermaye ve işgücünün her biri için ölçeğe göre azalan getiri,*

- *Üretim fonksiyonu için sabit getiriye öngören bir üretim teknolojisi.*

Neo klasik ekonomide tam rekabetin öngörüldüğü bir durumda, çıktı düzeyinin sermaye emek girdisi ile belirlendiği, azalan verimlerin ve ölçüğe göre sabit getirinin olduğu varsayımı göz önüne alınmıştır (Demir, 2002: 2).

Nüfus ve işgücünde meydana gelen bir artış, içselleştirilmemiş bir teknolojik gelişme gibi modele dışsal olarak verilmekte ve beşeri sermayede meydana gelen bir üretkenlik artışı önemli görülmemektedir. Bu hipotezler çerçevesinde meydana getirilen bir model, kişi başına düşen sermayenin, kişi başına düşen üretim miktarıyla veya kişi başına düşen tüketim miktarıyla aynı oranda değiştiği dengeli bir büyüme modelini ifade etmektedir. Denge sağlandığı zaman kişi başına düşen gelir ile tüketimde meydana gelen artış oranı teknolojik gelişme ivmesiyle eşit bir duruma gelir. Yani modelin içinde barındırdığı ve dışsal bir değişken olarak kabul ettiği teknoloji, kişi başına düşen gelirden bir artış sağlayan önemli bir faktördür, aynı zamanda denge durumundaki büyüme ivmesi tasarruf eğiliminden bağımsız bir şekilde meydana geldiği söylenebilir (Özsağır, 2008: 338; Shaw, 1992: 611).

Dışsal bir değişken olarak kabul edilen nüfustaki artış ve teknik değişiklik Neo klasik modelde uygulanan politikalar ve büyümeyi sağlayıcı bir düzenek olmadığından dolayı devletin uygulamak istediği politikalar açısından belirgin olan bir rolü yoktur (Shaw, 1992: 611). Ayrıca Solow büyüme modelinde ekonomik büyüme genelde teknolojik ilerlemelere bağlanır. Fakat teknolojik gelişmeler dışsal kabul edilir. Yani nerden çıktığı modelde açıklanamamaktadır. Teknolojik gelişmenin olmadığı bir yerde ekonomik büyümeden bahsetmek mümkün değildir. Bu açıdan bakıldığında teknolojik ilerleme büyümenin lokomotifi olduğu kabul edilir. Ayrıca teknolojik ilerlemenin işgücünde bir artış yaratan dışsal bir etken olarak görülür (Ünsal, 2007: 230 – 232).

Diğer taraftan Neo klasik büyüme modeline en çok katkıyı yapan diğer isim Marshall'dir. "*Marshall'a göre ekonomi, insan yaşayışının incelenmesidir. Ekonomi, birey ve onun meydana getirdiği toplum faaliyetlerinin, refah ve refahın elde edilmesi ile ilgili kısmını inceleyen bir bilimdir*". Marshall aslında servet edinme uğraşı ile direkt olarak insanın kendisi oluşturmaktadır. Bundan dolayı Marshall ekonomi bilimini parasal olgu ve faaliyetlere indirgeme uğraşındadır. Ayrıca düzenli bir ekonomik faaliyetin olabilmesi için serbest rekabetin olması taraftarıydı. Çünkü Marshall'a göre ancak serbest

bir rekabet ortamında ekonomi gelişebilir. Fakat iyi bir rekabet ortamının olabilmesi için ise devletin müdahalesi olması gerekmektedir. Ayrıca Marshall kısa ve uzun dönemlerden bahsetmekte ve ekonominin kısa devrede bir üretimin gücünde bir değişme olmazken uzun dönem üretimi sermaye, nüfus ve teknik gibi etmenlerle üretimde bir değişme yaratılabilir (Zeytinoğlu, 1996: 124 – 125).

Neo klasik büyüme teorisinde yer alan bir diğer isim olan Arthur C. Pigou milli refahın artırılması için üretimde meydana getirilecek artışın yanında gelir dağılımında da bir dengenin olması gerektiğini savunmuş ve bunların istikrarlı bir büyüme için gerekli olduğunu vurgulamıştır. Pigou'ya göre bir ülkenin refahını üç ölçüt belirler: *“bunlardan ilki, milli gelir düzeyi, ikincisi, gelir dağılımı ve üçüncüsü ise, iktisadi istikrarın sağlanmasıdır”* (Ersoy, 2015: 443).

Neo klasik ekonomi tüm ekonomilerin aynı teknoloji seviyesine sahip olduğunu kabul etmektedir ve sermayenin dünyanın en çok getiri getiren unsuru olduğunu ve serbestçe dolaştığını belirtmektedir. Böylece Neo klasik büyüme teorisi tüm dünyada aynı büyüme oranı olacağını ve kişi başına düşen gelirin bir birine yaklaşacağını ifade etmektedirler. Zengin ekonomilerde bunun olma ihtimali belki olabilir fakat fakir ülkelerde bunun mümkün olmadığı gözlemlenmektedir (Parasız, 1997: 295 – 296).

1.4.8. İçsel Büyüme Teorileri

İçsel büyüme teorisinin ana çıkış noktası ve temelini Romer'in (1986) ve Lucas'ın (1988) de yaptıkları çalışmaya dayandığı söylenmektedir (Pack, 1994: 55; Fine, 2000: 245 – 246). İçsel büyüme teorileri, iktisadi büyümeyi piyasa işleyişi içinde yer alan ekonomik güçleri içsel olarak ifade ettiğini farz ederek, büyümeyi sağlayan itici gücün ne olduğunu ortaya çıkarır ve bu şekilde birikim elde eden faktörler ile büyümeyi ve büyüme sürecinin nasıl işlediğini açıklamaya çalışmaktadırlar (Ercan, 2000: 130). Bu bahsedilen güç üç temel başlık altında incelenebilir (Ehrlich, 1990: 3 – 4):

- *Nüfus artışı ile beşeri sermaye birikimi yani bir ekonomide söz sahibi olan etkili insan kaynaklarını tercih değişkeni olarak görmek,*
- *Otonom/ Özerk bilimsel bulguların yerine piyasa tarafından yönetilen girişimcinin kararları sonucunda yerleşik olmayan teknolojik değişimi yorumlamak ve analiz etmek,*

- *Hükümetin büyüme sürecinde sadece ekonominin büyümesini değil aynı zamanda büyüme oranlarına etki eden politikaları da değerlendirmek.*

Genel itibariyle içsel büyüme modelleri, teknolojiyi daha önce dışsal kabul eden modellerden farklı bir şekilde teknolojiyi içsel bir olgu olarak kabul etmiş, AR-GE giderleri ile beşeri sermayenin teknoloji üzerinde yarattığı etkiden bahsetmektedir. Böylelikle içsel büyüme modelleri eğitim, sağlık gibi özellikle beşeri sermayenin ve AR-GE çalışmalarının daha fazla geliştirilmesi ve ilerletilmesi açısından devlete görev yüklediği ifade edilmiş olsa bile, devletin ekonomik faaliyetler üzerindeki etkinliği genellikle daha azdır (Çiftçi ve Aykaç, 2011: 167).

AR-GE de yapılan yatırımların istikrarlı bir şekilde verimliliği devam ettirmesi, bu sektöre yatırımın yapılması ve bu sektöre verilen önemin artması ülkenin üstünlüğü için önemli olup aynı zamanda büyüme içinde bir itici güç olabilmektedir (Grossman ve Helpman, 1990: 814).

İçsel büyüme, 1980'lerde meydana gelen çeşitli teorik ve ampirik çalışmaları içermektedir (Romer, 1994: 3). İçsel büyüme teorisi piyasa ekonomisi hakkında iki temel noktadan hareket etmektedir (Parkın, 2010: 553):

- *İcatlar seçimlerden kaynaklanır,*
- *İcatlar kar getirir ve rekabet karları azaltır.*

Hızlı bir büyüme ivmesi yakalayabilmek için hem sermayede meydana gelen büyümeyi hem de teknolojideki ilerlemeyi artırmak gerekmektedir. İçsel büyüme teorisinin geliştirilmesinde en çok etkilenilen konu uzak doğu ülkelerinin özellikle 1980'lerden sonra hızlı bir büyüme sürecine girmesidir. Bu şaşırtıcı büyüme sürecinin arka planında bazı nedenler yatmaktadır. Bunları şöyle açıklamak mümkündür (Parasız, 2006: 246 – 247; Parasız, 2005: 541 – 543):

- Elde edilen yüksek tasarruf oranları,
- Beşeri sermayeyi artırmak adına bu alana daha fazla yatırım yapmak,
- Teknoloji kullanan sanayi kollarına daha fazla önem vermektir ve sürekli bir teknolojik gelişim elde etmek.

Teknolojinin dışsal olduğu Solow modelinden farklı olarak İçsel Büyüme modeli yeni teknolojik değişimlerin büyüme üzerinde olumlu etki yarattığını belirtmektedir. Bu açıdan bakıldığında aslında İçsel Büyüme modelleri Solow modelinin bir alternatifi gibi görünmektedir. Ayrıca İçsel Büyüme teorisine göre kaynaklar sınırlıdır ve bu kaynaklar ile ekolojik dengeyi bozmamak için teknolojiyi kullanarak yenilenebilir kaynakların üretilmesine de geçilmelidir (Roland, 2014: 97).

Romer çalışmasında belirttiği üzere İçsel Büyüme modelleri, dışsal faktörlerle değil bir ekonomik modelin içsel olgularının bir sonucu olduğu ve bu açıdan Neo klasiklerden ayrıldığını dile getirmektedir (Romer, 1994: 3). Yine Lucas'a göre Solow büyüme modeli aslında bir büyüme modeli olmaktan çok Amerika'nın ekonomik büyümesi üzerinde duran bir modeldir ve ayrıca gelişme yolunda ki ekonomileri ve ülkeler arası karşılaştırmaları yapmamaktadır (Lucas, 1988: 6 – 7). Bu açıdan da yeni geliştirdikleri modelin Solow'dan da ayrıldığı belirtilmektedir.

Grossman ve Helpman teknolojiye bahsederken, teknolojik yeniliklerin ekonomik büyüme ve ticaret politikası üzerinde önemli etkileri olduğunu ifade etmektedir. Ayrıca teknolojiye oluşan yeniliklerle üretilen ürünlerin dünya ticaretinde büyük avantajlar sağladığını vurgulamaktadır ve bu şekilde teknoloji ışığında yapılan üretimin dünya ticaret gelişimi üzerinde olumlu etki yapacağını belirtmektedir (Grossman ve Helpman, 1989: 1261 – 1262). Ayrıca Fischer'e göre makroekonomik dengenin yanı sıra dışa açıklık, ülke pazarının işlevselliği ve kamunun sosyal ve fiziki altyapıyı temin etme görevi gibi unsurlarda sürdürülebilir bir büyüme için önem arz etmektedir (Fischer, 1991: 361).

İçsel büyüme modelleri üç farklı açıdan incelenmektedir. Bunlardan ilk olarak modelin teknik bir bilgi gerektiren büyüme modeli olduğudur. Burada Romer teknik bilgiyi bir girdi olarak kabul etmiş ve bu şekilde maliyette düşüşün olduğunu ayrıca kalitede de bir artışın olduğunu ifade etmiştir. İkinci olarak Lucas'ın katkılarıyla beşeri sermaye bu modele dahil edilmiş ve fiziki sermaye gibi üretimdeki bir faktör olarak ele alınmıştır. Son olarak Barro'nun katkılarıyla kamu tarafından sunulan mal ve hizmetler üretimin bir ögesi olarak modele dahil edilmiştir (Özsağır, 2008: 339). Lucas yaptığı analizlerle dengeli bir beşeri sermaye verimli bir büyüme üzerinde etkili olduğunu belirtmektedir (Lucas, 1988: 23). Burada Romer'in üzerinde durduğu bilgi önemli bir

mesele teşkil etmektedir. Çünkü bu modele göre ekonominin büyüme evresinde bilginin payının çok büyük olduğu ifade edilmektedir.

Romer'e göre bilgi artan marjinal bir verim olabilir (Romer, 1986: 1003). Ayrıca Romer, bahsedilen bilginin emeğin verimliliği üzerinde önemli bir etkisi olduğunu ifade etmektedir. İçsel büyüme teorisinde bilginin ekonomi üzerine kattığı anlam iki şekilde ifade edilir. Birincisi teknoloji ile bilginin ekonomik büyüme üzerinde olumlu etki yaptığı pozitif dışsallıktır. Hangi bilgi olursa olsun sonraki aşama için bir birikimdir ve sektörler tarafından kullanılıp verimlilik artışına katkıda bulunmaktadır. İkincisi ise, bilginin ölçüğe göre artan bir şekilde getiri sağladığı kanısıdır. Burada bahsedilen şey aslında bilgi ne kadar kullanılırsa o kadar fayda sağlar mantığıdır (Özsağır, 2008: 340).

Romer'in çalışmaları bir bakıma teknolojik gelişme konusundaki fikirlerinin kökeni Arrow'un 1962 yılındaki çalışmasına dayanmaktadır. Arrow bilgi üretiminde meydana gelen artışın "dağılma" etkisi ve "yaparak öğrenme" yoluyla büyüme sürecinde ekonomiye bir katkı yapacağını ifade etmektedir. Lucas ise yaparak öğrenme olgusunu, beşeri sermayenin, işgücü ve fiziki sermaye üzerinde yarattığı üretkenlikteki artışa açıklarken kullandığı görülmektedir (Ercan, 2000: 131).

Dahası içsel büyüme teorileri, sermayenin tanımını yaparken işin içine beşeri sermaye ve bilgi gibi maddi olmayan fakat büyüme üzerinde etkili olabilecek faktörleri katıp daha geniş bir perspektiften bakarak önceki teorilerden daha farklı bir tanımlama yapma yoluna gitmişlerdir (Becsi ve Wang, 1997: 51).

Üretim ve yatırım sürecinde bir yan ürün niteliğinde meydana gelen teknik bilginin üretildiği ve ayrıca bu bilgi üretimi yeni yatırımları kolaylaştırdığı ve kalitesini artırdığı bunun yanında bir sonraki yatırımların da düşük maliyetle yapıldığı varsayılmaktadır. Ayrıca bilgi paketlenemeyeceği için bir süre sonra yayılıp diğer şirketlere de pozitif dışsallık yaymaktadır (Kar ve Taban, 2003: 150). Bu konuda Romer, bilginin saklanamayacağını ifade etmektedir. Oluşturulan yeni bir bilgi iyi bir şekilde muhafaza edilemeyeceği için başka firmaların üretimleri üzerinde pozitif bir dış etki yaratacağı ifadesinde bulunmaktadır (Romer, 1986: 1003). Sonuç olarak içsel büyüme modelleri teknolojiyi ve bilgi birikimini üretim sürecine dahil ederek devamlı bir büyüme sağlama uğraşısı içerisindedirler.

1.5. İstihdam Ve İşsizlik Kavramları

İşsizlik ve istihdam kavramları makroekonomik kavramlar arasında çok önemli bir yere sahiptir. Politika yapıcıların yakından ilgilendiği bu konu kimi zaman büyüme sürecinde bile yüksek işsizlik rakamları can sıkıcı olabilmektedir. Bundan dolayı istihdam yaratma ve işsizliği düşürme politikaları zor oluşturulan politikalar arasında yer almaktadır. İşsizlik hem gelişmiş hem de gelişme yolunda olan ekonomilerin baş sorunu konumundadır. Bu nedenle hükümetler izledikleri ekonomik politikalarla bu konulara çözüm üretme gayreti içerisinde. Bu bölümde kısaca istihdamdan bahsedildikten sonra işsizlik ve işsizlik türlerine değinilecektir.

İstihdam kavramı kısaca, emek gücünün çalıştırılması veya bu emek gücünün bir üretim faaliyetinde bulunmasıdır. Daha geniş bir perspektiften bakılırsa, istihdam, çalışabilecek durumda olması şartıyla çalışmak isteyen bireylerin belli bir ücret karşılığında yaptıkları hizmetlerden yararlanmak olarak ifade edilebilir. Fakat istihdam kavramı sadece insandan elde edilen emek faktörü üzerinden kullanılan bir kavram değildir. Tüm üretim faktörleri için istihdam kavramı geçerlidir. Bu açıdan bakıldığında üretim faktörlerinin, üretim faaliyetlerinden yararlanılarak elde edilen hizmetten faydalanma olarak tanımlamak daha doğru bir ifade olmaktadır (Türkbal, 1993: 391).

Ayrıca istihdamı da eksik istihdam, tam istihdam ve aşırı istihdam olarak çeşitlendirmek mümkündür. Eksik istihdam, bir ekonomide mevcut emek faktörünün tamamının kullanılmaması hali olarak tanımlanmaktadır. Tam istihdam, bir ekonomide emek faktörünün tamamının üretim sürecinde bulunması halini ifade etmektedir. Son olarak aşırı istihdam ise, bir ekonomide emek faktörünün tamamı üretime katılmasına rağmen karşılanamamış bir talebin olması durumunu ifade etmektedir (Köklü, 1984: 71).

Bir ekonomide var olan tüm işgücü ve sermaye stokunun hepsi, tüm zamanlarda üretim sürecinde yer almayabilir. Üretim faktörlerinin fiili bir şekilde üretim sürecine dahil olma durumuna istihdam denmektedir. Aslında istihdam tüm üretim faktörlerinin üretim sürecine dahil olması olarak tanımlanmasına rağmen genel anlamda istihdam kavramından bahsedilirken insanın emek gücü olarak yani daha çok işgücünün üretim sürecinde yer alması anlamında bir kullanıma sahiptir (Yıldırım vd., 2014: 21).

İstihdamla alakalı olan işgücü kavramına baktığımızda ise, genel anlamda çalışma durumunda olan nüfusu ifade etmektedir. İşgücüne bir ekonomi içinde yer alan emek

faktörü de denilmektedir. Çalışma durumunda ve çağında olan nüfus ise genelde bir ülkede 15 ve daha yukarısında (15 +) yer alan herhangi bir hastalığı ve engeli olmayan bireyleri ifade etmektedir. Çalışamayacak durumda olan toplam nüfusun toplam çalışan nüfusa oranına bağımlılık oranı denmektedir. Bu her ekonomide olmasına rağmen az gelişmiş ekonomilerde bağımlılık oranı daha yüksek olmaktadır (Kumbaracıbaşı ve Soral, 1977: 253).

İşgücü aşağıdaki gibi formüle edilebilir. Burada bahsedilen işgücüne dahil olamayanlar kavramı ise çalışma çağında olmasına rağmen aşağıda bahsedilen işsizlik tanımında işsiz sayılmak için gerekli üç şartı bir arada sağlamayanlardır (Güran, 1999: 37 – 38):

$$\text{İşgücü} = \text{İstihdam Edilenler} + \text{İşsizler}$$

$$\text{Çalışma Çağındaki Nüfus} = \text{İşgücü} + \text{İşgücüne Dahil Olmayanlar}$$

$$\text{İşgücüne Katılma Oranı} = (\text{İşgücü} / \text{Çalışma Çağındaki Nüfus}) * 100$$

Daha çok emek faktörü üzerinde istihdamın açıklanmasının temel nedeni, diğer bahsedilen üretim faktörlerinden farklı olarak bahsi geçen emek faktörünün beşeri yani insanla ilgili bir faktör olmasıdır. Bununla alakalı olarak emek faktörünün istihdam edilmemesinin üretimi olumsuz etkilemesi ve gelirden bir kayıp oluşturmasının yanı sıra sosyal, psikolojik ve politik sorunlarına da neden olabilmesidir (Güran, 1999: 35).

İşsizlik ise çalışmak amacıyla emek piyasasına giriş yapmış işgücünün, uygun bir çalışma fırsatı yakalayamama durumu olarak ifade edilebilir. Tanımlamada da anlaşıldığı üzere işsizliğin sebebi beceriksizlik, işi istememe veya önüne çıkan işten korkmak değildir. İşsizliğin sebebi emek arzının emek talebinden fazla olmasıdır (Köklü, 1984: 72 – 73).

Bir başka tanıma göre, çalışabilecek ve çalışmaya gönüllü olan bireylerin uygun fiyata istihdam edilememeleri haline işsizlik denilebilir (Harvey, 1998: 343). Bir başka deyişle işsizlik, piyasada mevcut ücret düzeyinde çalışma isteği ve gücü olup bir iş arandığı halde bulunamaması hali olarak tanımlanabilir. Bir kişinin işsiz sayılması için herhangi bir işte çalışmıyor olması, mevcut durumda bir iş arıyor olması ve aynı zamanda mevcut ücret düzeyinde bir iş bulduğunda çalışabilmesi gerekmektedir. Bu aynı zamanda

Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) ‘nun standartlarına uygun bir tanımdır (Ay, 2012: 321 – 322).

Bir ekonomide işsizlik oranını ölçmek kolaydır. İşsizlerin sayısının işgücüne bölümü işsizlik oranını vermektedir (Blanchard, 2009: 136; Wessels, 1993: 79). İşsizlik oranının formülasyonu aşağıdaki gibidir (Ertek, 2005: 96; Yıldırım vd., 2012: 284):

$$\text{İşsizlik Oranı} = (\text{İşsiz Sayısı} / \text{İşgücü}) * 100$$

1.5.1. İşsizliğin Etkileri

İşsizliğin istihdam edilemeyen nüfus üzerinde gerek sosyal gerekse ekonomik etkileri mevcuttur. Yıl boyunca iş bulamayan birçok insan bu süreç zarfında iş bulma konusundaki ümidini kaybeder ve işsizlik süreci uzadıkça kendi becerilerini kaybedebilmektedir (Harvey, 1998: 343).

İşsizlik dönemlerinde insanların duygu ve düşünceleri, hayat beklentileri, çevreye olan davranışları ve aile yaşamları bu süreçten olumsuz etkilenebilmektedir. Yüksek istihdam dönemlerinde üretim ve gelirler artmaktadır. İşsizlik dönemlerinde ise bunu tam tersi bir durum yaşanmaktadır. İşsizlik dönemlerinde psikolojik bunalım, yalnızlık ve güvensizlik gibi etkenlerin sosyal boyutları ölçülemeyecek derecededir. İşsizliğin arttığı dönemlerde aileler arasındaki sıkıntılar artmakta, hırsızlıklar çoğalmakta, intihar ve boşanmalar gibi pek çok olumsuzlukların arttığı dönemler olarak ortaya çıkmaktadır (Tomanbay ve Gümüş, 2008: 386).

İşsizliğe ekonomik anlamda sadece bir gelir kaybı ya da gelirden yoksun kalma olarak bakılması yanlıştır. Çünkü işsizliğin neden olduğu gelir kaybı bireyin içinde bulunduğu toplumun yaşam biçiminde bir değişiklik yaratacak etkilerden sadece bir tanesidir. İşsizliğin asıl problem teşkil ettiği kısmı bireyin içinde bulunduğu toplumun iş bölümünden uzak kalması ve toplum ile kurması gerektiği dayanışmadan uzak kalması olarak ifade edilebilir. Dolayısıyla sosyolojik açıdan bakıldığında işsizliğin etkileri her şeyden önce toplumla bütünleşmeden uzak kalması olarak belirtilebilir (Adak, 2010: 110).

1.5.2. İşsizlik Türleri

İşsizlik değişik sebeplerden olabildiği için işsizlik çeşitli türlere ayrılarak açıklanmaya çalışılmıştır. Bunların en yaygın olanlarına kısaca değinilecektir.

1.5.2.1. Açık İşsizlik – Gizli İşsizlik

Açık işsizlik, yaşamını idame etmek için para kazanacağı bir işe sahip olmaması durumunu ifade etmektedir. Gizli işsizlik ise, bir kimsenin görünürde bir işe sahip olmasına rağmen gerçek anlamda üretime hiçbir katkıda bulunmaması anlamına gelmektedir. Bu durumda bir iş yerinde çalışanların bir kısmı işten çıkartılması durumunda eğer üretimde bir azalma görünmüyorsa orada gizli işsizlik var demektir (Yıldırım vd., 2014: 362).

Gizli işsizlik herkese yapabileceği bir iş verilmediği için ortaya çıkmaktadır ve asıl olarak tarımda ve küçük ticaretle uğraşan kesimlerde görülmektedir. Gizli işsizliğin bulunduğu bir sektörde gizli işsizleri bırakmak için teknolojik gelişmeleri beklemek ve büyük yatırımlar yapmayı beklemek gerekmemektedir. Bunları ortadan kaldırmak için daha iyi bir örgütlenme biçimi bile bunu azaltabilmektedir (Aren, 2016: 230 – 231).

1.5.2.2. Gayri İradi İşsizlik – İradi İşsizlik

Piyasadaki mevcut cari ücret düzeyine ve var olan iş koşullarına razı olunmasına rağmen iş bulamama durumuna gayri iradi işsizlik denilmektedir. Bu çerçeveden bakıldığında kendi isteği ile çalışmak istemem durumu ise iradi işsizliği ifade etmektedir. Birinci grupta yer alanlar istedikleri halde iş bulamazken, ikinci grupta olanlar iş olduğu halde çalışmak istememeleri onların tembel, isteksiz, işten korkan kişiler olduğunu ortaya çıkarmaktadır. Bunlar sayıca az olmakla beraber her zaman var olmuşlardır (Köklü, 1984: 73 – 74).

1.5.2.3. Friksiyonel İşsizlik

Dinamik bir toplumda en az seviye işsizliği ifade eden ve genelde daha fazla azaltılamayan işsizliktir (Begg vd., 2010: 471). İnsanların emeklilik dışında da işten ayrılma durumları olabilmektedir. İşini beğenmeyip işten ayrılıp yeni bir iş aramak isteyebilirler. Bu gibi çeşitli geçici durumlarda oluşan işsizlikler friksiyonel işsizlik olarak adlandırılırlar. Bu durum bazen bu işsizlik türü emeğin normal dolaşımı olarak

ifade edilebilmektedir. Friksiyonel işsizlik bazen gayri iradi olmakla beraber genel itibariyle iradidir (Lipsey vd., 1984: 227).

1.5.2.4. Yapısal İşsizlik

Yapısal işsizlik genelde işgücü talebinin ve işgücü arzının birbirini dengeleyememesi ya da karşılayamaması durumudur. Sanayi, eğitim programları ve teknolojik gelişmelere bağlı olarak işgücünün bölgesel ve meslekler itibariyle dengesiz bir gelişmesi sonucu ortaya çıkmaktadır. Bu durumda bazı işlere ve işgücüne olan talep artarken bazılarında azalması aradaki dengesizlikleri artırmaktadır. Bu durumda işgücü, iş bulabilmek için ülkenin değişik bölgelerine taşınabilmektedir (Tomanbay ve Gümüş, 2008: 387; Wessels, 1993: 80).

İşgücü sayısının çalışılabilecek iş ve işyerinden fazla olması sebebiyle genelde az gelişmiş ekonomilerde ortaya çıkan bir işsizlik türüdür. Bundan farklı olarak toplumdaki sosyal, kültürel ve iktisadi koşulların değişmesiyle de ortaya çıkabilmektedir. Örneğin, küçük işletmeler tarafından elle üretilen ürünlerin fabrikalar tarafından üretilen ürünlere oranla daha az tercih edilmesi de zamanla el ile üretim yapan işletmelerin kapatılmasıyla işsizliğin ortaya çıkması yapısal işsizliktir (Erol, 2012: 51).

1.5.2.5. Mevsimsel İşsizlik

İklimsel ve doğal koşullarla birlikte toplumdaki bazı alışkanlıklarında etkisiyle bazı iktisadi etkinliklerin çeşitli mevsimlerde azalması ya da bitmesi durumunda ortaya çıkan işsizlik olarak ifade edilmektedir. Turizm, tarım, inşaat en çok görülen mevsimlik işsizlik örnekleridir. Fakat günümüzde gelişen teknolojik gelişmeler ışığında bu meseleler gelişmiş ülkelerde bir sorun olmaktan çıkarılmış gibi görünmektedir. Fakat gelişme yolundaki ekonomilerde daha çok tarımsal yapılı ve az gelişmişlik olduğu için halen daha sık görülen bir işsizlik türüdür (Güran, 1999: 44).

1.5.2.6. Konjonktürel İşsizlik

Kapitalist sistemde sık görülen bir işsizlik türüdür. Bu tür işsizlik, ekonomik faaliyetlerin dengeli bir seyir izlememesi ve sürekli dalgalanmalara maruz kalmasından kaynaklanmaktadır. Kriz dönemlerinde üretimde meydana düşüşler sonucunda işsizlik oranları artabilmekte ve kütleler halinde uzun süre işsizlik devam edebilmektedir. Bu durumun aksine üretim faaliyetleri arttığı zamanlarda ve ekonominin daha iyi olduğu

zamanlarda ise işsizlik ortadan kalkabilmektedir (Türkbal, 1993: 389 – 390; Yıldırım vd., 2012: 288). Fakat konjonktürün arttığı zamanlarda da işsizlik ortaya çıkabilmektedir. Çünkü bu durumda üretim artmaktadır ve artan üretim gelirleri artıracaktır, artan gelirler beraberinde tasarruf artışını da getirecektir. Bu durum tüketimi azaltır ve talepte bir yetersizlik ortaya çıkar ki buda yatırımları azaltır ve bir süre sonra işsizlik artar (Türkbal, 1993: 390).

1.5.2.7. Teknolojik İşsizlik

Gelişen teknoloji ve teknik olanakların emek gücü yerine geçmesi sonucu oluşan bir işsizlik türüdür. Normalde gelişen teknik imkanlar sayesinde emek gücünden görece olarak daha ucuz olan sermayeyi kullanma arzusunadır. Bu davranışın gelişeceğini ifade eden Marx, *azalan kar oranları ve sermayenin organik bileşimi* teorisinde bahsetmiş ve bu durumun devam etmesi durumunda işsizlik giderek artacak ve bu da devrimci bir alt sosyal sınıf dayanışması yani proleter güç doğuracağını dile getirmiştir. Fakat teknolojinin bu olumsuz etkileri günümüzde daha azdır. Teknik gelişmelerin emeğin yerini almasının yanı sıra üretimde artış sağlamak, maliyetleri düşürmek gibi olumlu tarafları da bulunmaktadır. Ayrıca artan teknoloji yeni iş kolları yaratarak yeni istihdam kapısı yaratmaktadır (Kumbaracıbaşı ve soral, 1977: 256).

1.5.2.8. Doğal İşsizlik Oranı

Doğal işsizlik oranı emek piyasalarının ve mal piyasalarının istikrarlı olduğu eksik istihdam oranı olarak tanımlanabilir (Pazarlıoğlu ve Çevik, 2007: 45). Genel olarak ekonominin tam istihdam durumundayken ölçülen işsizliği ifade etmektedir. Doğal işsizlik oranı her zaman aynı olmadığı gibi her ekonomi içinde aynı olmamaktadır. Bundan dolayı da doğal işsizlik oranını hesaplamak zordur. Doğal işsizlik oranını ekonomiye ilk kazandıran isim Milton Friedman olmuştur. Friedman, doğal işsizlik oranını, rastgele bir zamanda reel ücretler üstünde değişme baskısı ortaya çıkarmayan işsizlik düzeyi şeklinde bir denge konsepti olarak ifade etmektedir. Bu düzeyde reel ücretler genel itibarıyla normal bir seyir halindedir (Yıldırım, 2014: 365).

Bu artış ise teknolojiye meydana gelen yenilikler sermayede oluşan birikimler gibi nedenlerden dolayı işgücünde ki verimlilik artışına bağlı olabilmektedir. Doğal işsizlik oranı sürekli değişiklik geçirmekte ve yapısal faktördeki değişimlerden etkilenmektedir. İşsizlik düzeyi düşük olduğunda, işgücüne olan talebin fazla olduğu anlamına

geldiğinden, bu reel ücret düzeyinde yukarı doğru bir başka yaratacağı anlamına gelmektedir. Bundan dolayı doğal işsizlik oranı genelde enflasyonu hızlandırmayan işsizlik oranı, NAURI¹, olarak ifade edilmektedir (Özcan, 2012: 96; Yıldırım, 2014: 366).

1.5.3. İşsizliğin Nedenleri

İnsanlar çeşitli nedenlerden ötürü çalışmak istemeyebilir. Fakat her durum işsizlik için geçerli bir durum sayılmamaktadır. Mesela çalışmayacak kadar hasta ve küçükler, öğrenciler ve askerler vb. için işsizlik bahsi söz konusu olmamaktadır. İşsizliğin nedenlerini dört başlık altında toplamak mümkündür (Aren, 2016: 224 – 226):

- Rekabet ortamına dayanamayan küçük işletmelerin işlerine son vermesi,
- Gelişen teknoloji ve teknik ekipmanlarla emek gücüne olan talebin azalması yani daha fazla teknoloji ve daha az işçi ile aynı üretimi yakalaması,
- İş piyasalarında kadın ve daha küçük yaştaki bireylerin sayısında ki artış,
- Emek sahiplerinin uzun ve daha yoğun çalışma koşullarına razı olup iş sunumunu artırmaları.

Görüleceği üzere aslında işsizlik kapitalist sistemin kendi mekanizmasının işleyişi içerisinde işsizliği olabilesi olan bir ürün haline getirmiştir. Aslında bilindiğinin aksine işsizliğin doğal nüfus artışı ile doğrudan bir alakası yoktur. Kapitalist sistem olmasaydı nüfus artışı işsizliğe sebep olan bir olgu olmayacaktı. Sadece artan nüfus kişi başına düşen hasılda bir azaltma meydana getirecekti (Aren, 2016: 227).

1.5.4. İşsizlik Ve Ekonomik Büyüme İlişkisi

İşsizlik ve büyüme arasındaki ilişki ilk olarak 1962 yılında M. Arthur Okun tarafından ortaya atılmıştır. Literatüre Okun Yasası olarak giren bu yaklaşıma göre, reel büyüme oranı ile işsizlik oranı arasında negatif bir ilişkinin varlığı üzerinde durmaktadır (Ceylan ve Şahin, 2010: 158). Buna göre reel büyüme oranının yüksek olduğu yıllarda işsizlik oranının düşük olduğu, reel büyüme oranını düşük olduğu ya da negatif olduğu yıllarda ise işsizlik oranında artışlar olduğu saptanmıştır (Mihçı ve Atılğan, 2010: 48). Teorik olarak büyümenin istihdam artışına katkı sağladığı sürece, bireylere daha iyi gelir

---

¹ NAURI: Non – Accelerating Inflation Rate Of Unemployment (Enflasyonu Hızlandırmayan İşsizlik Ya Da Enflasyonist Olmayan İşsizlik Oranı) (Temurlenk Ve Başar, 2014: 71 – 72).

sağlayarak büyümenin pozitif etkilerinden yararlanma söz konusu olmaktadır. Ekonomik büyüme hızının yüksek olduğu ülkelerde işsizlik sorununun olmaması beklenirken, işsizliğin çok karmaşık ve çok yönlü olan yapısı nedeniyle bu beklentinin istenilen seviyede gerçekleşmediği görülmektedir (Takım, 2010: 3).

İşsizlik ve büyüme ilişkisinin büyüme kanadındaki teorisini büyüme modelleri oluşturmaktadır. Özellikle büyüme modellerinden klasik iktisat ekolünden başlayan büyüme teorileri işsizlik sorunsalına, ekonomilerin makro politikalarının belirlenmesinde aktif rol oynamasından dolayı, doğrudan ve dolaylı olarak bahsetmişlerdir (Uysal ve Alptekin, 2009: 70). Diğer taraftan büyümenin istihdam ile olan ilişkisinin paralel olarak artması işsizlik üzerinde olumlu sonuçlar doğuracağı ifade edilmektedir. İstihdamın büyümeyi olumlu bir şekilde etkilemesinde beşeri sermaye kavramını gündeme getirmiştir. Beşeri sermaye fonksiyonel olarak büyüme üzerinde önemli role sahiptir. İşgücü ile alakalı olan niteliklerin teknolojiyi daha iyi kullanma ve üretim sürecindeki diğer faktörlerin daha etkin kullanılmasını sağlamakta ve bu şekilde büyüme üzerinde olumlu etki yaratmaktadır (Altuntepe ve Güner, 2013: 74).

Ekonomik büyüme ve işsizlik ilişkisi daha çok büyüme teorilerinin değiştiği noktalar üzerinden anlatılmaktadır. Klasiklere göre büyümenin kaynağı sermaye birikimidir. Sermayenin kaynağı ise tasarruftur. Tasarruflar zamanla yatırımlara dönüşür ve sürekli yatırım yapmak isteyen kapitalistler daha fazla üretim için daha fazla işgücü talep edeceğinden işsizlik üzerinde olumlu etki etmektedir. Harrod – Domar büyüme modeli, Keynes iktisata benzer düşüncelere sahiptir. Harrod – Domar büyüme modeline göre toplam talep, üretim ve istihdam ilişkisinden bahsetmektedir. Neo klasik büyüme modelinde ise uzun dönemde ekonominin dengeli büyümesinden bahsetmektedir. Teknolojinin büyüme ve uzun dönemde işsizlik üzerinden olumlu sonuç doğuracağı ifade edilmektedir. İçsel büyüme modelinde ise, teknolojiyi içsel olarak kabul eden İçsel büyüme modeli AR-GE ve beşeri sermayenin etkilerinden bahsetmiştir. Bilginin üretim ve büyüme üzerindeki etkisinin özel kesimde işsizliği olumlu sonuçlara bağlayacağı ifade edilmiştir (Göktaş Yılmaz, 2005: 65 – 66; Muratoğlu, 2011: 168).

Beşeri sermayeye gerekli yatırımların yapılması ve beşeri gücün AR-GE faaliyetleri ile teknolojik gelişmeye uyumlu hale gelmesi neticesinde uzun dönemli ve sürdürülebilir bir büyümeye ortam yaratacağı ifade edilmektedir (Uçak, 2013: 219). Ayrıca işsizlik oranları yüksek seviyelerde olduğunda uzun dönem ekonomik büyüme

için olumsuz etkilere neden olmaktadır. Yüksek işsizlik oranları talep azalmasına neden olacağından gelecek dönemde üretim kapasitesinde olumsuz etkiler doğuracaktır. İşsizliği azaltmak amacıyla olan politika yapıcıları ne kadarlık bir GSYH büyümesinin işsizliği istenilen seviyeye indireceğini bilmek önem arz etmektedir. Okun yasasına göre reel çıktı düzeyi potansiyel çıktı düzeyine eşit hale geldiğinde istikrarlı bir işsizlik oranı oluşacaktır (Akay vd., 2016: 212). Dolayısıyla buna göre üretimde meydana gelen artış, işsizlik oranındaki azalışın yanısıra çalışma süreleri ve kapasite kullanım oranlarında meydana gelen bir artıştan kaynaklandığı ifade edilmektedir (Mihçı ve Atılğan, 2010: 48 – 49). Fakat tüm bunlara rağmen günümüz kapitalist sisteminde, ekonomik büyümenin belli bir orana ulaşarak işsizliği azaltacağı söylemleri her zaman tutarlı sonuçlar vermemektedir (Akkaya ve Gürbüz, 2012: 1).

İKİNCİ BÖLÜM

OKUN YASASI VE TÜRKİYE'DE EKONOMİK BÜYÜME – İŞSİZLİK İLİŞKİSİ

2.1. Okun Yasası

Okun yasası ya da okun kanunu olarak bilinen teori A. Okun tarafından 1962'de ortaya atılmış bir teoridir. Okun Kanunu işsizlik ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi açıklayan en yaygın yöntemler arasında yer almaktadır (Göçer, 2015: 2). Burada işsizliğin maliyetini ve ekonomik büyümenin katkısını ölçmek için kullanılmaktadır. Son yıllardaki çeşitli ampirik çalışmalar farklı yapıdaki ülkeler için Okun Yasasının geçerliliğini araştırmış ve test etmişlerdir (Işık vd., 2015: 3). Genel itibariyle Okun katsayısını tahmin etmek için iki değişken kullanılır. Bunlar işsizlik ve potansiyel GSYH'deki sapma ile alakalıdır (Izyumov ve Vahaly, 2002: 320). Okun kanununun temeli, aslında artmakta olan işgücünü karşılamak için daha fazla mal ve hizmet üretimine ihtiyaç duyduğuna dayanmaktadır (Demirgil, 2010: 140).

Okun yasası üretimde meydana gelen değişimleri işsizlik üzerinde ki etkisiyle ilişkilendirmektedir. Bir ekonomi durgun bir dönemden geçiyorsa sadece üretim azalmayacaktır. Aynı zamanda daha önce üretimde bulunan işçilerde işten çıkarılma yoluna gidilecek ve işsizlik artacaktır. Tam tersi durumda ise üretim arttığı zaman daha fazla işçi alınacak ve işsizlik düşecektir. Fakat Okun yasası diğer tüm ekonomi yasaları gibi her ülke için geçerli olmadığı gibi aynı ülke için de her zaman geçerli değildir. Zaman itibariyle farklı sonuçlar elde edilebilmektedir (Ahmad vd., 2011: 293).

Okun (1962) çalışmasında, tam istihdam düzeyinde olan bir ekonominin ne kadar çıktı yaratacağı sorusundan yola çıkarak potansiyel çıktı düzeyinin üzerindeki her %1'lik bir çıktının meydana gelmesiyle işsizlik oranında yaklaşık %3'lük bir azalış yarattığını meydana koymuştur. Okun bu söylemleri ortaya atarken fark modeli (difference model) ve aralık modeli (gap model) olarak adlandırılan ve en çok kullanılan iki temel alternatif yöntemden yararlanmışır. Bu modeller aşağıdaki gibi formüle edilebilir (Knotek, 2007: 75; Tanrıöver ve Biçer, 2015: 4):

$$\bullet \Delta u_t = a - k(\Delta y_t) + \varepsilon_t \quad (1)$$

(1) nolu fark modelinde, Δ fark operatörünü, u_t ve y_t sırasıyla t dönemine ait işsizlik oranı ve ekonomik büyümeyi ifade etmektedir. Modelde yer alan

(k) parametresi ise Okun katsayısı olarak adlandırılmaktadır. Negatif işaretli olan Okun katsayısı büyüme oranını ile işsizlik oranı arasındaki ters yönlü ilişkiyi vermektedir. Okun kanununu önemli kılan bir diğer özellik, modelde yer alan okun katsayısı ile sabit parametrenin birbirine oranının (- a / k) işsizliği sabit kılan reel büyüme oranını vermesidir. Gerçekleşen büyüme oranının modelden elde edilen reel büyüme oranından (- a / k) büyük olması durumunda işsizliğin azalması, tersi durumda ise işsizliğin artması beklenmektedir.

- $u_t - u^* = -k(y_t - y^*) + \varepsilon_t$ (2)

(2) nolu aralık modelinde, u_t ve y_t sırasıyla t döneminde gerçekleşen işsizlik oranını ve reel çıktı düzeyini, u^* ve y^* sırasıyla doğal işsizlik oranını ve potansiyel çıktı düzeyini, k Okun katsayısını (ekonomik büyümenin istihdam yaratma kapasitesini) ve ε_t beyaz gürültülü ($\varepsilon_t \sim N(0, \sigma^2)$) hata terimini ifade etmektedir.

Okun kanunu işsizlik oranı ve ekonomik büyüme arasında asimetric ilişki olduğunu ve iki değişken arasındaki negatif ilişkinin katsayısı olan k 'nın konjonktürel hareketlerin genişleme ve daralma dönemlerinde aynı büyüklükte olduğunu varsaymaktır.

Okun yasasının geçerliliği hususunda bugüne kadar yapılan ampirik analizler genel olarak ilişkinin simetri olduğu varsayımı üzerine yoğunlaşmaktadır. Simetri ilişki de konjonktürel dalgalanma dönemleri boyunca oluşabilecek genişleme ve daralma evrelerinde reel çıktının işsizlik üzerindeki salt etkisinin benzer olduğu kabul edilmiştir. Fakat günümüzde yapılan çalışmalarda, daralma dönemleri ile genişleme dönemlerinde reel çıktının işsizlik üzerindeki etkisinin farklı olabileceği ifade edilmektedir. Daralma dönemlerinde işsizliği artırıcı, genişleme dönemlerinde ise işsizliği azaltıcı etkisi olmaktadır (Ceylan ve Şahin, 2010: 158). Bu sonuç bize yakın dönemde yapılan çalışmaların sonuçlarının asimetri olduğunu göstermektedir.

Çıktı - işsizlik ilişkisinde asimetri ilişkisinin dört temel nedene dayandığını ifade edebiliriz. Birincisi, mal pazarı ve emek faktörü arasındaki var olan teorilerin ayrışmasına imkan tanımaktadır. İkincisi, Okun kanununun asimetric olması ya da simetric olması, Phillips eğrisi ile ilgili olan tespitleri güçlendirmektedir. Çünkü son dönemlerde yapılan analizler Phillips eğrisinin asimetric olabileceğinden bahsetmektedir. Üçüncüsü,

asimetrik ilişki çıktı ve işgücünde uygulanacak yapısal politikalar üzerinde etkiye sahip olabilmektedir. Son olarak ise, Okun kanunundaki asimetrik ilişki dikkate alınmadığında ortaya konulan analizlerde tahmin hatalarına neden olabilmektedir (Harris ve Silverstone, 2001: 1).

Asimetri, çıktı büyümesinin işsizlik üzerindeki etkisi ekonominin daralma dönemlerinde ve genişleme dönemlerinde farklılık gösterdiğini ifade etmektedir. Örneğin ABD’de yapılan bir çalışmada ekonominin daraldığı zamanlarda işsizliğin arttığı genişlediği zamanlarda ise işsizliğin azaldığı gözlemlenmiştir (Silvapulle vd., 2004: 355; Akay vd., 2016: 213 - 214). 1190’lı yılların sonlarına kadar ABD verileri üzerinden Okun katsayısı tahmin edilmesine rağmen farklı sonuçlar elde edilmiştir. Bunu nedeni ise Okun katsayısının dönemler ve bölgeler itibariyle değişen çıktı ve işsizlik oranlarından dolayı değişmesidir (Mihçı ve Atılğan, 2010: 35).

2.2. Türkiye Ekonomisinde Büyüme Ve İşsizlik

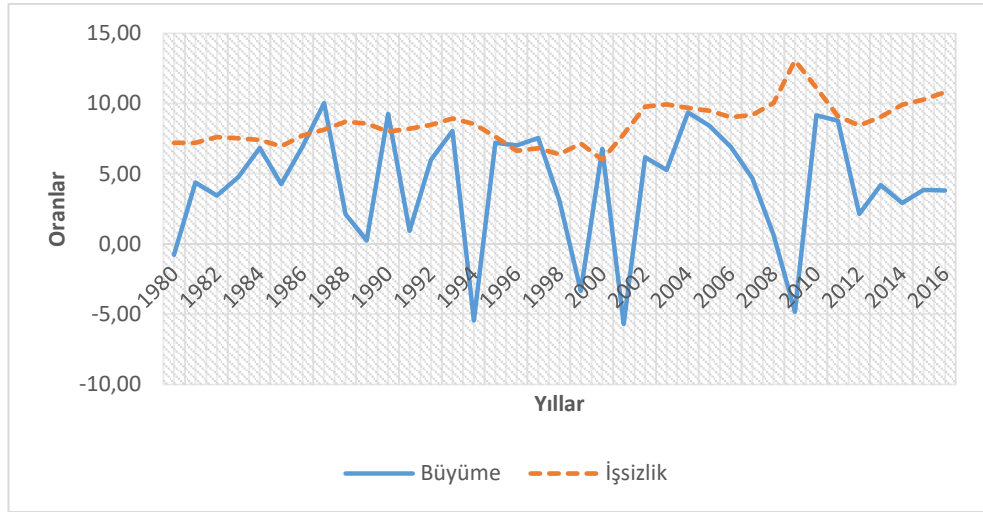
1970’lerde meydana gelen krizler tüm dünyayı bir ekonomik durgunluk sürecine itmiştir. Türkiye’de bu krizlerden etkilenen ekonomiler arasındaydı ve 1970’lerin ikinci yarısından sonra daha fazla krizin etkilerini hissetmiştir. 1979 yılı sonlarına yaklaşırken kriz derinleşmiş ve geniş halk tabanlarına yayılmıştır. 1980 yılına girildiğinde dönemin hükümetinin el değiştirmesiyle yeni kararlar alma yoluna gidilmiştir. Ve bu kararlar 24 Ocak 1980 tarihinde uygulamaya konan Neo – liberal politikalar içeren istikrar programı olmuştur (Boratav, 2012: 140 – 147).

Tablo 2. 1: 1980- 2016 Arası Türkiye’de Ekonomik Büyüme Ve İşsizlik Oranları

Yıllar	Büyüme	İşsizlik	Yıllar	Büyüme	İşsizlik	Yıllar	Büyüme	İşsizlik
1980	-0,77	7.20	1993	8,04	8.93	2006	6,89	9.03
1981	4,36	7.20	1994	-5,45	8.55	2007	4,66	9.18
1982	3,42	7.60	1995	7,19	7.62	2008	0,65	10.02
1983	4,75	7.51	1996	7,00	6.62	2009	-4,82	13.05
1984	6,82	7.40	1997	7,52	6.81	2010	9,15	11.12
1985	4,25	6.94	1998	3,09	6.37	2011	8,77	9.09
1986	6,94	7.71	1999	-3,36	7.15	2012	2,12	8.43
1987	10,02	8.13	2000	6,77	5.99	2013	4,19	9.04
1988	2,12	8.70	2001	-5,69	7.80	2014	2,91	9.91
1989	0,25	8.57	2002	6,16	9.76	2015	3,84	10.27
1990	9,25	7.99	2003	5,26	9.92	2016	3,80	10.79
1991	0,92	8.19	2004	9,36	9.68			
1992	5,98	8.48	2005	8,40	9.48			

Kaynak: IMF (International Monetary Fund) (<http://www.imf.org>)(22.01.2017).

Grafik 2. 1: 1980-2016 Döneminde Türkiye’de Büyüme Ve İşsizlik Oranları

Kaynak: IMF (Grafik Yukarıdaki Verilerden Derlenerek Oluşturulmuştur).

Tablo 2. 1 ve Grafik 2. 1’de Türkiye’de ekonomik büyüme ve işsizlik oranları verilmiştir. Bu süreçte ekonomik büyümenin sürekli inişli çıkışlı süreçler yaşadığı görülmektedir. Kriz dönemlerin de ekonomik büyümenin negatif olduğu kriz sonrası dönemlerde ekonominin yüksek büyüme sağladığı görülmektedir. Bu süreç boyunca işsizliğin ekonomik büyüme gibi yüksek iniş çıkışlı süreçler yaşamadığı, ortalama bir oranında devam ettiği görülmektedir. Bu süreç boyunca işsizlik oranları pozitif bir eğimle yükselerek devam etmiştir.

2.2.1. 1980'lerde Türkiye'deki Durum

Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planının girişinde 1980'lerde uygulanacak politikalar kısaca özetlenmiştir. Buna göre ihracatta artış, hızlı bir sanayileşme, ekonomide çok çeşitli denge gibi konulara önem verilmiş ve bu yönde daha planlı adımlar atmak ve hızlı bir büyüme sürecine girmek gerektiği öngörülmüştür (DPT, 1979: 3).

1980 yılına girmeden önce krizlerin etkisiyle sorunlar birikmiş ve kriz iyice etkisini göstermiştir. Bu duruma dur demek için çeşitli politikaların yürürlüğe girmesi gerekiyordu. 24 Ocak kararları tamda bu politikaları içermekteydi. 24 Ocakta alınmaya başlanan kararlar ve bunların politikaya dönüşmesinin çeşitli nedenleri vardır. Bunları şöyle açıklamak mümkündür (Parasız, 2003: 281 – 283; Kılıçbay, 1984: 176 – 177):

- 1980'den önce hızla alınması gereken ekonomik politika kararlarının geç alınması ve uygulama aşamasında sıkıntıların yaşanması,
- 1980'li yıllara girerken yüksek enflasyonla karşı karşıya kalınması ve bu yüksek enflasyonun düşürülme arzusu,
- Finansman bulmada yaşanan sıkıntılar, petrol ve enerjide yaşanan yetersizlikler, ithal girdi bulma vb. sıkıntıların olması,
- İthalattaki eksikliklerden kaynaklanan ihracat sıkıntısının varlığı, dolayısıyla ihracatı hızlandıracak teşvikler yapmak,
- 1980 öncesi süreçte iyice tasarrufların azalması ve buna bağlı olarak yatırımların yapılamaması,
- Dış borç yükünün çok artması,
- Piyasaya işlerlik kazandırma isteği,
- Döviz darboğazlığı sorunu.

Bu sorunlar eşiğinde hazırlanan Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planından sonra Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planında da hedeflerinin istikrarlı bir büyüme, kontrol altına alınmış bir enflasyon, makro politikalara önem vermek, kurumsal düzenlemeler, ödemeler dengesine dikkat etmek, tasarrufu artırmak, kalkınmayı hızlandırmak için dış kaynak aramak, istihdamı artırmak vb. olduğu açıklanmıştır (DPT, 1984: 1 – 3).

Bakıldığında Türkiye'de 1980 öncesinde büyüme oranları ile işsizlik ve istihdam arasında bir ilişki olduğu gözlemlenmiştir. Büyüme oranları istihdam yaratırken işsizlik

oranlarında düşüölere neden olmuştur. Fakat 1980 sonrasında böyle bir ilişki sona ermiş gibi görünmektedir. Bunun nedeni izlenen politikaların iç pazardan ziyade dış pazara yönelik üretim yapılmasıdır. Bu da iç pazarda maliyet artışına neden olmuş ve maliyetleri düşürmek için daha az işgücü ile daha fazla üretim yapmak gündemde tartışılmaya başlanmıştır (Akkaya ve Gürbüz, 2012: 5).

1980 ve sonrasında ekonomik bozuklukları çözmek ve büyümeyi desteklemek amacıyla dışa dönük ve ihracata önem/ağırlık veren politikalar uygulamaya geçmeye başlamıştır (Kılıçbay, 1993: 113). Piyasa ekonomisine geçiş süreci olarak geçilen bu programın amacı, devlet müdahalesini minimuma indirerek piyasaya daha çok işlerlik kazanmaktır. Ayrıca bu program ile ihracata yönelik sanayiye geçilmek istenmiş ve dış ödeme güçlüklerine çözüm bulmaya çalışılmıştır. Enflasyonu düşürmek ve ekonomik büyüme hızını yükseltmek bir başka amaç olarak ifade edilmektedir (TCMB, 2002: 5; Şahin, 2002: 192).

24 Ocak kararları ekonomik çerçevede şok etkisi yaratacak ve özellikle üretimi artırmak adına uygun adımlar atarak büyümeyi sağlayacak önemli kararlar içermektedir. 24 Ocakta alınan kararları uygulamaya geçirmek ve olumlu sonuçlar almak için dış kaynaklara ve dış finansmana ihtiyaç vardı. Bunu hayata geçirmek için çeşitli adımlar atılması gerekiyordu ve bu dönemde yabancı sermayeyi çekmek için yabancıları teşvik yasaları çıkarılmıştır. Bunları da özellikle bankacılık alanında yapmak istiyordu yani yabancı sermayeyi bankacılık alanına çekmek istiyordu. Bu yasalar arasında ithalatı kısıtlayıcı engelleri ortadan kaldıracak adımlarda atılmıştır (Karabıçak, 2000: 56).

24 Ocak kararları sonucunda aşağıdaki iyileştirmeler meydana gelmiştir (Karluk, 2005: 409):

- İhracatta artışlar meydana gelmiştir. İhracatta en büyük payı da sanayi ürünleri almıştır,
- İhracatın artışı ödemeler dengesi açıklarında küçülmelere neden olmuştur,
- Yabancı sermaye girişlerinde artışlar gözlemlenmiş ve turizm gelirleri artmıştır,
- İthalatın artması sonucu dış ticaret açıklarında artışlara neden olmuştur,
- Kapasite kullanım oranında artışlar gözlemlenmiştir,

- Faiz oranları artırılmış buda bankaların mevduatlarında artışlar sağlamıştır,
- Bu kararların alınmasından bir yıl sonra ekonomi negatif büyümeden çıkmış ve yıllık ortalama %4 büyüme oranına erişmiştir,
- Bu kararlar kısa sürede gözle görülür iyileşmeler sağlamıştır.

İfade edildiği gibi devletin ekonomi alanında daha az rol alması ve özel sektörün daha fazla ağırlık kazanması bu dönemlerde başlamıştır (Boratav, 2010: 410; Işık ve Pınarcıoğlu, 2005: 124). 1980'lerin başında ticari anlamda serbestleşme politikasının etkisiyle üretimi artırmak için ithalatta artışlar meydana gelmiştir. Yapılan ithalatın çoğunluğu sanayi üretiminde kullanılmıştır. Burada üretimin artışı yurt içi nihai talep ile sağlanırken, bu talebi karşılamak için ise ithal mallarına olan talebi artırmıştır (Günçavdı ve Küçükçiftçi, 2006: 202 – 203). 1980'lerde ithalat ile üretim artırılıp bu şekilde ekonomik büyüme sağlanmaya çalışılmıştır.

Bir ekonomide ekonomik büyümenin artması istihdam artışı ve beraberinde işsizlikte azalış meydana getireceği genel olarak kabul görmüş bir inanıştır (Kreishan, 2011: 228). Fakat özellikle bu dönemlerde üretimler bilgi ve teknolojiye ağırlık verilmesinden dolayı emek piyasasında değişimler meydana gelmiş ve bu şekilde daha az emek ile aynı üretim yapıldığı gözlemlenmiştir. Bu şekilde oluşan ekonomik büyüme ise işsizlikte bir azaltma meydana getirmemiştir. Bu şekilde işsizliği etkilemeyen büyüme ise literatüre *istihdamsız büyüme*² olarak geçmiştir (Uçak, 2013: 209 – 210). Ayrıca işsizliği etkileyen bir diğer unsur ise bu dönemlerde reel ücretlerde meydana gelen önemli düşüşlerdir. Yani kısaca bu yıllar aslında işçi kesiminin sırtına ağır yükler bindirmiştir (Boratav, 2005: 43 – 45).

1983 yılı itibariyle tekrar artmaya başlayan enflasyon ve beraberinde düşürülen faizle birlikte halkın tüketiminde artışlar gözlemlenmiştir. Artan harcamalardan dolayı tasarruflarda düşmeler olmuştur. Böylece yatırımların ana kaynağı olan tasarruflar daha verimsiz alanlarda kullanılmış ve iç finansman sıkıntısı yaşanmaya başlanmıştır. Bunun sonucunda yatırımlarda yavaşlamalar meydana gelmiş ve bu da beraberinde işsizliği artırmıştır (Çakıcı, 1990: 124 – 125).

---

² İstihdamsız büyüme: ekonomik büyümenin tek başına istihdam yaratma açısından yeterli olmaması durumudur (Barışık vd., 2010: 89).

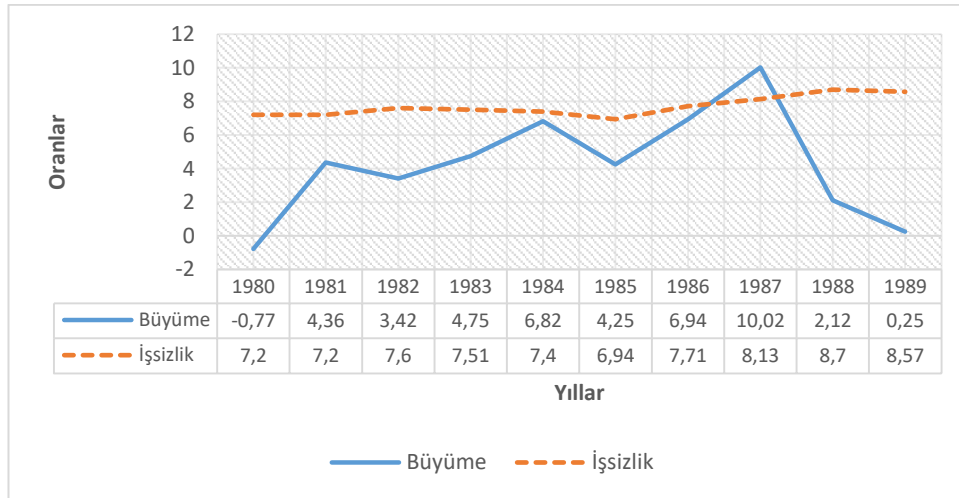
Ocak 1984'te ithalatta yapılan yeni reformlarla ithalata teşvikler artırılmıştır (TCMB, 2002: 9). Üretimi artırıp ihracatı artırmak isteyen politika yapımcıları üretim için ithalat artışına gitmişlerdir. Özellikle 1980'nin ilk yarısında hız kazanan büyüme daha sonra 1980'lerin sonunda büyüme hızı tekrar yavaşlamaya başlamıştır. Bunun en önemli nedenlerinden biri ülke de var olan istikrarsız durumdur. Ayrıca bakıldığında 1980'lerin başından sonuna kadar imalat sanayi istihdamı artış göstermiştir (Taymaz ve Suiçmez, 2005: 7 – 20). Ayrıca Neo – liberalleşmenin ekonomiye iyice oturmaya başladığı 1980'lerin sonuna doğru ekonomide burjuvazinin egemenliğinin gittikçe artması ekonomik büyüme hızında yavaş yavaş düşümlere neden olmuştur (Boratav, 2009: 55).

Tablo 2. 2: 1980 – 1989 Türkiye'de Büyüme Ve İşsizlik

Yıllar	1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989
Büyüme	-0,77	4,36	3,42	4,75	6,82	4,25	6,94	10,02	2,12	0,25
İşsizlik	7,20	7,20	7,60	7,51	7,40	6,94	7,71	8,13	8,70	8,57

Kaynak: IMF (İnternational Monetary Fund) (<http://www.imf.org>), (19.05.2017).

Grafik 2. 2: 1980 – 1989 Türkiye'de Büyüme Ve İşsizlik

Kaynak: IMF (Grafik Yukarıdaki Verilerden Derlenerek Hazırlanmıştır).

Grafik 2. 2'dende görüleceği üzere 1980'lerde büyüme artış gösterdiği zamanlarda bile işsizlikte düşüş oluşmamıştır. Büyümenin en yüksek olduğu zamanda bile işsizlik yine de en yüksek seviyesindedir. Bu çelişkinin asıl nedeni o dönemlerde ithalatta meydana gelen artışın çoğunun sanayi sektörüne kaymasından dolayı sanayi kesiminde çalışmayan işgücünün yani tarım gibi daha çok emek yoğun kesimlerin verimliliğinde düşüşlerin olması sonucu işsizliğin sürekli artmasıdır. Burada teknolojinin ve makineleşmenin sanayide giderek artması da işsizliği etkilemiştir. Bu dönemde büyüme ortalama 4,21 iken işsizlik oranı ise 7,69 olarak gözlemlenmiştir.

2.2.2. 1990'larda Türkiye'de Durum

1989'da düşen büyüme oranı ile birlikte ekonomide daralma olduğu gözlemlenmiştir. 1990'a girerken bir türlü sürekli hale getirilemeyen ekonomik dengeden dolayı büyümede sürekli inişli çıkışlı evreler devam etmektedir. Bu süreçte stabil bir ekonomik sistem ve düzenli bir büyüme olması istenmekteydi. Bu çerçevede Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planında ekonomik büyüme ve refah artışında süreklilik, üretimi artırarak istihdam yaratmak, gelir dağılımını iyileştirecek politikalar uygulamak, dışa dönük ekonomik sistem içerisinde teşvikler vermek ve imalat sanayiye destek vermek gibi en temel olanlara değinmiştir (DPT, 1989: 1 – 3).

1989 yılından itibaren finansal serbestleşmenin iyice başlaması ile Türkiye ekonomisi büyüme ve cari denge itibariyle serbestleşen sermaye giriş çıkışına bağlı olarak inişli çıkışlı dönemler yaşamaya başlamıştır. Bu süreçte döviz krizleri ve bankacılık krizleri ile, özellikle 1994 krizi ile, iyice kırılgan hale gelmiş ve inişli çıkışlı durumlar iyice belirginleşmiştir. 1990'larda işgücünü etkileyen özel durumlar vardır. O dönemlerde özel sektör tarafından işten çıkarmalar ve sendikasıylaştırma uygulamalarıyla özel sektörde sosyal bir güvence olmayan istihdamda artışların olmasıdır (Özkaplan, 2008: 173 – 174). Böyle bir durumda işsizlik oranında yükselmeler meydana gelmektedir.

1990'lı yıllarda devam eden istikrarsız durum ekonomiyi olumsuz etkilemeye devam etmiştir. Politika yapıcılar bir türlü düzenli ve sağlıklı büyümeye imkan verecek uygulamalar hayata geçirememiştir. Bu sıkıntıların ardında ekonomik büyüme hızı giderek düşmüş ve sanayi üretimi azalmaya başlamıştır. 1994 yılında yaşanan önemli kriz Türk ekonomisinde konjonktürel işsizliğe neden olmuş ve 500 000'e yakın kişi bu dönemde işsiz kalmıştır. Bu süreçte ekonomik büyüme ise yaklaşık %6 oranında küçülme yaşamıştır (Morgil, 2002: 50 – 51).

Türkiye'de 1990'lı yıllar genellikle işsizlik oranı olarak uluslararası standartların üzerinde olduğu gözlemlenmiştir. Diğer ülkelerle kıyaslandığında Türkiye bir taraftan istihdam oranı düşük olan ülkeler grubunda yer alırken diğer taraftan işsizlik oranını en yüksek olduğu ülkeler arasında yerini almaktadır. Bunun en önemli sebepleri arasında, nüfus artış hızının genelde istihdamdan daha fazla büyümesi durumu gösterilebilir. Bu dönemde GSYH artışlarının istihdam yaratma konusunda yetersiz kaldığı gözlemlenmiştir (Mihçi ve Atılgan, 2010: 38 – 39).

1990’larda kamunun finansman sıkıntısından dolayı Türk lirasının değer kazanmasını öngören politikalar hayata geçirilmiştir. Bu politikalar artmakta olan ithalatı olumsuz etkilememekle beraber ihracatta durağanlaşmaya neden olmuştur (TCMB, 2002: 21). Türkiye özellikle 1990’lı yıllarda meydana gelen krizlerden dolayı gelir düzeyinde sürdürülebilir bir artış elde edilememiştir. Büyümenin sürekli olmaması, gelir dağılımında ki farklılıklar ve eşitsizliklerin artması ve işsizlik gibi bir ekonomi için en önemli meseleler olan bu makroekonomik sorunlar ülkenin büyüme konusunda yeterince iyi olmadığını hatta başarısız olduğunu belirtmektedir (Kesici, 2010: 12).

1990’lı yıllarda artık sanayide makine yoğun üretim artmaktaydı. Bu ise emek işgücünde işsizliği artırmaktaydı. Bu şekilde özellikle otomotiv, beyaz eşya gibi makine imalatındaki verimlilikteki artış büyümenin istihdam yaratma konusunda yetersiz kaldığı gözlemlenmiştir. Bu yetersizliğin nedeni ise sermaye ve teknolojiyi daha yoğun kullanan sektörlerin daha fazla üretim ve ihracata katkı yapmasıdır (Özdemir ve Yıldırım, 2013: 103).

Devam eden istikrarsızlık özellikle 1990’ların ortasına doğru bazı sorunlara neden olmuş ve bu sorunlar ise beraberinde 5 Nisan 1994 istikrar kararları almaya mecbur bırakmıştır. 5 Nisan kararlarının nedenlerini kısaca aşağıdaki gibidir (Şahin, 1997: 193 – 196):

- Etkin bir vergileme sisteminin olmaması,
- Kayıt dışı ekonominin boyutlarının artması,
- Kamu giderlerini karşılayacak olan kamu gelirlerinin artırılamaması,
- Kamu giderleri karşılanamadığı için sürekli borçlanmak zorunda kalınması ve buda borç yükünü artırması,
- Sürekli artan ödemeler bilançosu açıkları,
- Üretimin azalması ve ekonominin büyüme hızının sürekli olarak düşmeye devam etmesi,
- Ekonomi serbestleşmeden dolayı hükümetin ekonomiyi kontrol etmede zorlanması olarak belirtilebilir.

Bu sıkıntıları çözmek için uygulamaya geçirilmek istenen 5 Nisan kararlarının çeşitli amaçları vardı ve bu sorunları çözmek için bu amaçların acil uygulanması gerekmektedir. Bu kararların temel amacı, bozulan makroekonomik dengelerin kısa

sürede sürdürülebilir bir istikrara kavuşturmak, mali piyasalarda istikrar sağlamak, kamu kesimi gelir – gider dengesini oluşturmak, devletin yükselen borç ihtiyacını azaltmak, ekonomik büyüme ve kalkınmanın sürdürülebilir bir temele oturtmaktır. Bu bağlamda 5 Nisan kararları kısa süreli iyileştirmelerde başarı olmuş fakat uzun süreli dengesizlikleri iyileştirmede başarılı olamamıştır. Çünkü uzun dönemli istikrar için atması gereken yapısal reform adımlarını atamamıştır (Turan, 2011: 64 – 69; Karluk, 1999: 414 – 415).

Bu süreçte ve bu kararlardan sonra hazırlanan Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planında da, uzun vadeli ve sürdürülebilir bir büyüme, ülke refahını artırma, kamu ve özel kesimlerdeki örgütlenmenin yeniden düzenlenmesi, orta ve uzun vadeli ekonomik, sosyal ve kültürel planlar uygulamak, 21'ci yüzyıla daha üretken ve daha adaletli bir gelir dağılımı yapan devlet konumunda olmak gibi temel amaçlar hedeflenmiştir (DPT, 1995: 19 – 21). Fakat bunlar uygulamada başarılı olamamış ve 1998'de Türkiye tekrar krize sürüklenmiştir.

1997 Asya ve 1998 Rusya krizlerinden Türkiye ekonomisi önemli ölçüde etkilenmiştir. Kriz ilk önce sermaye piyasalarına vurmuş ve dışarıya büyük ölçüde sermaye çıkışı olmuştur. Bu süreçte iç talebi kontrol etmek istenmiş ve buda özel tüketici harcamaları kısılmasıyla yapılmıştır. Tüketim harcamaların kısılması ekonomik büyümeyi düşürmüştür. Bu dönemde ekonomik büyümenin düşmesine neden olan bir diğer erken ise sabit sermaye yatırımlarındaki azalmadan kaynaklanmaktadır. Bu krizden dolayı üretimde aşırı bir üretim azalması meydana gelmiştir (Güloğlu ve Altunoğlu, 2002: 21). Üretimde meydana gelen azalma bir süre sonra istihdam üzerinde olumsuz etki yaratacaktır. Kısır geçen süreçte işten çıkarmalar meydana gelecektir ve işsizlik oranında yükselmeler oluşacaktır. Ayrıca üretimin düşmesi beraberinde büyümeyi de olumsuz etkileyecek ve büyüme oranları düşecektir.

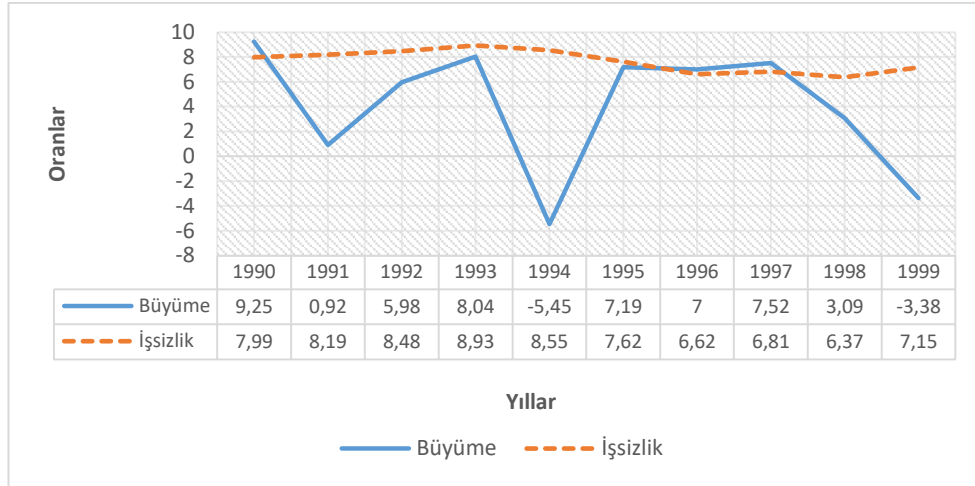
Bu sıkıntılar eşiğinde dönemin mevcut hükümeti tüm ekonomiyi etkileyecek ayrıntılı bir düzenleme yapmış ve IMF'ye yeni bir anlaşma için sunmuştur. Bu istikrar programı kısa sürede enflasyon ve faizde kısa düşüslere yol açmıştır. Enflasyonun düşmesi ile talepte daralmış ve buda işsizliğe ve reel ücretlerin düşmesine neden olmuştur. Bunların yanında tarım alanındaki üretimin düşmesi ve emek verimliliğindeki düşüşün etkisiyle birlikte ekonomide daralmalar başlamış ve büyüme oranları giderek düşmüştü (Karabıçak, 2000: 60).

Tablo 2. 3: 1990 – 1999 Türkiye’de Büyüme Ve İşsizlik

Yıllar	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999
Büyüme	9,25	0,92	5,98	8,04	-5,45	7,19	7,00	7,52	3,09	-3,38
İşsizlik	7,99	8,19	8,48	8,93	8,55	7,62	6,62	6,81	6,37	7,15

Kaynak: IMF (International Monetary Fund) (<http://www.imf.org>) (25.05.2017).

Grafik 2. 3: 1990 – 1999 Türkiye’de Büyüme Ve İşsizlik

Kaynak: IMF (Grafik Yukarıdaki Verilerden Derlenerek Hazırlanmıştır).

1980’lerde olduğu gibi 1990’ların başında da ekonomik büyüme sürekli inişli çıkışlı evrelerle birbirini izlemektedir (İSO, 1993: II). Grafik 2. 3’ten de görüleceği üzere 1991’de düşen büyüme tekrar toparlanmaya başlanmış ve 1994’teki krizle birlikte tekrar düşüşe geçmiş ve eksi değer almıştır. Daha sonra 1994’te alınan önlemlerle ekonomi tekrar toparlanmaya başlamış ve büyüme de olumlu etkiler izlenmiştir. Fakat bu olumlu hava uzun sürmemiş ve büyüme kısa süre sonra tekrar düşmüştür. Bu süreçte işsizlik oranları ekonominin toparlandığı dönemlerde bile yüksek seyrini sürdürmeyi devam ettirmiştir. Bu süreçte ekonomik büyümede ortalama 4,01 oranında büyüme gözlemlenirken işsizlik oranı ortalama 7,67 olarak gözlemlenmiştir. İşsizliğin sürekli olmasının en önemli nedenlerinden biri bu dönemde daha az emekle daha yüksek üretim elde etme düşüncesidir.

2.2.3. 2000 Ve Sonrasında Türkiye’de Büyüme Ve İşsizlik

Asya ve Rusya krizlerinden etkilenen Türkiye 1999 yılında %3,38 oranında küçülmüş ve o dönemde %7 oranında da işsizlik oranına sahiptir. 2000 yılına girerken kötü bir durumda olan ekonomiyi düzeltmek gerekmektedir. 21. yüzyılın gelişen ekonomileri arasında yer almak için sürdürülebilir bir büyüme ve makul bir işsizlik

oranına sahip olmak gerekmekteydi. Fakat bu dönemlerde ne işsizlik oranı nede ekonomik büyüme oranı gelişmiş ülkelerle kıyaslanmayacak kadar kötü durumdaydı.

2000'lerin başından itibaren Türkiye'de peş peşe yaşanan Kasım 2000 ve Şubat 2001 krizleri ekonomiyi önemli derecede etkilemiş ve bu krizler yeni önlemlerin alınmasına sebep olmuştur. İlk olarak bankacılık sektörüne yönelik yapılan bu önlemler yetersiz kalmış ve 2001'de tekrar kriz çıkmasını engelleyememiştir (Sungur, 2015: 244 – 245). 2001 krizinin en önemli nedeni olarak 19 Şubat'ta gerçekleştirilen MGK toplantısında yaşanan gerginlik ve anayasa kitapçığı fırlatma ve bunun piyasada spekülasyon bir döngü yaratması olarak açıklanabilir (Hiç ve Gencer, 2009: 192).

2002 yılından itibaren çoğu ülkede olduğu gibi Türkiye'de de istihdam yaratmayan bir büyüme süreci oluşmaya başlamıştır. Artan büyüme oranlarına rağmen istihdamın artmaması ise yüksek işsizlik oranlarını beraberinde getirmiştir. Bu süreçte büyüme açısından durağan bir süreç başlamıştır (Dilber vd., 2015: 71; Benlialper vd., 2015: 6; Arı, 2016: 58). Bu süreçte seçimlerle birlikte gelen hükümet değişikliği beraberinde Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı (GEGP) hazırlanmış ve bu programda çeşitli bazı makroekonomik sorunların çözümü ile büyümenin de sürdürülebilir bir zemine oturtulması gerektiği ifade edilmiştir (GEGP, 2001: 30). Fakat bu programın işsizliğe bir çözüm önerisi sunduğu görülmemiştir.

2000 ve 2001 krizlerinin sonucunda ekonomide daralmalar meydana gelmiş ve yatırımlarda azalmalar olduğu görülmüştür. Bunun sonucunda gerek büyük gerekse küçük firmalarda işten çıkarmalar artmış ve işsizlik oranlarında yüksek bir artış gözlemlenmiş, yüz binlerce insan işinden olmuştur. Bu sıkıntılı durumu çözmek için, Güçlü Ekonomiye Geçiş Programında da bahsedildiği gibi bu dönemde sürdürülebilir bir büyüme yaratmak gerekmekteydi. Büyüme ile birlikte istihdamda da artışlar yaratma ve işsizliği azaltma amacı söz konusudur (Kol ve Karaçor, 2012: 386).

Nitekim yaşanan son iki krizin en büyük etkisi ve sonucu işsizlik olmuştur (Turan, 2015: 226). Bu ağır süreçte ve krizin etkisiyle hazırlanan Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı ve daha sonra hazırlanan Dokuzuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı, uzun vadeli hedefler koymuştur. Bu hedefler kısaca, sürdürülebilir ve kesintisiz bir büyüme süreci için gerekli çalışmaların yapılacağı, gelir dağılımını düzeltmek için gerekli adımların atılacağı, yoksullukla mücadele edileceği, üretim ve istihdamı artırarak istikrarlı bir

ekonomi sürecine girme hedeflerinden bahsedilmiştir. Ayrıca makroekonomik dengeler konusunda Maastricht kriterlerinin yakalanacağı ifade edilmiştir. Bu makroekonomik dengeler arasında en önemli olanları ekonomik büyüme ve işsizlik dengeleri olduğu ifade edilmektedir (DPT, 2000: 25 – 27; DPT, 2006: 1 – 4).

Bu dönemde alınan önlemlerin en önemlileri genel itibariyle sürdürülebilir bir iktisadi büyüme için uyumlu ve uygulanabilir ekonomik politikaların sadece kişi başına düşen geliri iyileştirmek değil aynı zamanda uzun vadeli büyüme oranlarını da etkileyecek nitelikte olması gerektiği temel hedefler arasındadır (Taban, 2011: 5).

Bu dönemde özellikle 2002’den sonra enflasyon, ihracat, kamu borçları, faizler ve ekonomik büyüme gibi sorunlarda iyileşmeler meydana gelmiş fakat bu iyileşmeler işsizlik oranlarına yansımamış ve işsizlik çözülmesi gereken önemli bir mesele olmaya devam etmiştir. Büyümeye rağmen halen daha işsizliğin azalmamasının en önemli nedenlerinden biri spekülasyon amaçlı sıcak paranın ülke içine girişi olduğu ifade edilmektedir. Sıcak paranın bu kadar çok ülke ekonomisine girmesinin nedeni ise o dönemlerde yatırımcı çekmek için sunulan yüksek faiz oranlarıdır. Bu süreçte gerçekleşen ithalat ve üretimde meydana gelen artışların çoğunun otomotiv gibi yurt içinde katma değeri yüksek olmayan sektörlerle yoğunlaşmasından dolayı da istihdam artışı sınırlı kalmıştır (Karaçor ve Alptekin, 2006: 314; Apak ve Uçak, 2007: 61; Takım, 2010: 3).

İşsizliğin önemli nedenlerinden biri de iç göç olduğu ifade edilmektedir. Oluşan iç göçlerin kentte yığılma hızı ile bunu iş gücüne dahil edecek bir sanayi gücüne sahip olmaması işsizlik üzerinde büyük etkiye sahiptir. Kırdan kente akın eden işgücünü karşılayacak yeterli sanayinin olmaması kentlerde yığılan işgücü giderek işsizliği artırmış ve ilerleyen zamanlarda formel sektörlerde iş bulamayanların bir kısmı enformel sektörlerle kaymak zorunda kalmıştır (Özdemir, 2012: 10).

2002 yılından itibaren Türkiye’de ekonomik büyüme hızında oldukça önemli ilerlemeler kaydedilmiştir. Özellikle 2002 – 2007 dönemleri arasında yaklaşık %7’lik bir büyüme oranı gerçekleşmiştir. 2007’den sonra bu büyüme ivmesinde kayıp olduğu gözlemlenmiştir (Saygılı ve Cihan, 2008: 22). 2002’den sonraki bu büyüme evresinde işsizlik oranları ise yükselmeye başlamıştır. 2003’te yaklaşık %11 civarında olan işsizlik oranları, 2008 yılına kadar devam eden büyüme ile düşmemiş ve daha da artmaya devam

etmiştir. 2008 küresel kriz ile de daha da hızlanmıştır. Bu süreçte istihdam artışı ise çok düşük seviyelerde gerçekleşmiştir. Hız kazanan büyüme oranlarının bu süreçte istihdam ve işsizlik üzerinde olumlu etkisi oluşmamıştır (Kesici, 2010: 14 – 18; Bayrak ve Kanca, 2013: 14).

2002 yılı itibariyle meydana gelen yüksek büyüme oranlarının temelini özel tüketim harcamaları oluşturmaktadır. Ayrıca dış kredilerin bu dönemde ucuzlaması da dış borcu artırmakla beraber ithalat ihtiyacını da karşılamıştır. Fakat yüksek büyüme rakamlarına rağmen bu dönemde işsizlik oranları da artmaya devam etmiştir (Ulusoy vd., 2016: 13). 2008 küresel krize kadar yüksek bir büyüme ivmesi kazanan ekonomik büyüme, 2009’da krizin etkisiyle yaklaşık %5 oranında bir küçülme meydana gelmiştir. Bu süreçte işsizlik oranında da rekor bir artış vardır (Göçer, 2015: 4).

2002’den itibaren yapılan yapısal reformlar 2002 – 2007 yılları arasındaki dönemin yüksek ve sürekli bir büyüme ivmesi yakalamasına olanak tanımıştır. Fakat 2008’de hissedilmeye başlanan ve 2009’da devam eden küresel kriz ekonomiyi olumsuz etkilemiş, büyüme oranları oldukça düşmüş ve ekonomi yaklaşık %5 oranında küçülmüştür. Kriz finansal kaynaklı olmasının yanı sıra reel sektörü etkileyen bir durumdadır. Bu dönemde işsizlik oranları artmaya devam etmiş ve 2009 yılında yaklaşık %14 civarında bir orana ulaşmıştır. Krizden sonra işsizlik oranları tek haneli rakamlara inmiş olsa da bu oran %9 civarında olmaya devam etmiş ve daha fazla indirilememiştir. Bu durum işsizlik açısından yeni önemlerin alınması gerektiğini ortaya çıkarmıştır (Acar, 2013: 17). Ayrıca işsizliğin uzun sürmesi de çözüm açısından sıkıntılar yaratmaktadır (Durak ve Kaya, 2014: 65).

2009’da meydana gelen kriz ekonomiyi büyük bir daralma sürecine sokmuş ve durgun bir sürece sürüklemiştir. Bu durgunluktan dolayı istihdam ve üretim üzerindeki olumsuz etkileri hafifletmek amacıyla çeşitli politikalar geliştirilmiştir. Bu politikalarla işsizlik oranlarında kriz sonrası yıllarda iyileştirmelere sebep olmuştur. Bu politikaları aşağıdaki gibi sıralamak mümkündür (Karagöl, 2013: 53):

- İstihdam da meydana gelen azalmaları engellemek için işsizlik sigortası ödeme durumlarında iyileştirmeler yapılmıştır,
- Yerel yönetimlere verilen kaynaklar artırılmıştır,

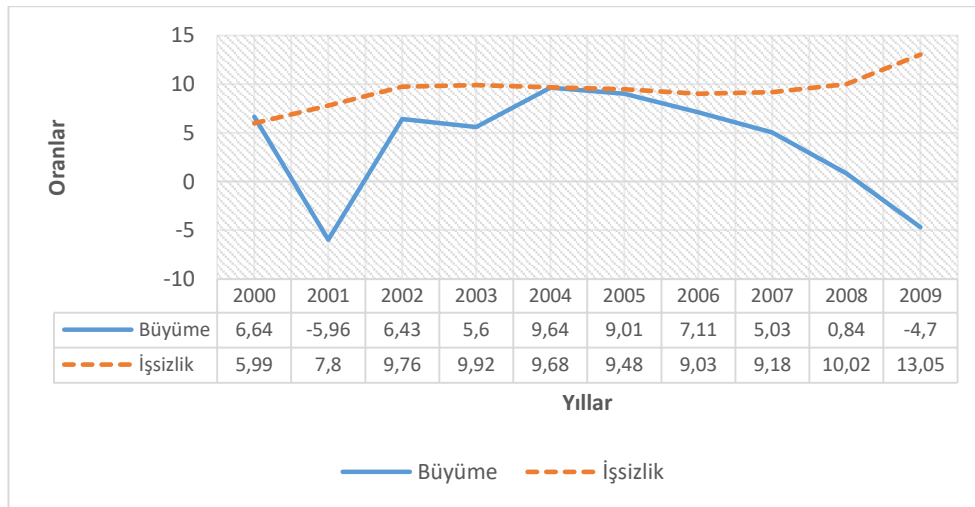
- Krizden kaynaklanan dış likidite sıkıntısını gidermek amacıyla vergisel kolaylıklar uygulanmıştır,
- İşgücü maliyetlerinde azalma ve istihdamı artırma adına işveren sigorta primlerini azaltıcı önlemler alınmıştır,
- Krizden etkilenen ve azalma meydana gelen yurtiçi talebi canlandırmak için krizden en çok etkilenen sektörlere özellikle vergisel ayrıcalıklar tanınmıştır,
- Ekonomik kalkınma ve büyümeyi hızlandırmak için çeşitli teşvikler uygulanmıştır. Bu teşvikler özellikle vergi indirimleri olarak görülmektedir.

Tablo 2. 4: 2000 – 2009 Arası Türkiye’de Büyüme Ve İşsizlik

Yıllar	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Büyüme	6,64	-5,96	6,43	5,60	9,64	9,01	7,11	5,03	0,84	-4,70
İşsizlik	5,99	7,80	9,76	9,92	9,68	9,48	9,03	9,18	10,02	13,05

Kaynak: IMF (International Monetary Fund) (<http://www.imf.org>) (04.06.2017).

Grafik 2. 4: 2000 – 2009 Arası Türkiye’de Büyüme Ve İşsizlik

Kaynak: IMF (Grafik Yukarıdaki Verilerden Derlenerek Oluşturulmuştur)

Grafik 2. 4'ten de görüleceği üzere 1999 krizinden sonra ekonomi toparlanma evresinde iken 2000'de ve 2001'de oluşan iki kriz ekonomiyi özellikle 2001'de olumsuz etkilemiş ve yaklaşık %6 civarında ekonomide bir daralma meydana gelmiştir. Daha sonra 2002'de toparlanmaya başlayan ekonomi giderek yüksek büyüme oranları yakalamış ve 2008'e kadar yüksek büyüme oranları devam etmiştir. Fakat bu süreçte işsizlikte herhangi bir azalma görülmemiştir. %9 civarlarında seyreden işsizlik 2008 de kendisini hissettirmeye başlayan ve 2009'da meydana gelen kriz ile birlikte yükselmeye

başlamıştır. 2009 yılına girildiğinde ekonomide yaklaşık %5 civarında bir daralma meydana gelmiş ve işsizlik oranı bu süreçte rekor seviyeye ulaşmıştır. Ekonomik büyüme işsizlik üzerinde herhangi bir etki yaratmamıştır. %13 seviyelerini işsizlik oranları daha sonraki dönemlerde iniş sinyali vermesine rağmen hedeflenen değerlere indirilememiştir. İşsizlik her zaman olduğu gibi problem olmaya devam etmiştir. Bu dönemlerde büyüme oranı ortalama %4 iken, işsizlik oranı ortalaması yaklaşık %10 civarındadır.

Türkiye’de 2009 krizinde toparlanmaya başlayan ekonomi, 2010 yılında yüksek büyüme sağlarken 2011 yılından itibaren bu yüksek büyüme ivmesini yavaş yavaş kaybetmiştir. Daha sonraki yıllarda potansiyel büyüme oranı olarak nitelendirilen %5’in altına inerek bu şekilde devam etmiştir. 2014 yılında OVP açıklanırken büyüme oranının %4’ün altında olacağı ifade edilmiştir. Bu dönemde işsizlik oranlarında bir iyileşme gözlemlenmemiş ve % 9 – 10 bandında devam etmiştir (Köse, 2016: 62 – 64).

Bu bağlamda hazırlanan Onuncu Kalkınma Planında uzun vadeli kalkınma amacıyla olduğu, refahın ve kişi başına gelirin artacağı, uzun vadede işsizlik oranlarının %7 seviyelerine düşürüleceği ve bu hedefler doğrultusunda ekonominin daha iyi bir büyüme performansı ve sürdürülebilir bir büyüme şeklini yakalayacağı tahminlerinde bulunulmuştur (Kalkınma Bakanlığı, 2013: 27). Fakat gelinen süreçte öngörülen tahminlerin gerçekleşmediği görülmüştür. Bunun nedeni olarak ulusal ve uluslararası sıkıntılar ve terör olarak gösterilebilir.

İstihdam ve ekonomik büyüme arasında ekonominin iniş çıkış dönemlerinde aynı yönlü bir ilişki vardır. Fakat işsizlik oranı, ekonomi büyümeye geçtiği an bir düşüş içerisinde girmemektedir. Ekonominin daralma dönemlerinde aynı işgücü ile daha fazla üretim yapıp daralmadan kurtulma çabası vardır. Bundan dolayı yeni işgücünü işe alma bu dönemde olmamaktadır. Ancak daralma döneminin bittiği ve canlanma döneminin başladığı zaman meydana gelmektedir. Buna göre işsizliğin azaldığı zamanlar ekonominin canlanma dönemlerinde meydana gelmektedir. Ekonominin daralma dönemleri arttıkça işsizlik oranlarında da yükselmeler meydana gelmektedir. Dolayısıyla işsizlik oranı ekonomik büyümeyi gecikmeli bir süreçte takip etmektedir (Akay vd., 2016: 210).

Türkiye’de işgücü piyasası gözlemlendiğinde, emek arzının emek talebinden fazla olduğu, çalışma çağında olan nüfusun çoğunluğunun genç ve aynı zamanda niteliksiz

olması, üretim süreci içerisinde sarf edilen emeğe karşılık alınan ücretin düşük olduğu görüşü istihdam ve bu da aynı zamanda işsizlik üzerinde olumsuz etki yaratmaktadır. Ayrıca son zamanlarda Türkiye içerisinde yaşanan ekonomik, sosyal ve siyasal dönüşümler ekonomide rekabetçi bir yapı oluşturmuş ve bu rekabetçi ortamın işgücü ve istihdam üzerinde olumsuz etkileri oluşmuştur (Çondur ve Bölükbaş, 2014: 82 – 83).

Türkiye büyümesini ihracata dayalı bir model çerçevesinde yürütmektedir. Bu şekilde ihracat yapıp büyümede ilerleme kaydetmesi için üretim sürecinde kullanacağı girdileri/malları ithal etmektedir. Bu şekilde ihracatı artırarak ve iş olanakları yaratarak işsizlikte azalma meydana gelmektedir. Fakat ihracat yapmak için üretimde kullandığı malların bir bölümünün ithal olması işsizliği azaltmada sınırlı kalmaktadır. Fakat eğer üretimde kullanılan mallar yurt içinde üretilmeye ve işlenmeye başlanırsa işsizlik oranları daha fazla düşecektir (Şentürk ve Akbaş, 2014: 5830).

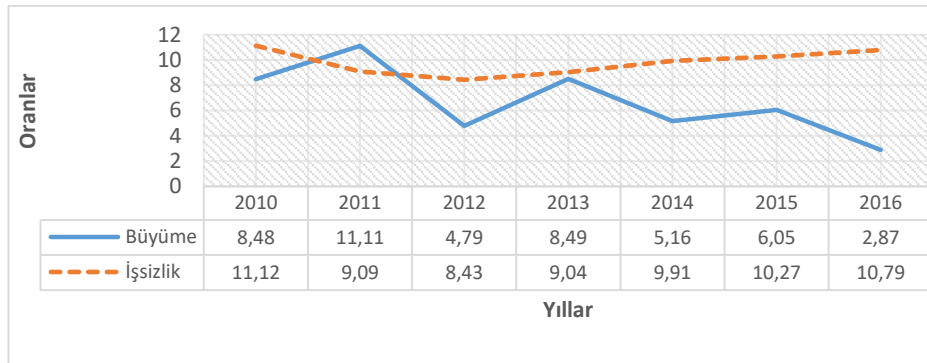
Özellikle 2012’den sonra iyi bir artış ivmesi yakalayan istihdama rağmen işsizlik oranında aynı şekilde düşüş yaşanmamasının nedeni işgücüne katılım oranının sürekli artması olarak görülmektedir. Krizden sonra atılan adımlarla işgücü piyasası olumlu etkilenmiş ve işgücüne katılım oranı artmıştır. Bu süreçte artmaya devam eden istihdam oranı 2014 itibariyle %50 seviyesini geçmiştir. Fakat buna rağmen işsizlikte yine de istenilen sonuç elde edilememiştir (Erceylan ve Akpiliç, 2015: 5).

Tablo 2. 5: 2010 – 2016 Arası Türkiye’de Büyüme ve İşsizlik

Yıllar	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Büyüme	8,48	11,11	4,79	8,49	5,16	6,05	2,87
İşsizlik	11,12	9,09	8,43	9,04	9,91	10,27	10,79

Kaynak: IMF (International Monetary Fund). (<http://www.imf.org>) (07.06.2017).

Grafik 2. 5: 2010 – 2016 Türkiye’de Büyüme ve İşsizlik

Kaynak: IMF (Grafik Yukarıdaki Verilerden Derlenerek Hazırlanmıştır).

2009'daki krizden sonra toparlanmaya başlayan ekonomik büyüme artmaya başlamış ve 2011'e kadar bu artış devam etmiştir. Bu süreçte %13 seviyelerini geçen işsizlik oranları da iniş sinyali vermiş ve 2011'e kadar bir iniş görülmektedir. Daha sonra büyümede ki yüksek oranlar ivme kaybetmiş ve ekonomide tekrar inişler çıkışlar yaşanmıştır. Daha sonra 2016'da yaklaşık %3'lük bir büyüme bandına inmiştir. İşsizlik ise ortalama %9 çizgisinde bir süre devam etmiş daha sonra 2015 yılında %10 seviyelerine yükselmiştir. Bu yükseliş 2016 yılında da devam etmiştir. Bu dönemlerde büyüme oranları ortalaması %6 civarında seyrederken, işsizlik oranları ise ortalama %10 civarında devam etmiştir.

Normal şartlarda bir ülkenin ekonomisi sürekli bir artış içerisinde ise o ülkede işsizlik sorunu da çözüme kavuşmuş olması gerekmektedir. Fakat gelişen teknoloji emek ihtiyacını azaltması ve işgücünün teknolojik ilerlemelere ayak uyduramaması gibi nedenlerden dolayı işsizlik sorunu devam etmekte ve çözülmesi gereken önemli bir sorun olmaktan çıkarılamamaktadır. İşsizlik sorunu çok yönlü bir sorun olduğu için sadece ekonomik büyüme ile ilişkilendirmek doğru olmamaktadır. Bundan dolayıdır ki ekonomi politikaları oluşturulurken işsizlik tek başına incelenmemektedir (Göçer, 2015: 2). Nitekim ekonomik büyümenin çoğu zaman işsizliği etkilemediği de bundan dolayıdır.

Ekonomik büyüme ve işsizliğin bu durumu akıllara birkaç soru getirmektedir. Birincisi Türkiye ekonomisinde ekonomik büyüme ile işsizlik arasındaki ilişkide bir kopukluk mu var? Çünkü genelde ekonomik büyüme artarken işsizlik azalması lazım fakat bu durum öyle olduğunu göstermemektedir. İkincisi Türkiye ekonomisinde ekonomik büyüme ve işsizlik arasında asimetric bir ilişki mi var? Ya da büyüme hızı düştüğü dönemlerde işsizlik oranları artıyorken, büyüme hızlandığı zamanlarda işsizlik oranları bundan etkilenmiyor mu? (Bulut, 2016: 3). Bu çalışmanın ekonometrik analiz kısmında bu sorulara cevap bulmaya çalışılmaktadır.

2.3.Literatür Taraması

Ekonomik büyüme ve işsizlikle ilgili literatürde özellikle uluslararası boyutta çok önemli ve çok fazla çalışma vardır. Bu çalışmaların geçmişi 1962'de ilk olarak ortaya atan A. M. Okun'a dayanmaktadır. Okun'dan sonra da çok fazla yabancı yazar tarafınan ele alınmış olan bu konular ulusal bazda incelendiğinde çok fazla bir geçmişe sahip değildir. Ulusal bazda daha çok son 15 – 20 yıl önce bu konular ile ilgilenilmeye

başlanmış ve çeşitli yazılar ele alınmıştır. Bu konu hakkında çok fazla ekonometrik çalışma yapılmış ve farklı farklı yöntemler kullanılmıştır. Bulunan sonuçlar uluslararası bazda genel itibariyle okunu destekler nitelikte olmasına rağmen ulusal bazda farklı sonuçlar ortaya çıktığı görülmüştür. Aşağıda büyüme ve işsizlikle ilgili çalışmalar yıllara göre artan bir şekilde sıralanmıştır.

2.3.1. Küresel Anlamda Yapılan Çalışmalar

Bu alt başlık altında küresel anlamda Okun yasasını ele alan çalışmalara yer verilmiştir. Tablo 2. 6, yapılan ampirik çalışmaların özet ve bulgularını sunmaktadır.

Tablo 2. 6: Okun Yasasına İlişkin Küresel Çalışmalar

No	Yazar Adı ve yılı	Çalışmanın Adı	Ele Alınan Ülkeler/Yıllar Ve Model	Elde Edilen Sonuç
1	Okun Arthur M. (1962).	Potansiyel GSMH: Ölçümü Ve Önemi	ABD 1947 – 1960 Zaman Serisi Analizi	Literatüre Okun yasası olarak giren bu çalışmada işsizlik ve ekonomik büyüme arasında ters yönlü bir ilişkinin var olduğu ifade edilmiştir. Ayrıca çalışmada doğal işsizlik oranı olarak kabul edilen %4 işsizlik oranını aşan her %1'lik artışın reel GSYH üzerinde %3 oranında bir azalmaya neden olacağı sonucuna ulaşmıştır.
2	Frieman ve Watcher (1974).	İşsizlik: Okun Kanunu Emek Gücü Ve Üretkenlik	ABD 1954 1Ç – 1970 4Ç EKK Yöntemi	Üçer aylık veriler kullanılarak işsizliği etkileyen 4 etken olduğu ifade edilmiştir. Birincisi, gerçek çıktının işsizlik oranını olumsuz etkileyen direkt istihdam etkisi, ikincisi, reel ücret fiyatlarının işsizlik üzerindeki etkisi, üçüncüsü, reel karların işsizlik üzerindeki etkisi, dördüncüsü ise, işverenlerin fiyat enflasyonuna gösterdikleri tepkileridir.
3	Parachowy (1993).	Okun Yasası: Teorik Temeller Ve Gözden Geçirilmiş Tahminler	ABD 1947 – 1986 Zaman Serisi Ve Regresyon Analizi, Chow Testi	Yapılan bu çalışmada işsizlik açığının çıktı açığı üzerinde anlamlı bir etkisi olduğu ortaya çıkmıştır.
4	Freeman (2000).	Okun Kanununun Bölgesel Testi	ABD 1970 – 1998 EKK Yöntemi	Genel itibariyle bölgesel olarak incelenen Okun katsayısı, hem ulusal yani genel ekonomi için hem de bölgesel için 1.9 ile 2.0 arasında olduğu ifade edilmiştir. Bu aralıkta istikrarın olduğuna değinilmiştir.

5	Sögner ve Stiasny (2000).	Okun Kanunu Üzerine Bir Çapraz Ülke Çalışması	15 OECD Ülkesi Bayes Kalman Filtreleme Ve EKK Yöntemi	İncelenen ülkeler açısından Okun katsayılarının farklı olduğu tespit edilmiştir. Ülkeler arasında en gelişmiş olanlarda işsizlikle büyüme arasında daha güçlü bir bağ olduğu tespit edilmiştir.
6	Schorderet (2001).	Okun Kanununun Yeniden Gözden Geçirmek: Histerik Bir Perspektif	ABD 1970 – 1998 Eşbütünleşme Analizi	Büyüme ve işsizlik arasındaki ilişkinin ne olduğunu tam belirtmenin zor olduğu ve tutarsız olduğu ifade edilmiştir. ABD’de genişleme döneminde bir birimlik büyümenin işsizliği %1.3 civarında azalttığı, ekonominin kötü dönemlerinde ise büyüme de meydana gelen bir birimlik azalma işsizliği yaklaşık %7 oranında artırmakta olduğu ifade edilmiştir.
7	Harris ve Silverstone (2000).	Yeni Zelanda’da Asimetrik İşsizlik Ve Çıktının Ayarlanması: Okun Yasasının Yeniden Keşfi	Yeni Zelanda 1978 – 1999 Eşbütünleşme Analizi	Analiz sonucunda reel GSYH ile işsizlik arasında uzun süreli bir ilişkinin varlığı reddedilmiştir. Fakat reel GSYH’nın işsizliğin nedeni olduğu ifade edilmiştir. Ayrıca modelde reel GSYH’nın zayıf dışsal olduğu belirtilmiş ve kısa vadeli Okun katsayısı -0.103 olarak tahmin edilmiştir.
8	Harris ve Silverstone (2001).	Okun Yasasında Asimetri Testi: Çapraz Ülke Karşılaştırması	7 OECD Ülkesi (Avusturalya, Kanada, Almanya, Japonya, Yeni Zelanda, İngiltere, ABD) 1978 – 1999 Eşbütünleşme Testi, Eşik Otoregresif Modeli	Analiz sonucunda ABD ve Yeni Zelanda da büyüme ve işsizlik arasında asimetrik bir ilişkinin varlığını uzun dönemde reddetmişlerdir. Ayrıca Kanada hariç diğer ülkelerde uzun dönemde işsizlik ve büyüme arasında bir ilişki olmadığı saptanmıştır. Kısa dönemde ise, konjonktüre bağlı olarak işsizlik ve büyüme arasında ki ilişkinin değişiklik gösterdiği ifade edilmiştir.
9	Muscatelli ve Tirelli	İşsizlik Ve Büyüme: Yapısal Zaman Serisi Modellerinden	OECD ülkeleri 1955 – 1990	Araştırmada elde edilen sonuçlar ekonomik büyüme ile işsizlik arasında negatif bir korelasyon olduğu yönündeki bulguları destekler niteliktedir.

	(2001).	Bazı Ampirik Kanıtlar	Yapısal VAR Modeli	
10	Adanu (2002).	Kanada İçin Okun Katsayısının Bir Çapraz İl Karşılaştırması	Kanada'nın 10 ili 1981 – 2001 Hodrick – Prescott Ve Kuadratik Ayırıştırma Yöntemleri	Yapılan çalışmada Okun katsayısı sanayileşmiş illerde farklı diğer illerde farklı çıkmıştır. Okun katsayısı Hodrick – Prescott yöntemi için -1.58 olarak bulunurken, Kuadratik yöntemi için ise -1.32 olarak bulunmuştur.
11	Sögner ve Stiassny (2002).	Okun Yasasının Yapısal İstikrarı Üzerine Bir Analiz: Ülke Çapında Bir Çalışma	15 OECD Ülkesi 1960 – 1999 Bayes Yöntemi ve Kalman Filtreleme Yöntemi	Çalışmada işsizliğin GSYH içindeki değişim tepkisinde farklılıklar olduğu saptanmıştır. Okun katsayısında gözlemlenen farklılıkların nedeni olarak, istihdamın GSYH içindeki değişimlere tepkisi olarak ifade edilmiştir. Son olarak güçlü bir emek piyasasına sahip ülkelerde GSYH ile işsizlikte meydana gelen değişikliklere daha düşük tepkiler verildiği belirtilmiştir.
12	Apergis ve Rezitis (2003).	Okun Yasasının İncelenmesi: Yunanistan'daki Bölgesel Alanların Kanıtları	Yunanistan 1960 – 1997 Hodrick – Prescott Ve Band – Pass Filtreleme Yöntemleri	Bölgesel olarak yapılan bu analizde genel itibariyle bölgeler itibariyle Okun katsayıları arasında bir farklılık görülmediği ifade edilmiştir. Bu analiz sonucunda Okun ilişkisinin 1981'de bir yapısal değişim geçirdiği ifade edilmiş ve bu yıldan sonra işsizlik tüm bölgedeki çıktı değişiminden daha az duyarlı olduğu belirtilmiştir.
13	Zagler (2003).	Büyük Avrupa Ülkelerinde Ekonomik Büyüme Ve İşsizliğin Vektör Hata Düzeltme Modeli Ve Okun Yasasının Analizi	Fransa, Almanya, İtalya ve İngiltere 1968 – 2000 Vektör Hata Düzeltme Modeli	Yapılan analizde ekonomik büyüme ile işsizlik arasında eşbütünlük ilişkisi olduğu fakat uzun dönemde Okun yasasının aksine negatif değil olumlu yani pozitif bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Kısa dönemde ise okun yasası ile tutarlı bir durum izlendiği ifade edilmiştir.
14	Christopoulos (2004).	Çıktı Ve İşsizlik Arasındaki İlişki: Yunanistan Bölgelerinde Bulgular	Yunanistan Ve 13 Bölgesi 1971 – 1993 Panel Veri Analizi	Analiz sonucunda Okun yasasının Yunanistan'ın 13 bölgesinin 6'sı için geçerli olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca tüm bölgeler için uzun dönemde çıktı ve işsizlik arasında ilişki olduğu ifade edilmiştir.

15	Silvapulle vd. (2004).	Okun Kanununda Asimetri	ABD 1947 1ç – 1999 4ç Zaman Serisi Analizi Ve Regresyon Analizi	ABD'nin savaş sonrası verileri kullanılarak hesaplanmaya çalışılan Okun yasasında çıktı ve işsizlik arasındaki asimetric ilişkiyi destekleyen sonuçlar elde edildiği belirtilmiştir.
16	Gabrisch ve Buscher (2005).	Geçiş Ülkelerindeki İşsizlik Ve Büyüme	8 AB Üyesi Ülke 1991 1Ç - 2004 4Ç Panel Regreasyon Analizi	İşsizlik oranının 1990'lardan sonra üretimdeki yani çıktındaki değişikliklere tepki verdiği sonucuna ulaşılmıştır. Bu da geçiş ülkelerinin geçişlerini tamamladığı anlamına geldiği ifade edilmiştir.
17	Holmes ve Silverstone (2006).	Okun Yasası, ABD'de Asimetri Ve İşsiz İyileşmeleri: Markov Switching Yaklaşımı	ABD 1963 1Ç- 2004 3Ç Markov – Switching Modeli	Mevsimsellikten arındırılmış reel GSYH ile işsizlik oranlarının kullanıldığı bu analizde, çıktı ile işsizlik arasında önemli bir ters ilişki olduğu ifade edilmiştir.
18	Caraiani (2006).	Kore'de İşsizlik Ve Çıktı Dalgalanmaları Arasındaki İlişki	Kore 1970 – 2004 Regresyon Analizi	Analiz sonucunda işgücü piyasasının çıktıda meydana gelen dalgalanmalara yavaş yanıt verdiği ifade edilmiştir. Bunun nedeninin Kore'nin katı bir işgücü piyasasına sahip olmasıdır. Bundan dolayı Okun katsayısı 0.07 olarak analiz sonucunda bulunmuştur.
19	Knotek (2007).	Okun Yasası Ne Kadar Kullanışlıdır?	ABD 1948 2Ç – 2007 2Ç (çeyreklik veriler) Ve 1949 – 2006 (yıllık veriler) Regresyon Analizi ve	Analizde Okun katsayısının uzun dönemde geçerli ve kullanışlı olmadığı ifade edilmiştir. Fakat çeyreklik verilerle yapılan analizlerin Okun katsayısı ile daha uyumlu olduğu ifade edilmiştir. Ayrıca çıktı ve işsizlik arasındaki ilişkinin genişleme ve daralma dönemlerinde farklılık gösterdiği sonucu çıkarılmıştır.

			EKK	
20	Villaverde ve Maza (2007).	İspanyol Bölgelerinde Okun Yasası	İspanya Ve 17 Bölgesi 1980 – 2004 Hodrick Prescott Ve Kuadratik Filtreleme Yöntemi	Okun yasasının İspanya ve çoğu bölgesi için işsizlik ve çıktı arasındaki negatif ilişkinin geçerli olduğu tespit edilmiştir. Ancak bulunan katsayılar daha önce Okun tarafından bulunan ve sonra başkaları tarafından bulunan katsayılardan daha düşük bir sonuç bulunmuştur.
21	Loria ve Jesus (2007).	Okun Yasasının Sağlamlığı: Meksika'dan Deliller	Meksika 1985 1Ç – 2006 4Ç Yapısal Zaman Serisi Modeli (Kalman Filtreleme Modeli), Nedensellik Analizi, Eşbütünleşme Analizi	Analizde okun katsayısının 2.3 – 2.5 arasında olduğu ve çıktı ile işsizlik arasında çift yönlü nedenselliğin olduğu iddia edilmiştir. Ayrıca işsizliğin ekonomik büyüme üzerinde yavaşlatıcı etkisi olduğu ifade edilmiştir.
22	Noor Vd. (2007).	Malezya'da Çıktı Ve İşsizlik Arasındaki İlişki: Okun Yasası Var Mı?	Malezya 1970 – 2004 Nedensellik Analizi Ve Regresyon Analizi	Okun yasasının yani işsizlik ve çıktı arasındaki negatif ilişkinin Malezya için geçerli olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Okun katsayısı -1.75 olarak bulunmuştur. Ayrıca GSYH ile işsizliğin birbirine önemli derecede bağlı olduğu ve çift yönlü bir nedensellik olduğu saptanmıştır.
23	Sinclair (2007).	ABD'de Çıktı Ve İşsizlik Oranındaki Kalıcı ve Geçici Hareketler Arasındaki İlişki	ABD 1948 1Ç – 2005 4Ç Kalman Filtreleme Modeli ve EKK	Okun katsayısının hem çıktı hem de işsizlik için negatif olduğu saptanmıştır. Çıktı ile işsizlik arasında negatif bir ilişki olduğu ifade edilmiştir. Ayrıca geçici işsizlik oranında %1'lik bir düşüşün GSYH içinde % 1.4'lük bir artış sağlayacağı sonucu ortaya çıkmıştır.
24	Fouquau (2008).	Okun Yasasında Eşik Etkileri: Panel Veri Analizi	20 OECD Ülkesi (Avustralya, Belçika, Kanada, Danimarka, Finlandiya,	Çalışmanın asıl amacı Okun yasasının doğrusal olmadığını ortaya çıkarmak daha sonra analizle bunu ispatlamaktır. Analiz sonucunda işsizlik ile çıktı arasındaki ilişkide bir asimetri olduğu ortaya çıkarılmıştır.

			Fransa, Almanya, İrlanda, İzlanda, İtalya, Japonya, Lüksemburg, Hollanda, Norveç, Portekiz, İspanya, İsveç, İsviçre, İngiltere, Amerika)	
			1970 – 2004	
			Panel Veri Analizi	
25	Elhorst (2009).	Y, X Ve E Etkileşim Etkileri İle Eşanlı Denklem Modeli Ve Okun Yasasının Mekânsal Yeniden Formülasyonu	112 Batı Avrupa Bölgesi 1986 – 2001 Eşanlı Denklem Modeli	Analiz sonucunda Okun katsayısı incelenen bölgeler için ortalama 1.45 olarak hesaplanmıştır. Ayrıca yerel etkisi/doğrudan etkisi 0.732 ve komşu etkisi/dolaylı etkisi ise 0.717 olarak hesaplandığı ifade edilmiştir.
26	Lang ve Peretti (2009).	Okun Yasasının Güçlü Bir Histerik Modeli: Teori Ve Ön İnceleme	Fransa, Almanya, Finlandiya, İtalya, İsveç, İngiltere, ABD Johansen Maximum Likelihood, VAR Modeli, Eşbütünleşme Analizi	Her ülke için ayrı başlangıç noktası olan analizde, Fransa için 1963 1Ç, Almanya için 1991 1Ç, Finlandiya, İtalya, İsveç, İngiltere ve ABD için 1960 1Ç'ten itibaren ve 2007'ye kadar alınmıştır. Analizin amacı ise çıktı ve işsizlik arasındaki ilişkiyi 'güçlü histeri' açısından değerlendirmek olduğu ifade edilmiştir. Çalışma sonucunda genel itibariyle ülkeler açısından bakıldığında işsizliğin büyüme ile doğrusal bir ilişki içerisinde olmadığı sonucu ortaya çıkmıştır.
27	Haririan Vd. (2009).	GSYH İle İşsizlik Arasındaki İlişki: Orta Doğu Ve Kuzey Afrika Ülkelerinden Bulgular	Türkiye, Mısır, İsrail, Ürdün	Dört ülke için yapılan analizde büyüme ile işsizlik arasında negatif bir ilişki olduğu fakat bu ilişkinin zayıf olduğu saptanmıştır. Bu ilişki Türkiye ve Mısır'da, İsrail ve Ürdün'den daha güçlü olduğu tespit edilmiştir.

			1975 – 2005 Hodrick – Presscott Filtreleme Modeli ve EKK	
28	Dritsaki Ve Dritsaki (2009).	AB Üyesi Dört Akdeniz Ülkesi İçin Okun Katsayısı: Ampirik Bir Analiz	İtalya, İspanya, Portekiz, Yunanistan 1961 – 2002 Hodrick – Prescott Filtreleme Yöntemi	Analizde reel GSYH kaybından dolayı oluşan işsizlik maliyetleri İtalya için daha büyük ve Yunanistan açısından daha düşük olduğu tespit edilmiştir. Katsayı tahminleri ise, İtalya için -0.024, İspanya için -0.017, Portekiz için 0.016 ve Yunanistan için ise -0.007 olarak bulunmuştur.
29	Villaverde Ve Maza (2009).	Okun Yasasının 1980 – 2004 Arasında İspanya'daki Sağlamlığının Bölgesel Kanıtı	İspanya Ve 17 Bölgesi 1980 – 2004 Hodrick – Prescott Filtreleme Yöntemi, Bayes Kalman Filtreleme Yöntemi Ve EKK	Yapılan çalışma sonucunda Okun yasasının genel itibarıyla çoğu bölgeler için ve tüm ülke için geçerli olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Yani işsizlik ile büyüme arasındaki negatif ilişkinin var olduğu saptanmıştır.
30	Yazgan Ve Yılmazkud ay (2009).	Okun'un ABD'deki Yakınsaması	ABD 1978 – 2002 Regresyon Analizi Ve Kümeleme Yöntemi	Analizde Okun katsayıları genellikle coğrafi kümelenme niteliğinde olduğu ifade edilmiştir. Aynı zamanda Okun katsayıları bakımından eyaletler arasında bir yakınsama olduğu saptanmıştır.
31	Moazzami Ve Dadgostar (2009).	Okun Yasasının Yeniden Değerlendirilmesi : OECD Ülkelerinden Bulgular	13 OECD ülkesi 1988 1Ç – 2007 4Ç Regresyon Modeli	Yapılan analiz de işsizlik oranında meydana gelen %1'lik bir düşüş incelenen ülkelerde %2.6 – %4.7 arasında bir büyüme ile sonuçlanacaktır. Kanada, Finlandiya, Norveç ve ABD'de istihdam ekonomik büyümeyle daha duyarlıdır.

32	Beaton (2010).	Okun Yasasında Zaman Değişimi: Kanada Ve ABD Karşılaştırması	Kanada Ve ABD Kanada İçin 1961 1Ç – 2009 2Ç ABD İçin 1948 1Ç – 2009 2Ç Zaman Değişken Parametrik Modeli	İncelenen çalışmada Okun yasasını istikrarsız bir yapıda olduğu ve yapısal bir değişim geçirdiği ifade edilmektedir. Kırılma dönemlerinde işsizlikle büyüme arasında daha hassas bir durum gözlemlenmiştir. Ayrıca analizde çıktı ile işsizlik arasındaki ilişki olarak ABD’de daha güçlü sonuçlar çıktığı ifade edilmiştir.
33	Hussain Vd. (2010).	Ekonomik Büyüme Ve İşsizlik Arasındaki Tutarlı İlişki: Pakistan’dan Ampirik Bulgular	Pakistan 1970 – 2006 Johansen Eşbütünleşme Analizi Ve Vektör Hata Düzeltilme Modeli	Yapılan analizde Johansen Eşbütünleşme testi sonuçlarına göre işsizlik ve büyüme arasında uzun vadeli bir ilişki olduğu saptanmıştır. Vektör Hata Düzeltme Modeline göre ise Pakistan’da hem kısa vadede hem de uzun vadede nedensellik ilişkisi olduğu belirlenmiştir.
34	Lal Vd. (2010).	Bazı Asya Ülkelerinde Okun Yasasının Testi Ko – Entegrasyon Yaklaşımı	Bazı Asya ülkeleri Pakistan, Hindistan, Çin, Sri Lanka, Bangladeş gibi 1980 – 2006 Eşbütünleşme Analizi, Hata Düzeltme Modeli	Analiz sonuçları bu ülkeler arasında gelişme yolunda olanlarda Okun yasasının geçerli olmadığını göstermektedir. Yani Çin dışındaki diğer ülkelerde geçerli değildir.
35	Caraiani (2012).	Romanya Ekonomisinde Okun Katsayısında Asimetri	Romanya 1991 – 2009 Markov Switching Yöntemi	Romanya ekonomisi için yapılan analizde veriler aylık olarak alınmıştır. Analiz sonucunda Romanya için ekonominin iyileşme/genişleme dönemlerinde Okun katsayısı -0.09 olarak hesaplanırken daralma dönemlerinde -0.32 olarak hesaplanmıştır.

36	Montero Kuscevic (2012).	Okun Yasası Ve Kentsel Yayılımları	358 Metropolitan İstatistik Alanları (MİA) 2002 – 2010 Panel Mekânsal Durbin Modeli	Yapılan analiz sonucunda MİA ekonomik büyümesinin MİA işsizliği üzerinde küçük bir etkiye sahip olduğu ortaya atılmıştır.
37	Hanusch (2012).	İstihdamsız Büyüme? Doğu Asya'da Okun Yasası	8 Doğu Asya Ülkesi (Çin, Hong Kong, Kore, Malezya, Filipinler, Singapur, Tayland, Tayvan) 1997 – 2011 EKK	Analiz sonucunda Doğu Asya bölgesinde meydana gelen büyümenin istihdamsız gerçekleştiği varsayımı reddedilmiştir. Fakat istihdam yaratma kapasiteleri her ülke için ayrı olduğu ifade edilmiştir. Katsayı olarak 0.32 bulunmuştur.
38	Shoraj Ve Kolaneci (2012).	1995 – 2010 Yılları Arasında Arnavutluk'ta Okun Yasasının Test Edilmesi	Arnavutluk 1995 – 2010 Güven Aralığı, Regresyon Testi (Kolomogorov – Smirnov – Lilliefars test, Shapiro – Wilk test)	Çalışma sonucunda işsizlikte meydana gelen %1'lik bir azalma reel GSYH'da yaklaşık %1.54'lük bir artış meydana geldiği saptanmıştır. Ayrıca Okun katsayısı %95 güven aralığı ile -4.012; 0.926 olarak bulunmuştur.
39	Ball Vd. (2013).	Okun Yasası: 50'ye Uyuyor Mu?	ABD 1948 – 2011 20 OECD Ülkesi 1980 – 2011 Regresyon Analizi,	Analizde incelenen ülkelerin çoğunda Okun yasasının güçlü ve istikrarlı bir ilişki içerisinde olduğu saptanmıştır. İşsizlik ile çıktı arasındaki ilişki ise ülkeler arasında farklılık göstermektedir. Ayrıca analizde büyük durgunluk dönemlerinde önemli bir değişiklik olmadığı ifade edilmiştir.

			EKK	
40	Huang Ve Yeh (2013).	Ülkeler Ve Devletlerin Panelinde Okun Yasası	53 Ülke (21 OECD ve 32 OECD dışı) 1980 – 2005 1976 – 2006 Panel ARDL, Pooled Mean Group Modeli, Eşbütünleşme Analizi	Yapılan analiz sonucunda işsizlik ve çıktı arasındaki uzun dönem katsayıları ülkeler arasında özdeş olduğu ifade edilmiştir. Ayrıca incelenen ülkeler arasında Okun yasasının geçerli olduğu belirtilmiştir.
41	Khaliq Vd. (2014).	Arap Ülkelerinde İşsizlik Ve Ekonomik Büyüme Oranı Arasındaki İlişki	9 Arap Ülkesi (Cezayir, Mısır, Ürdün, Lübnan, Fas, Filistin, Sudan, Suriye, Tunus) 1994 – 2010 Pooled EGLS (Cross – Section SUR) Modeli, Birim Kök Testi	Analizin sonunda işsizliğin ekonomik büyümeyi olumsuz etkilediği ortaya konulmuştur. Ayrıca ekonomik büyüme meydana gelecek %1'lik artış işsizlik oranlarını %0.16 oranında azaltacağı ifade edilmiştir. Nüfusa da değinen analizde nüfus artış hızında meydana gelen %1'lik bir büyüme işsizliği %0.37 oranında artıracığı belirtilmiştir.
42	Zanin (2014).	EOCD Ülkelerinde Okun Yasası Üzerine: Yaş Gruplarına Göre Bir Analiz	OECD Ülkeleri 1998 – 2012 EKK, Regresyon Analizi	Ekonomik büyüme ile işsizlik arasındaki ilişkiye yaş gruplarını da ekleyen analizde, işsizlik ile ekonomik büyüme arasında ters bir ilişki olduğu sonucu ortaya atılmıştır. Ayrıca Okun katsayısının erkeklerin kadınlardan daha yüksek olduğu sonucu çıkarılmıştır.
43	Durech Vd. (2014).	Çek Cumhuriyeti Ve Slovakya'da Okun Yasası Üzerine Bölgesel Kanıtlar	Çek Cumhuriyeti (14 Bölge),	Analiz sonucunda bu bölgelerde Okun yasasının, ortalama uzun süreli işsizliğin yüksek olduğu ve ortalama ekonomik büyümenin nispeten düşük olduğu bu

			Slovakya (8 Bölge) 1995 – 2011 Hodrick – Prescott Filtreleme Yöntemi	bölgelerde anlamlı olmadığı ifade edilmiştir.
44	Sadiku Vd. (2015).	Makedonya'nın Makedonya Cumhuriyeti'nin İşsizlik Oranı Ve Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişkinin Ekonometrik Tahmini	Makedonya 2000 1ç – 2012 3ç Fark Modeli, Dinamik Model, ECM (Hata Düzeltme Modeli), VAR Analizi	Analiz sonucunda işsizlik ile ekonomik büyüme arasındaki ters ilişkinin olmadığına rastlanmıştır. Yani GSYH'daki bir büyüme işsizlik üzerinde etki yaratmamaktadır. Yapılan uzun dönem ve kısa dönem testleri aynı sonucu vermiştir.
45	Palombi Vd. (2015).	İngiliz Bölgeleri Arasında Okun Yasasında Geçiş Etkileri: Mekansal Panel Ekonometrik Bulgular	İngiltere 1985 – 2011 Mekansal Panel Yaklaşımı	Analiz sonucunda Okun yasasının geçerli olduğu bulgusu elde edilmiş ve çıktı ile işsizlik arasındaki negatif ilişkinin güçlü olduğu ifade edilmiştir.
46	Perman Vd. (2015).	Okun Yasası: Bir Meta Analizi	Meta Regresyon Analizi	Bu analizin amacı özellikle daha önce Okun yasası ile ilgili yapılan çalışmaların sonuçlarının doğruluğunu araştırmaktır. Daha önce bulunan 269 sonuç incelenmiştir. Yapılan incelemede işsizlik ve çıktı arasındaki Okun katsayısının ortalama -0.61 ile -1.02 olabileceğini fakat bunun her ülke ve her koşul için geçerli olamayacağı ifade edilmiştir.
47	Ball Vd. (2015).	Okun Yasasına Tahminciler Mi İnanır? İşsizlik Ve Çıktı Tahminlerinin Bir Değerlendirmesi	G7 Ülkeleri Ve Avustralya Ve Yeni Zelanda 1989 – 2012 Regresyon Analizi	G7 ülkelerine ek olarak Avustralya ve Yeni Zelanda'nın da dahil edildiği analiz sonuçları incelenen ülkelerde yapılan tahminler Okun yasasıyla benzer olduğu sonucunu ortaya çıkarmıştır.
48	Dunsch (2016).	Almanya Ve Polonya'da Genç İşsizlik Ve Okun Yasası	Almanya 1992 – 2014 Polonya	Almanya ve Polonya'da yaş gruplarına göre ele alınan incelemede, Almanya ve Polonya'da Okun katsayısı gençler için daha yüksektir. Bundan dolayı gençler yaşlılara göre dalgalanmalara daha fazla maruz kalmaktadır. Fakat Polonya'daki

			1993 – 2014 Regresyon Analizi	işsizlik değişimi Almanya'dan makroekonomik şoklara daha duyarlı olduğu ifade edilmiştir.
49	Österholm (2016).	İsveç'te Okun Yasasında Zaman Değişimi	İsviçre 1982 1Ç – 2014 4Ç EKK, Quandt – Andrews Testi	Yapılan analiz sonucunda Okun yasasının zaman içinde istikrarlı olmadığı saptanmıştır. Ayrıca uzun dönemde işsizliği değişmeden tutmak için gerekli GSYH büyümesinin son 10 yılda düştüğü yönünde bir sonuçta elde edilmiştir.
50	Economou Ve Psarianos (2016).	AB Ülkelerinde Okun Yasasının Yeniden Gözden Geçirilmesi	13 AB Ülkesi 1993 2Ç – 2014 1Ç Panel Veri İnceleme, Mundlak Ayrıştırma Modeli	Yapılan analiz sonucunda işgücü piyasasını koruyan ülkelerde çıktıdaki hızındaki azalmanın işsizlik üzerindeki etkisi daha sınırlı olduğu saptanmıştır. İşgücü piyasasına daha az koruma sağlayan ülkelerde işsizlikle çıktı arasındaki ilişki daha kırılabilir olduğu ifade edilmiştir.

2.3.2. Ulusal Bazda Yapılan Çalışmalar

Bu alt başlık altında Okun yasasına ilişkin Türkiye için yapılan çalışmalara yer verilmiştir. Tablo 2. 7, yapılan ampirik çalışmaların özet ve bulgularını sunmaktadır.

Tablo 2. 7: Okun Yasasına İlişkin Türkiye Çalışmaları

No	Yazar Adın Ve Yılı	Çalışmanın Adı	Yıllar ve Model	Elde Edilen Sonuç
1	Yılmaz (2005).	Türkiye Ekonomisinde Büyüme İle İşsizlik Oranları Arasındaki Nedensellik İlişkisi	1978 – 2004 Granger ve Hsiao Nedensellik Testleri	Yapılan analiz sonucunda Türkiye ekonomisinde işsizlik oranı ile büyüme oranı arasında karşılıklı bir nedensellik ilişkisi bulunamamıştır. İşsizlik oranından büyüme oranına doğru bir nedensellik yönü bulunmuşken, büyüme oranından işsizlik oranına doğru bir nedensellik ilişkisi bulunamamıştır.
2	Ayhan (2008).	İşsizlik Ve İktisadi Büyüme İlişkisinin Türkiye Üzerinde Analizine Yönelik Bir Uygulama	1970 – 2006 Eşbütünleşme Analizi, Granger	Yapılan analizde işsizlikle büyüme arasında uzun dönemli pozitif ilişki bulunmuştur. Ayrıca analiz sonucunda GSYH'dan işsizliğe doğru tek yönlü bir nedensellik ilişkisi saptanmıştır.

			Nedensellik Analizi, Etki – Tepki Analizi	
3	Aktar Vd. (2009).	Türkiye’de İşsizlik Ekonomik Büyüme Ve Doğrudan Yabancı Yatırımlar İle İyileştirilebilir Mi?	2000 – 2007 (Dönemlik Veriler) VAR Modeli	Analizde ihracat ve GSYH arasında pozitif bir ilişki bulunmuş fakat bunun anlamsız olduğu ifade edilmiştir. Ayrıca ekonomik büyümenin işsizliğin çözümü olmadığı belirtilmiş ve işsizlik ile büyüme arasında anlamlı bir ilişki olmadığı saptanmıştır.
4	Barışık Vd. (2009).	Türkiye’de Okun Yasası, Asimetri İlişkisi Ve İstihdam Yaratmayan Büyüme: Markov – Switching Yaklaşımı	1988 – 2008 Markov – Switching Modeli, EKK	Yapılan analiz sonucunda ekonominin daralma ve genişleme dönemlerinde Okun katsayısının farklı olduğu saptanmıştır. Bu sonuca göre Okun yasasında asimetri ilişkisi olduğu ifade edilmiştir. Son olarak analiz sonucunda Okun katsayısının -3.859 olduğu tahmin edilmiştir.
5	Uysal Ve Alptekin (2009).	Türkiye Ekonomisinde Büyüme – İşsizlik İlişkisinin Var Modeli Yardımıyla Sınanması (1980 – 2007)	1980 – 2007 VAR Modeli	Çalışmada elde edilen sonuçlara göre, Türkiye’de çıktı oranı ile işsizlik oranı arasında işsizlikten büyümeye doğru bir Granger nedensellik ilişkisi olduğu ifade edilmiştir. Çıktının düşük veya yüksek gerçekleşmesi işsizliği etkilememektedir sonucu ortaya atılmıştır.
6	Ceylan Ve Şahin (2010).	İşsizlik Ve Ekonomik Büyüme İlişkisinde Asimetri	1950 – 2007 Eşbütünleşme Analizi TAR ve M – TAR,	Yapılan analiz sonucunda Türkiye ekonomisinde uzun dönemde Okun yasasını geçerli olduğu ifade edilmiştir. Ayrıca işsizlik ve büyüme arasında asimetric ilişki olduğu saptanmıştır.
7	Demirgil (2010).	Okun Yasası’nın Türkiye İçin Geçerliliğine Dair Ampirik Bir Çalışma	1989 2Ç – 2007 3Ç Hareketli Regresyon Modeli	Yapılan analizde Okun katsayısı, Türkiye ekonomisinin genişleme dönemlerinde azaldığı ifade edilmiştir. Ayrıca Okun katsayısı bazında bakıldığında Türkiye’de katsayı -0.041 olarak hesaplanmış ve sabit terimin ise 0.404 olduğu belirtilmiştir. Bu ise Okun katsayısından uzak olduğu anlamına gelmektedir.
8	Tarı Ve Abasız (2010).	Asimetrik Etkiler Altında Okun Yasasının Eşik Hata Düzeltme Modeli İle Sınanması: Türkiye Örneği	1968 – 2008 İki Rejimli Eşik Eşbütünleşme Analizi Ve Eşik Hata Düzeltme Modeli	Analizde, ekonominin daralma dönemlerinde büyüme de meydana gelen dalgalanmalar işsizliği ekonominin genişleme dönemlerinde meydana gelen dalgalanmalardan daha fazla etkilemektedir. Ayrıca analizde Okun katsayısının uzun dönemde -0.48 olduğu saptanmıştır. Elde edilen bir diğer sonuç ise

				normal dönemlerde büyümenin işsizliği etkilemediği ifade edilmiştir.
9	Mıhçı Ve Atılğan (2010).	İşsizlik Ve Büyüme: Türkiye Ekonomisi İçin Okun Katsayıları	1991 – 2006 Hodrick – Prescott Yaklaşımı Ve Quadratik Trend Analizi	Yapılan analiz sonucunda Türkiye’de Okun katsayısı olarak 0.73 hesaplanmıştır. Ve ayrıca Türkiye’de işsizlik, istihdamdaki pozitif gelişmeler çıktıda da pozitif etki yaptığı ifade edilmiştir.
10	Takım (2010).	Türkiye’de Ekonomik Büyüme İle İşsizlik Arasındaki İlişki: Granger Nedensellik Testi	1975 – 2008 Granger Nedensellik Testi	Yapılan analiz sonucunda büyüme ile işsizlik arasında karşılıklı etkileşim içinde olduğu sonucu ortaya çıkarılmıştır.
11	Muratoğlu (2011).	Büyüme Ve İstihdam Arasındaki İlişki: Türkiye Örneği	2000 – 2011 Engle – Granger Eşbütünleşme Analizi, Granger Nedensellik Testi, VAR	Analiz sonucunda istihdam ile GSYH arasında uzun dönem ilişki olmadığı, kısa dönem ilişki olduğu saptanmıştır.
12	Kanca (2012).	Türkiye’de İşsizlik Ve İktisadi Büyüme Arasındaki Nedenselliğin Ampirik Bir Analizi	1970 – 2010 Granger Nedensellik Testi, Eşbütünleşme Analizi	Yapılan analiz sonucunda Türkiye’de büyüme oranı ile işsizlik arasında karşılıklı bir nedensellik ilişkisi olmadığı saptanmıştır. Nedensellik ilişkisinin yönü büyüme oranından işsizlik oranına doğru bulunmaktadır. Ters durumda nedensellik bulunmamıştır.
13	Altuntepe Ve Güner (2013).	Türkiye’de İstihdam – Büyüme İlişkisinin Analizi (1988 – 2011)	1988 – 2011 EKK	Ele alınan çalışmada iki sonuç elde edilmiştir. Birincisi, hizmetler sektöründe meydana gelen büyüme istihdam artışına neden olmaktadır. İkincisi ise, hizmetler sektöründe meydana gelen istihdam artışı ile ekonomik büyüme arasında negatif bir ilişki olduğu saptanmıştır.
14	Sürmeli (2013).	İktisadi Büyüme, İşsizlik Ve Gelir Dağılımı Eşitsizliği İlişkisinin Nedensellik İlişkisi	2005 – 2012 (Büyüme – İşsizlik) 1980 – 2005 (Büyüme – Gelir Dağılımı) Hata Düzeltme Modeli Ve	Yapılan analizde işsizlikteki bir değişme büyüme oranlarını da etkileyeceği belirlenmiştir. Ayrıca büyüme de meydana gelen artışın gelir dağılımı üzerinde olumlu etkisi olabileceği saptanmıştır.

			Granger Nedensellik Testi	
15	Timur Ve Doğan (2015).	İstihdam Yaratmayan Büyüme: Türkiye Analizi	1980 – 2014 Granger Nedensellik Testi	Analiz sonucunda, işsizlik ile büyüme arasında ki nedensellik ilişkisi reddedilmiştir. Yani büyümenin istihdam üzerinde ki etkisi ya da istihdamın büyüme üzerinde ki olumlu veya olumsuz etkisine ulaşamamıştır.
16	Göçer (2015).	Okun Yasası: Türkiye Üzerine Bir Uygulama	2001 2Ç – 2015 1Ç Granger Nedensellik Testi, Regresyon Analizi	Yapılan regresyon analizi sonucunda büyümenin işsizlik üzerinde negatif bir etkisi olduğu ifade edilirken bu açıdan Okun yasasının Türkiye ekonomisi için geçerli olduğu sonucu da ortaya atılmıştır. Granger nedensellik testinde ise büyümenin işsizliği etkilediği fakat işsizliğin büyümeyi etkilemediği ifade edilmiştir.
17	Tanrıöver Ve Biçer (2015).	Okun Kanunu Ve Stokastik Trend Yaklaşımı Çerçevesinde Türkiye’de İstihdam Yaratmayan Büyümenin Dinamikleri	2005 – 2015 Baverindge Ve Nelson Ayrıştırma Modeli (Stokastik Trend Ayrıştırma Yöntemi)	Analiz sonucunda ekonominin daralma dönemlerindeki çıktı artışının işsizlik oranını daha az azalttığı veya daha az istihdam yarattığı saptanmıştır. Ayrıca elde edilen sonuç ile işsizlik ve çıktı arasında asimetrik bir ilişki olduğu ifade edilmiştir.
18	Bulut (2016).	Ekonomik Büyüme İle İşsizlik Arasındaki Asimetrik İlişki: Türkiye Örneği	2005 – 2015 (Çeyreklik Veriler) Yapısal Kırılmalı Birim Kök Testi, Asimetrik Nedensellik Testi	Yapılan analiz sonucunda Türkiye’de büyüme ile işsizlik arasında asimetrik ilişkilerin olduğu saptanmıştır. Ayrıca büyüme oranındaki bir hızlanma işsizlik oranını azaltmazken, büyüme de görülen bir yavaşlama işsizliği olumsuz etkilemektedir.
19	Arı (2016).	Türkiye’deki Ekonomik Büyüme Ve İşsizlik İlişkisinin Analizi: Yeni Bit Eşbütünlüşme Testi	1980 – 2014 Eşbütünlüşme Analizi, Hacker Ve Hatemi – J Testi	Çalışmada elde edilen sonuçlarda, uzun dönemde büyüme ve işsizlik arasında eşbütünlüşme ilişkisi ve nedensellik olmadığı tespit edilmiştir. Bu sonuçlara göre Türkiye’de istihdam yaratmayan büyüme olduğu ifade edilebilir.
20	Akay Vd. (2016).	Türkiye Ekonomisinde Ekonomik Büyüme Ve İşsizlik	1969 – 2014 Markov Switching Modeli	Yapılan analiz sonucunda Türkiye’de işsizlik ve çıktı arasında kısa ve uzun vadeli bir ilişki olduğu saptanmıştır. Çıktı ve işsizlik arasındaki ilişki ekonominin daralma dönemlerinde daha güçlü olduğu ifade edilmiştir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

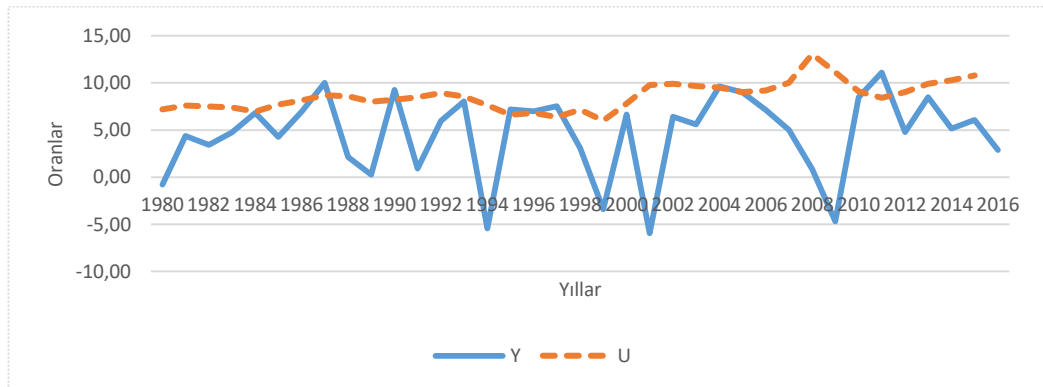
EKONOMİK BÜYÜME VE İŞSİZLİK ARASINDAKİ İLİŞKİYE YÖNELİK AMPİRİK UYGULAMA

3.1. Veri Seti Ve Model

Bu çalışmada, Türkiye ekonomisinde meydana gelen ekonomik büyüme ve işsizlik oranı ilişkisinin Okun yasası çerçevesinde araştırılması ve incelenmesi amaçlanmıştır. Okun yasası reel çıktı büyümesi ile işsizlik oranı arasında negatif bir ilişki olduğu varsayımı üzerinde durmaktadır. Fakat daha sonraki inceleme ve analizlerde ekonomik dalgalanmalarla birlikte bu ilişkinin değişebileceğine yönelik sonuçlar elde edilmiştir. Bu analiz sonuçları ise Okun yasasının asimetrik bir ilişki içerisinde olabileceğini gündeme getirmiştir. Dolayısıyla çalışmanın bu bölümünde Okun yasasının/katsayısının Türkiye açısından asimetri olup olmadığı incelenecektir. Ekonomik büyüme ve işsizlik arasındaki ilişkinin incelendiği bu çalışmada ARDL modeli ile analiz yapılacaktır.

Ekonomik büyüme ve işsizlik ilişkisinin incelendiği bu çalışmada, Okun yasasının Türkiye için geçerliliğinin ve asimetrik ilişkisinin geçerli olup olmadığı 1980 – 2016 yılları arasındaki dönemin verileri yıllık veriler olarak kullanılacaktır. Veri setinde reel GSYH ile işsizlik oranı değişkenlerine ilişkin zaman serileri, International Monetary Fund (IMF) elektronik veri tabanından alınmıştır. Verilerin 1980’den itibaren alınmasının nedeni Türkiye’de o dönemde başlayan liberalleşme politikaları ve daha sonrasında işsizliğin büyümeye karşı duyarsızlaşması ile istihdam yaratmayan bir büyüme sürecinin başlamasıdır. Çalışmada ele alınan reel GSYH değişkeni Y ile, işsizlik oranı değişkeni ise U ile gösterilmiştir. Çalışmada kullanılacak değişkenlerin grafiği (3. 1) aşağıda verilmiştir.

Grafik 3. 1: Büyüme (Y) Ve İşsizlik (U) Serilerin İlişkin Zaman Grafikleri

Türkiye’de ekonomik büyüme sürekli inişli çıkışlı bir seyir izlerken işsizlik büyüme kadar olmayıp çok az fark içeren iniş ve çıkışlarla ortalama benzer düzeylerde devam etmiştir. 1978/79 yılında çıkan ekonomik sıkıntılarla birlikte Türkiye ekonomisi sert dalgalanmalara dayalı bir büyüme sürecine girmiştir. Bu süreçten sonra ekonomi istikrarsız ve negatif büyüme eğilimi içerisine girmiştir. Bu süreçte 24 Ocak kararları ile yeni bir ekonomik anlayış olan liberalleşme programı açıklanmıştır. Bu program ile dışa açık bir piyasa ekonomisine geçilmiştir. Bu süreçten sonra hızla yükselmeye başlayan finans sektörü ile birlikte tüm dünya ekonomilerini bekleyen dalgalanmaların sık yaşanacağı bir sistem kendini yenilemiştir.

1980’den 1990’a kadar inişli çıkışlı devam eden Türkiye ekonomisi her şeye rağmen artış eğilimi izleyen bir büyüme süreci geçirmiştir. Fakat 1989’dan sonra ekonomi sert bir düşüş yaşamaya başlamış ve 1994’te negatif bir büyüme içerisine girmiştir. 1994 krizinden sonra toparlanmaya çalışan ekonomi 1997 – 1999 süreçlerinde meydana gelen Asya ve Rusya krizlerinden derinden etkilenmiştir. Bu süreçte yeniden negatif büyüme sürecine geçen ekonomi kendini toplama evresine geçmeye hazırlarken 2000 ve hemen ardından gelen 2001 krizleri ile birlikte yaklaşık %-6 civarında bir küçülme meydana gelmiştir.

Bu süreçten sonra Türkiye ekonomisinde meydana gelen yüksek büyüme oranları ile beraber işsizlikte beklenen düşüşün yaşanmamış olması göze çarpmaktadır. Ekonomik büyümede devam eden yüksek büyüme evresi 2008’de başlayan ve 2009’da derinleşen küresel krizle birlikte düşüş yaşamış daha sonra yeniden negatif büyüme rakamlarına düşmüştür. Kriz kısa sürede atlatıldıktan sonra 2010’dan itibaren yeniden yüksek büyüme rakamları yakalanmış fakat daha sonra 2011’den itibaren düşme eğilimi gösteren bir büyüme sürecine girmiş ve ekonomi krizden önce yakalamış olduğu yüksek ve sürekli büyüme rakamlarını bir daha yakalayamamıştır. Ardından negatif bir eğilimde olan büyüme rakamları bu şekilde devam etmiş ve son 2 yılın büyümesi %6 ve daha sonra %3 civarında seyrine devam etmiştir.

Türkiye’deki üretimin özellikle otomotiv ve beyaz eşya gibi alanlarda daha çok yapılması, ithal edilen malların buralara yoğunlaşması ve bundan dolayı işsizliği düşürecek yeni iş alanlarının oluşturulamaması ekonomik büyümeye rağmen istihdamın artmamasına bununda işsizliği düşürmemesine neden olmaktadır. Ayrıca büyümenin yatırımı artırıcı özelliğinin olmaması da işsizlik üzerinde olumlu etki yaratmamaktadır.

Bu dönemlerde işsizlik 1980 – 1990 arasında ortalama %8 civarında bir seyir izlemiş ve 2000 yılına kadar hemen hemen bu şekilde devam etmiştir. Bu süreçlerde meydana gelen ekonomik büyümelere ve daralmalara çok fazla cevap vermeyen işsizlik özellikle 1990’lardan sonra ekonomik büyümenin yüksek olduğu zamanlarda bile işsizlikte istenilen düşüşün yaşanmaması istihdam yaratmayan büyüme fikrinin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Özellikle 2002’den sonra yüksek büyüme evresi yakalayan ekonomiye rağmen işsizliğinde giderek artış göstermesi bu söylentileri desteklemiştir. 2002 ile 2010 arasında yaklaşık %10 olan işsizlik oranı özellikle o dönemde küresel kriz ile birlikte rekor düzeylere çıkmış ve yaklaşık %14’leri görmüştür. Daha sonra düşmeler olsa da 2010’dan sonra işsizlik %9 seviyelerinde devam etmiş 2016’nın sonunda %10,7 olarak gerçekleşmiştir.

3.2. Metodoloji

Bu çalışmada modelin tahmin edilmesi amacıyla Pesaran vd. (2001) tarafından geliştirilen Autoregressive Distributed Lag (ARDL) eşbütünleşme analizi kullanılmaktadır. Bu yöntemin kullanılma amacı analizde kullanılan parametrelerin hangi seviyede eşbütünleşik olduğuna bakmaya gerek kalmadan parametreler arasında bir eşbütünleşme ilişkisinin var olup olmadığını test etmenin mümkün olmasıdır (Şimşek ve Kadılar, 2010: 123).

Genel itibarıyla eşbütünleşme analizleri yapıldığında her parametrenin eşbütünleşme derecesinin ölçülmesi gerekmektedir. Bazı durumlarda yapılan birim kök testlerinin sonuçlarına göre kullanılan parametrelerin her zaman eşbütünleşme dereceleri aynı olmamaktadır. Serilerin derecelerinin aynı olduğu durum ile serilerin derecelerinin aynı olmadığı durumlar da kullanılan eşbütünleşme analizleri farklılık göstermektedir. Serilerin derecelerinin aynı olması durumunda Engle ve Granger (1987) tarafından geliştirilen Engle – Granger eşbütünleşme analizi, Johansen (1988) tarafından ve Johansen ve Juselius (1990) tarafından geliştirilen Johansen eşbütünleşme analizleri kullanılmaktadır. Fakat serilerin eşbütünleşme dereceleri aynı olmadığı durumlarda Pesaran ve Shin (1995), Pesaran vd. (1996) ve Pesaran vd. (2001) tarafından geliştirilen Autoregressive Distributed Lag (ARDL) yöntemi kullanılmaktadır (Altıntaş, 2008: 30).

Günümüzdeki çalışmalarının önemli bir çoğunluğu Engle ve Granger (1987), Johansen (1988), Johansen ve Juselius (1990), Stock ve Watson (1993) ile Gregory ve

Hansen (1996) tarafından geliştirilen ve çok kullanılan eşbütünleşme analizlerine karşı ARDL eşbütünleşme analizinin kullanıldığını göstermektedir. ARDL modelinin geliştiren Pesaran vd. (2001) bu testin kullanılmasının üç mantığa dayandığını ifade etmektedir. Bunlardan birincisi, modelin ARDL derecesi düzey ilişkilerinin belirlenmesinde EKK ile tahmin edilebilmesinden dolayı ARDL yönteminin kullanılabilmesi ifade edilmiştir. İkincisi, parametrelerin eşbütünleşme düzeyinin aynı olma zorunluluğunun olmamasıdır. Üçüncüsü, küçük ve sınırlı örnek büyüklüğü için daha uygun bir durumu teşkil etmesidir (Çetin ve Seker, 2014: 221).

Bu çalışmada, ampirik analiz için ARDL yöntemi kullanılmıştır. ARDL yönteminin kullanılmasını nedeni ise ekonomik büyüme ve işsizlik serilerine ilişkin verilen aynı seviyede eşbütünleşik olmamasıdır. Yukarıda ifade edildiği gibi ARDL yöntemi aynı seviyede eşbütünleşik olduğuna bakmaya gerek kalmadan seriler arasındaki eşbütünleşme ilişkisinin varlığına bakmaktadır.

Aşağıda yer alan eşitlikler kullanılarak eşbütünleşme analizi yapılmaktadır. Bu analizi yapabilmek için öncelikle tahmin denklemi kurmak gerekmektedir. Kurulan tahmin denklemi aşağıdaki gibi gösterilebilmektedir.

$$\Delta Gdp = c_0 + c_1 \Delta U + \varepsilon_i \quad (3.1)$$

ARDL sınır testi yaklaşımı için yapılacak analizde kısıt hata düzeltme modeli aşağıda (3. 2) numaralı eşitlikte gösterilmiştir.

$$\Delta Gdp_t = c_0 + \sum_{i=1}^m c_{1i} \Delta gdp_{t-i} + \sum_{i=0}^n c_{2i} \Delta u_{t-i} + \delta_1 \Delta gdp_{t-1} + \delta_2 \Delta u_{t-1} + \varepsilon_i \quad (3.2)$$

(3.2) numaralı eşitlikte yer alan Δ simgesi fark seviyesini ifade etmektedir, ε_i simgesi hata terimini ifade etmektedir. Eşbütünleşme testi uygulamasına geçildiğinde ilk adım olarak (3.2) numaralı eşitlik tahmini yapmakla başlanmaktadır. Bu eşitlikte önce bağımlı değişkene yer verilir daha sonra bağımsız değişken yazılır. (3.2) numaralı eşitliğin oluşturulmasından sonra elde var olan zaman serileri arasında uzun dönem ilişkisinin var olup olmadığı test edilir. Parametreler arasında uzun dönem ilişkisinin varlığının test etmek amacıyla Wald testi kullanılmaktadır. Uzun dönem ilişkisini test

ederken çeşitli hipotezler kullanılmaktadır. Analizde kullanılan uzun dönem test hipotezleri aşağıdaki gibidir;

$$\begin{aligned} H_0: \delta_1 &= \delta_2 = 0 \\ H_1: \delta_1 &= \delta_2 \neq 0 \end{aligned} \quad (3.3)$$

Zaman serileri arasındaki uzun dönemde var olabilecek ilişkinin test edilmesi için F istatistik değeri hesaplanmaktadır. F istatistik değeri Pesaran vd. (2001) tarafından geliştirilen ilgili çalışmalarında asimptotik olarak üretilen anlamlılık düzeyleri ile karşılaştırılmaktadır. Analizlerde hesaplanan F istatistik değeri eğer kritik değerden daha büyük bulunmuşsa (3.3) numaralı eşitlik H_0 reddedilmektedir. Eğer hesaplanan F istatistik değeri kritik değerden daha küçük bir sonuç çıkmışsa H_0 kabul edilir. H_0 hipotezi reddedilmişse bu durumda eşbütünleşme ilişkisinin var olduğu sonucu ortaya çıkmaktadır. Modelin eşbütünleşme ilişkisinin var olup olmadığı analizi yapıldıktan sonra uzun dönem katsayıları elde edilmektedir. Uzun dönem katsayılarının tahmin edilmesi amacıyla aşağıdaki eşitlikte yer alan ARDL (m, n) modeli oluşturulmaktadır.

$$\Delta Gdp_t = c_0 + \sum_{i=1}^m c_{1i} \Delta gdp_{t-i} + \sum_{i=0}^n c_{2i} \Delta u_{t-i} + \varepsilon_i \quad (3.4)$$

Uzun dönemli ilişkinin katsayıları hesaplandıktan sonra modelin diagnostik testlerine bakılarak modelin kurulması için uygun olup olmadığına karar verilmektedir. Daha sonra eldeki değişkenler arasında ki kısa dönem ilişkileri belirlemek adına ARDL'ye dayanan bir hata düzeltme modeli kullanılır. Bu modeli kurmak amacıyla aşağıda yer alan eşitlik tahmininde bulunmaktadır.

$$\Delta Gdp_t = c_0 + c_1 ECM_{t-1} + \sum_{i=1}^m c_{2i} \Delta gdp_{t-i} + \sum_{i=0}^n c_{3i} \Delta u_{t-i} + \varepsilon_i \quad (3.5)$$

(3.5) numaralı eşitlikte verilen ve ECM_{t-1} ile gösterilen değişken hata düzeltme terimi olarak ifade edilmektedir. Hata düzeltme katsayısı parametreler arasında uzun dönemde elde edilen ilişki modelinin kalıntılarının bir gecikmeli değerini ifade edildiği bilinmektedir. ECM olarak yazılan ifadenin katsayısı kısa dönemde meydana gelen bir şokun etkisinin ne kadarlık kısmının uzun dönemde ortadan kalkacağını göstermektedir (Pesaran vd., 2001). Burada veriler eğer yıllık veriler ise kısa dönemde meydana gelen

şokun 1 yılda ortadan kalkması ya da ne kadarının kalkması olarak ifade edilmektedir. Bir başka ifade ile kısa dönemde meydana gelen bir şokun uzun dönemde ortadan kalkma süresi olarak ifade edilebilmektedir.

3.3.Uygulama

Ekonomik bir uygulama yapılırken genel itibariyle ilk olarak kullanılacak olan verilerin durağan olup olmadığına bakılmaktadır. Zaman serilerinin durağan olup olmadığını test etmek amacıyla en çok kullanılan yöntemler Dickey ve Fuller (1979) tarafından geliştirilen Augmented Dickey – Fuller (ADF) ve Phillips Perron (1988) tarafından geliştirilen Phillips – Perron (PP) birim kök testleri olduğu bilinmektedir. Kullanılan zaman serilerinin daha anlamlı sonuçlar verebilmesi adına parametrelerin birim kök içermemesi gerekmektedir. Bir başka deyişle hipotez testinde H_0 reddedilmektedir. Analizde serinin durağanlığı test edilirken eğer seri seviyesinde (level) durağan değilse, serinin bir sonraki farkını alarak birinci seviyesinde ki durumuna bakılır. Bu şekilde seri durağan hale getirilmeli ve daha sonra analize tabi tutulmalıdır.

ADF ve PP testleri hemen hemen aynı sonuçları vermektedir. PP testi ADF'nin test sürecinde önerilmiş bir hata düzeltme modelidir. Hipotezler aşağıdaki gibi sunulmaktadır (Güvenek vd., 2010: 7):

$H_0: p = 0$ seri durağan değildir, seride birim kök vardır.

$H_1: p < 0$ seri durağandır, seride birim kök yoktur.

Oluşturulan modellerde zaman serilerinin durağan olması gerekmektedir. Zaman serileri durağan değil ise sahte regresyona yol açabilmektedir. Zaman serilerinin durağan olması yapılacak analizin daha anlamlı ve daha tutarlı olmasına neden olmaktadır. Granger ve Newbold (1974) çalışmalarında belirttiği gibi, durağan olmayan zaman serileriyle analiz yapıldığı zaman düzmece regresyon sorunu ortaya çıkmaktadır. Bu durumda elde edilen sonuçlar gerçek sonuçlar olmamakta ve doğru sonucu yansıtmamaktadır (Gujarati, 2001: 726).

Yapılacak analizde ilk olarak ADF ve PP testleri ile ekonomik büyüme ve işsizlik serilerinin durağanlığına bakılmaktadır. Bundan dolayı analize birim kök testleri yapılarak başlanmaktadır. Tablo 3. 1'de ekonomik büyüme ile işsizlik değişkenlerinin birim kök testi sonuçları gösterilmektedir. Tablo 3. 1'de Augmented Dickey – Fuller

(ADF) ve Phillips – Perron (PP) testleri vasıtasıyla ekonomik büyüme ve işsizlik serilerinin durağan olup olmadığı belirlenmektedir. Elde edilen değerler tablo 3. 1’de yer almaktadır. Tablo 3. 1’deki değişkenler için %1 ve %5 güven aralığında kritik değerlerine yer verilmiştir. Ayrıca tablo da değişkenlerden elde edilen test değerlerinin de olduğu görülmektedir.

Tablo 3. 1: ADF ve PP Birim Kök Test Sonuçları

	BUYUME(Y)			İSSİZLİK(U)		
	Kritik Değer		Test Değerleri	Kritik Değer		Test Değerleri
ADF	%1	-3.6267	-6.4813*	%1	-3.6267	-1.8595
	%5	-2.9458		%5	-2.9458	
PP	%1	-3.6267	-6.7198*	%1	-3.6267	-1.7213
	%5	-2.9458		%5	-2.9458	
	ΔGDP			ΔUnemployment		
ADF	%1	-3.6329	-10.1949*	%1	-3.6329	-5.0630*
	%5	-2.9484		%5	-2.9484	
PP	%1	-3.6329	-21.1336*	%1	-3.6329	-8.3488*
	%5	-2.9484		%5	-2.9484	

*: %5 anlam seviyesinde birim kök içermemektedir.

Tablo 3. 1’de değişkenler için yapılan birim kök testleri görülmektedir. Değişkenlerin durağanlığının sınanmasında geleneksel birim kök testleri olan Augmented Dickey – Fuller (ADF) ve Phillips – Perron testleri uygulanmış ve sonuçlar yazılmıştır. Bu testlerin sonuçları aşağıdaki gibi açıklanmıştır.

Ekonomik büyüme değişkeninin ADF testi sonucunun seviye değerinde -6.4813 olduğu tespit edilmiştir. Bu değer %1 ve %5 anlam seviyelerinde kritik değer olan sırasıyla -3.6267 ve -2.9458 değerlerinden daha küçük bir değere sahip olduğundan ekonomik büyüme değişkeni seviyesinde durağan bir seri görünümündedir. Yani ekonomik büyüme değişkeni ADF testi sonucuna göre seviyesinde birim kök içermemektedir.

Ekonomik büyüme değişkeninin PP testi sonucunun seviye değerinde -6.7198 olduğu yapılan analiz sonucunda elde edilmiştir. Elde edilen bu değer %1 ve %5 anlam seviyelerinde kritik değer olan sırasıyla -3.6267 ve -2.9458 değerlerinden daha küçük bir değer olduğu için ekonomik büyüme değişkeni seviyesinde durağan bir seri görünümü ortaya koymaktadır. Bu da şu anlama gelmektedir, ekonomik büyüme değişkeni yapılan PP testine göre seviyesinde birim kök içermemektedir.

İşsizlik parametresinin ADF testi sonucunun seviye değerine bakıldığında bu değer -1.8595 olduğu görülmektedir. Elde edilen bu değer %1 ve %5 anlam

seviyelerinde kritik değer olan sırasıyla -3.6267 ve -2.9458 değerlerinden daha büyük olduğu saptandığından işsizlik parametresi seviyesinde durağan olmayan bir süreç içermektedir. Yani işsizlik parametresi ADF testi sonucuna göre seviyesinde birim kök içerdıği görölmektedir.

İşsizlik parametresinin PP testi sonucunun seviye değerinde -1.7213 olduğu yapılan analizler sonucunda bulunmuştur. Bulunan bu değer %1 ve %5 anlam seviyelerinde kritik değerler olan sırasıyla -3.6267 ve -2.9458 değerlerinden daha büyük olduğundan dolayı işsizlik parametresi açısından durağan olmayan bir durumu ifade etmektedir. Bu ise işsizlik parametresinin PP testine göre seviyesinde birim kök içerdıği anlamına gelmektedir.

Ekonomik büyüme değişkeninin ADF testi sonucunun 1. Seviye değeri -10.1949 olarak analiz sonucunda hesaplanmıştır. Bulunan bu sonuç %1 ve %5 anlam seviyelerinde kritik değerler olan sırasıyla -3.6329 ve -2.9484 değerlerinden küçük olduğundan dolayı ekonomik büyüme değişkeni 1. Seviyesinde durağan bir seri görünümündedir. Yani ekonomik büyüme değişkeni ADF testine göre 1. Seviyesinde birim kök içermemektedir.

Ekonomik büyüme değişkeninin PP testi sonucunun 1. Seviye değeri -21.1336 olarak inceleme sonucunda belirlenmiştir. Bu değer %1 ve %5 anlam seviyelerinde kritik değer olarak ifade edilen -3.6329 ve -2.9484 değerlerinden daha küçük bir değer aldığından dolayı ekonomik büyüme değişkeni 1. Seviyesinde durağan bir seri görünümü sergilemektedir. Buna göre yapılan analiz ile ekonomik büyüme değişkeni PP testine göre 1. Seviyesinde birim kök içermediği anlamını taşımaktadır.

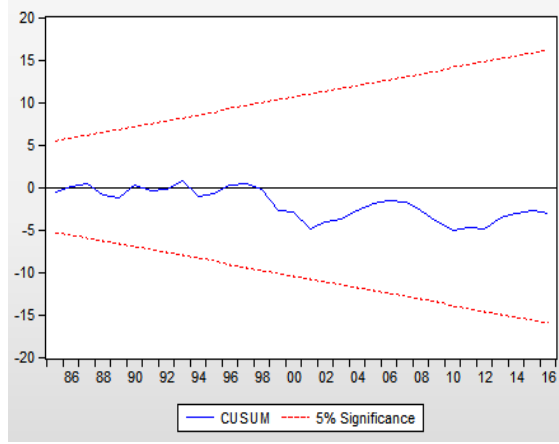
İşsizlik değişkeninin ADF testi sonucunun 1. Seviye değerine bakıldığında bu değerin -5.0630 olduğu görölmektedir. Tespit edilen bu değer %1 ve %5 anlam seviyelerinde kritik değer olarak ifade edilen sırasıyla -3.6329 ve -2.9484 değerlerinden daha küçük olduğundan dolayı işsizlik değişkeni 1. Seviyesinde durağan olduğu ifade edilmektedir. Bu da işsizlik değişkeninin 1. Seviyesinde ADF testi sonuçlarına göre birim kök içermediği anlamına gelmektedir.

İşsizlik değişkeninin PP testi sonucunun 1. Seviye değeri -8.3488 olarak hesaplanmıştır. Bu sonuç %1 ve %5 anlam seviyelerinde kritik değer olarak ifade edilen sırasıyla -3.6329 ve -2.9484 değerlerinden daha küçük olduğundan dolayı işsizlik

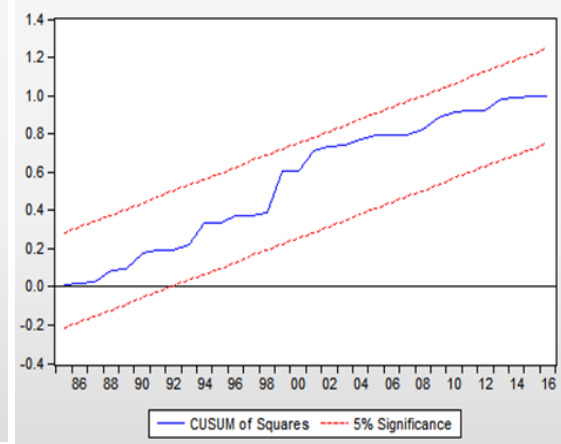
değişkeni 1. Seviyesinde durağan bir görünüm sergilemektedir. Buradaki sonuçlar işsizlik değişkeninin PP testi sonuçları itibariyle birim kök içermediği ifade edilmektedir.

Kısaca özetlemek gerekirse ekonomik büyüme ve işsizlik değişkenlerinin durağanlık ve birim kök testlerine tablo 3. 1'de yer verilmiştir. Bu sonuçlara göre tablo 3. 1'de yer alan ADF ve PP birim kök test değerlerinin sonuçlarına bakıldığında ekonomik büyüme ve işsizlik değişkenleri farklı seviyelerde durağan oldukları görülmektedir.

Şekil 3. 1: CUSUM Test

Şekil 3. 2: CUSUMQ Test

CUSUM test ve CUSUMQ testleri uzun dönem ve kısa dönem katsayıların istikrar durumunu göstermek amacıyla Brown vd. (1975) tarafından geliştirilen bir analiz test yöntemi olarak karşımıza çıkmaktadır. CUSUM testleri ilk n tane gözlemin kullanılarak devamlı tekrar eden tahminlerden elde edilen hata terimlerinin kümülatif toplamına dayanmaktadır. CUSUMQ testleri ile CUSUM testlerinin hesaplanma şekilleri aynıdır. Analize tabi tutulan gözlem sayısının en küçük değişkeninden başlayarak devamlı bir şekilde artırılması ile elde edilen değerlerin toplamı, grafiğin %5 anlamlılık düzeyi için çizilen bandın içinde kalıyorsa katsayıların istikrarlı olduğu kabul edilmektedir. CUSUMQ testi ise hata terimlerinin karelerinin toplamı sonucunda hesaplanmaktadır (Akçağlayan ve Kayıran, 2010: 140 – 141).

Şekil 3. 1 ve Şekil 3. 2 elde edilen serilerin istikrarını incelemektedir. CUSUM testlerinde grafiğin belirlenen sınırlar içerisinde olması gerekmektedir. Grafiğin sınırlar içerisinde olması demek yapısal kırılmanın olmadığı anlamına gelmektedir. Yapılan analizde grafiğin belirlenen sınırlar içerisinde olduğu görülmektedir. Yani yapılan testler sonucunda yapısal kırılmanın olmadığı sonucuna varılmaktadır. Eğer grafik belirlenen

sınırlar içerisinde değil de dışarı taşıyorsa, dışarı taşan tarihte veya tarihlerde yapısal kırılmanın olduğu anlamına gelmektedir.

Aynı şekilde hesaplanan CUSUMQ testlerinin de grafiği belirlenen sınırlar içerisinde olması gerekmektedir. Grafiğin belirlenen sınırlar içerisinde olması yapısal kırılmanın olmadığı ifade etmektedir. Analizde grafiğin belirlenen sınırlar içerisinde olduğu görülmektedir. Bu da yapısal kırılmanın olmadığı anlamına gelmektedir. CUSUMQ testleri ile CUSUM testleri arasındaki fark ise CUSUMQ testlerinin daha duyarlı bir test olmasıdır. Fakat yapılan iki testinde aynı sınırlar içerisinde olması durumu da iki testin benzer testler olduğunu göstermektedir.

Tablo 3. 2: Tanısal Testler ARDL (1, 1) Modeli

Tanısal tesler	İstatistikler
F – İstatistik	4.2682 (0.0121)
Breusch – Godfrey LM	0.0267 (0.9736)
Arch LM	0.1246 (0.7263)
Ramsey Reset	2.8957 (0.0988)
Jarquera Bera	4.1058 (0.1283)

ARDL (1,1) modeli sonuçlarına bakıldığında tablo 3. 2’de ekonomik büyüme ile işsizlik arasındaki uzun dönem ve kısa dönem ilişkileri ile ilgili test sonuçları yer almaktadır. F İstatistik analizi modeli genel itibariyle anlamlı ya da anlamsız olup olmadığına, modelin kurulabilir mi kurulamaz mı gibi anlam değerine bakmaktadır. Tablo 3. 2’de görülen 4.2682 F İstatistik değeri F İstatistiğinin anlamlı olduğunu göstermektedir. Anlamlı olması ise olasılık değerinin 0.05’ten küçük olması ile ölçülmektedir. F İstatistiğinin olasılık değeri olan 0.0121 değeri %5 anlam düzeyine bakıldığında 0.05’ten küçük bir değer aldığı görülmektedir. Aldığı bu değere göre ekonomik büyüme ile işsizlik arasındaki ilişkinin anlamlı olduğu ifade etmektedir.

ARDL (1,1) modeli için uygulanan bir diğer test olan Breusch – Godfrey LM testi, ekonomik büyüme ile işsizlik arasındaki otokorelasyonu ölçmeye yarayan bir test niteliğindedir. Tablo 3. 2’nin ikinci satırında yer alan Breusch – Godfrey LM testi 0.0267 değerini aldığı görülmektedir. Çıkan bu değerlere göre model kendi geçmişinden etkilenmemektedir. Testin olasılık değeri 0.9736 gibi bir değer almıştır. Analiz sonucunda elde edilen bu olasılık değerinin %5 anlam düzeyinde 0.05’ten büyük olması gerekmektedir. Yapılan test sonucunda Breusch – Godfrey LM testine ait olasılık değerinin (0.9736) 0.05’ten büyük olduğu görülmektedir. Testin aldığı bu değer

sonucunda ekonomik büyüme ile işsizlik arasında otokorelasyon sorunu olmadığı ifade edilebilmektedir.

ARCH LM testi, değişen varyans ile ilgilenmektedir. Tablo 3. 2'nin üçüncü satırında yer alan ARCH LM testi sonuçlarında 0.1246 değerlerini aldığı gözlemlenmiştir. ARDL (1,1) modelini bir diğer testi olan ARCH LM testinin olasılık değeri ise 0.7263 olduğu saptanmıştır. Elde edilen bu değer %5 anlam düzeyinde 0.05'ten büyük olması istenen sonuçtur. Bu değerlere bakıldığında olasılık değerinin 0.05'ten büyük olduğu anlaşılmaktadır. Buna göre yapılan ARCH LM testi ile değişen varyans olmadığı görülmektedir.

Ramsey Reset testi, yapılan analizlerde model kurma hatsını göstermektedir. Tablo 3. 2'nin dördüncü satırında yer alan Ramsey Reset test değeri 2.8957 olarak yapılan analiz sonucu bulunmuştur. Ayrıca analiz sonucunda Ramsey Reset testine ait olasılık değeri ise 0.0988 olarak belirlenmiştir. Elde edilen bu olasılık değeri ile model kurma hatasının olmaması için %5 anlam seviyesinde 0.05'ten büyük olması gerekmektedir. Yapılan test sonucunda elde edilen değerler 0.05'ten büyük olduğundan analizde kullanılacak parametrelerde model kurma hatası bulunmamaktadır.

ARDL (1,1) modeli için yapılan bir diğer test de Jarquera Bera testidir. Jarquera Bera testi ise ekonomik büyüme ve işsizlik serilerinin normal dağılım özelliklerini göstermektedir. Tablo 3. 2'nin son satırında yer alan Jarquera Bera test değeri 4.1058 olarak bulunmuştur. Ayrıca Jarquera Bera test değerine ait olasılık değeri ise tabloda görüldüğü gibi 0.1283 olarak saptanmıştır. Bu olasılık değeri ile modelin normal dağılıma sahip olabilmesi için %5 anlam düzeyinde 0.05'ten büyük olması gerekmektedir.

Jaquera Bera testi için normal dağılım aşağıdaki gibi gösterilmektedir.

H_0 : Hata terimleri normal dağılmaktadır.

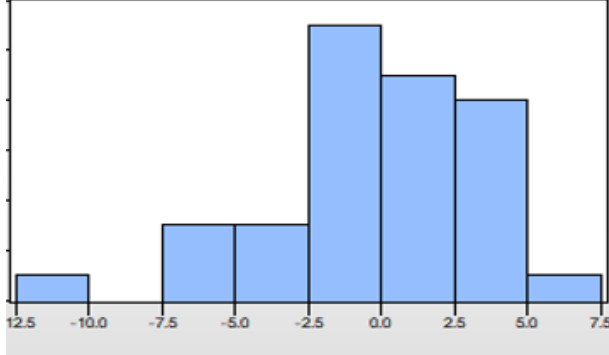
H_1 : Hata terimleri normal dağılmaktadır.

Yapılan test sonuçlarına göre olasılık değeri (0.1283) 0.05'ten büyük olduğundan dolayı tablodan da anlaşılmaktadır ki model normal dağılıma sahiptir.

Grafik 3. 2'de ARDL (1,1) modelinin dağılımı görülmektedir. Serilerin normal dağılıp dağılmadığı yapılan Jarquera Bera normallik testi ile belirlenmektedir. Grafik 3.2

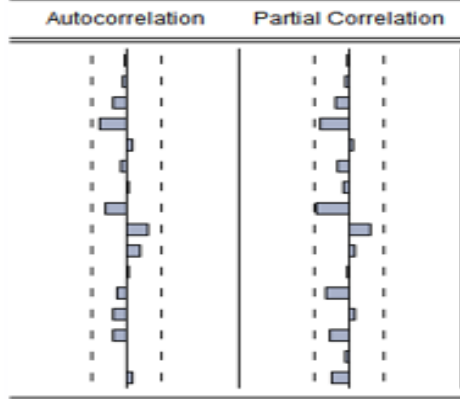
incelendiğinde tablo 3. 2'deki tanısal testlerde yer alan Jarquera Bera test istatistiğini destekler nitelikte normal dağılıma sahip olduğu görülmektedir.

Grafik 3. 2: Jarquera Bera Test Grafiği

Bu açıklamalar ışığında tablo 3. 2'de ARDL (1,1) modelinin tanısal test sonuçlarına yer verilmiştir. Tablodaki değerler teker teker incelenmiş ve yukarıda görüldüğü gibi açıklaması yapılmıştır. Yapılan testler sonucunda testlere ait katsayı ve olasılık değerleri saptanmış ve tabloya yerleştirilmiştir. Testlerin bulunan olasılık değerlerinin %5 anlam düzeyinde incelenmesi gerekmekte ve olasılık değerlerinin 0.05'ten büyük olması gerekmektedir. Elde edilen bu sonuçlara göre modelde otokorelasyon ve değişen varyans sorununun olmadığı ayrıca model kurma hatasının bulunmadığı sonuçlarına ulaşılmıştır. Bu sonuçlarla birlikte analizde bulunan bulgular yazılıp elde edilen sonuçlar açıklanabilmektedir.

Şekil 3. 3: Correlagram Otokorelasyon

Şekil 3. 3'deki Correlagram testi ekonomik büyüme ile işsizlik arasındaki otokorelasyona bakmaktadır. Otokorelasyon sorununun olmaması test sonucunun belirlenen sınırlar içerisinde olması gerekmektedir. Yapılan analizde test sonucunun belirlenen sınırlar içinde olduğu görülmektedir. Buna göre yapılan çalışmada otokorelasyon sorunu olmadığı ifade edilebilir.

3.4.Elde Edilen Bulgular

ARDL (1,1) modeli ile yapılan çalışmada elde edilen bulgular aşağıda sunulmuştur. Bu zaman serilerinin verilerini IMF'nin veri tabanından elde edilmiştir. Aşağıda tablolar halinde sunulan bulguları elde etmek için EViews 9 programı kullanılmış olup analiz ekonomik büyüme ve işsizlik ilişkisinin incelenmesi üzerinedir.

Tablo 3. 3: Sınır Testi

K	F İstatistiği	%1 Anlam Düzeyinde Kritik Değer		%5 Anlam Düzeyinde Kritik Değer		%10 Anlam Düzeyinde Kritik Değer	
		Alt Sınır	Üst Sınır	Alt Sınır	Üst Sınır	Alt Sınır	Üst Sınır
1	28.0454	6.84	7.84	4.94	5.73	4.04	4.78

28.0454 olarak hesaplanan Bound F istatistik değeri kritik değerler ile karşılaştırıldığında %5 anlam seviyesinde üst sınır değeri olarak saptanan 5.73 değerinin üzerinde gerçekleştiğinden dolayı H_0 reddedilmiştir. Yani eşbütünleşme yoktur hipotezi reddedilmiştir. Yapılan analizde elde edilen bu sonuca göre ekonomik büyüme ile işsizlik serileri arasında eşbütünleşme ilişkisinin olduğu saptanmıştır.

Aynı şekilde 28.0454 olarak hesaplanan Bound F istatistik değeri kritik değerler ile karşılaştırıldığında %1 anlam seviyesinde 7.84 olarak belirlenen üst sınır değerinden daha yüksek bir değere sahip olduğundan H_0 reddedilmiştir. H_0 hipotezinin reddedilmesi eşbütünleşme yoktur hipotezinin reddedilmesi anlamına gelmektedir. Bu sonuca göre ekonomik büyüme ve işsizlik arasında zaman serileri arasında eşbütünleşme ilişkisinin var olduğu belirtilmektedir.

Benzer yöntemle 28.0454 olarak hesaplanan Bound F istatistik değeri kritik değerler ile karşılaştırıldığında %10 anlam seviyesinde üst sınır değeri olarak hesaplanan 4.78 değerinden daha yüksek gerçekleştiğinden dolayı H_0 reddedilmiştir. Bunun anlamı ise eşbütünleşme yoktur hipotezinin reddedilmesi demektir. Buradan hareketle yapılan analizde elde edilen sonuçlara göre ekonomik büyüme ile işsizlik zaman serileri arasında eşbütünleşme ilişkisinin olduğu ortaya çıkmaktadır.

Yapılan analizde F istatistik değeri kritik ile karşılaştırıldığında %1, %5 ve %10 anlam düzeyinde tüm değerlerden daha yüksek çıkmıştır. F istatistik değerinin kritik değerlerin üst sınır değerlerinden daha küçük olması durumunda ekonomik büyüme ile işsizlik arasında eşbütünleşme ilişkisinin olmadığı anlamına gelmektedir. Fakat yapılan

analizde F istatistik değeri tüm kritik değerlerin üst sınır değerlerinden daha yüksek bir değere sahip olduğundan dolayı ekonomik büyüme ile işsizlik arasında eşbütünlük ilişkisinin olduğu saptanmıştır.

Tablo 3. 4: Hata Düzeltme Modeli

Değişkenler	Katsayı	T İstatistiği	Olasılık
ΔU	-2.1352	-3.0665	0.0044
ECM	-1.0878	-7.4218	0.0000

Tablo 3. 4'te yer alan ECM ifadesi kısa dönemde meydana gelen şokların ne kadarının uzun dönemde ortadan kalkacağını ifade etmektedir. Hata düzeltme modelinin -1.0878 olarak hesaplanan hata düzeltme katsayısının olasılık değeri 0.0000'dır. Modelin anlamlı sonuç verebilmesi adına hata düzeltme katsayısının 0.05'ten küçük olması gerekmektedir. Burada bulunan değer 0.05'ten küçük çıkmasından dolayı hata düzeltme katsayısının anlamlı olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca hata düzeltme katsayısı için hesaplanan T istatistik değeri kritik değerden daha büyük olduğu için hata düzeltme modelinin anlamlı olduğu ifade edilmektedir.

Hata düzeltme katsayısının kararlılığını sağlanması beklendiği gibi negatif işarete sahip olmasını gerektirmektedir. Yani meydana gelen şoklara azalarak tepki vermektedir. Bir başka ifade ile meydana gelen şokun uzun dönemde kaybolmasıdır. Hata düzeltme katsayısının -1.0878 değeri oluşan şokların 1 yıldan daha kısa bir sürede ortadan kalktığını göstermektedir. Verilerin yıllık olarak alınmasından dolayı oluşan şokların atlatma süreleri yıl olarak ifade edilmektedir.

Serilere uygulanan birim kök testleri sonucunda serilerin farklı derecede durağan olduğu görülmüştür. Serilerin farklı derecede durağanlaşmalarından dolayı eşbütünlük testleri arasında ARDL eşbütünlük testleri uygulanması gerekmektedir. Gerçekleştirilen ARDL eşbütünlük testinin tanısal istatistikleri bir önceki başlıkta verilmiş ve yorumlanmıştır. Tanısal testler sonucunda otokorelasyon sonucu, değişen varyans sorunu, model kurma hatası olmadığı ve serilerin normal dağılıma sahip olduğu görülmüştür. Tanısal test istatistiklerin sonucuna göre ARDL eşbütünlük testinin bulgularının yorumlanmasında bir sakınca yoktur. ARDL eşbütünlük testinde elde edilen bulgulara göre değişkenler arasında eşbütünlük bir ilişki bulunmaktadır. Eşbütünlük ilişki içinde olan serilerde kısa dönemde bir şok meydana gelmesi

durumunda bu şokun etkisinin bir dönemden kısa sürede ortadan kalkması beklenmektedir.

ARDL yönteminde elde edilen bulgulara göre değişkenler kısa ve uzun dönemde eşbütünleşik olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Buna karşılık uzun dönem katsayıları istatistiksel olarak yorumlanamamaktadır. Bu bağlamda değişkenlerin birbirleri üzerinde olan etkilerini daha somut ortaya koyabilmek için regresyon analizi yapılmıştır. Regresyon analizi kapsamında iki tane model oluşturulmuştur. Birinci modelde işsizlik bağımlı değişken iken, ikinci modelde ekonomik büyüme bağımlı değişken olarak seçilmiştir. Modellere ilişkin veriler ve sonuçlar aşağıda gösterilmektedir:

Model 1: $\Delta U = 0.646798537143 - 0.115973233152*Y$

(-3.5016) (3. 6)

(0.0013)

Model 2: $Y = 4.94447041473 - 2.28545768787*\Delta U$

(-3.5016) (3. 7)

(0.0013)

Tablo 3. 5: Tanısal Test Sonuçları

	Model 1		Model 2	
	F – İst.	Olasılık	F – İst.	Olasılık
Modele Ait Veriler	12.2617	0.0013	12.2617	0.0013
Breusch – Godfrey Serial Correlation LM Testi	1.0090	0.3759	0.1162	0.8906
Heteroskedasticity Testi: White Testi	1.1210	0.2972	0.0019	0.9650
Ramsey Reset Testi	0.0105	0.9188	0.3475	0.5595

Yapılan analiz sonuçlarına göre; otokorelasyon sorunu, değişen varyans sorunu ve model kurma hatasının bulunmadığı görülmektedir. Yapılan testler sonucunda regresyon analizinin sonuçlarının yorumlanmasında bir sakınca yoktur. Regresyon analizi yapılırken iki model kurulmasının nedeni; hem işsizlik oranının büyüme üzerindeki etkisi incelenmiş, hem de ekonomik büyümenin işsizlik oranı üzerinde etkileri incelenmiştir. Bundan dolayı iki model kurulmuş ve sonuçları verilmiştir. Analiz sonucunda elde edilen sonuçlar aşağıdaki gibi yorumlanmıştır: Birinci modelin (3. 6) sonucuna göre ekonomik büyüme de meydana gelen %1’lik bir artış işsizlik oranını %0.11 oranında negatif

etkilemektedir. Yani işsizlik oranını %0.11 oranında düşürmektedir. İkinci modelin (3. 7) sonucuna göre işsizlik oranında meydana gelen %1'lik bir artış ekonomik büyümede %2.28 oranında bir düşüğe neden olmaktadır. Buradan hareketle işsizliğin ekonomik büyüme üzerindeki negatif etkisi ekonomik büyümenin işsizlik üzerindeki etkisinden daha fazla olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Yapılan analizlere göre Okun yasasının Türkiye'de geçerli olduğu sonucu ortaya çıkmaktadır.

Ekonomik büyümenin istatistiksel olarak işsizlik üzerinde az bir düzeltici etkiye sahip olmasının nedeni Türkiye'deki büyümenin daha çok sermaye yoğun piyasalarda gerçekleşmesidir. Türkiye'de yatırımın sanayi ve tarım gibi verimli alanlara yapılması ekonomik büyümenin daha sürdürülebilir olmasına ayrıca artan üretimle birlikte çeşitli iş kollarının oluşmasına sonrasında ise büyüme ile birlikte işsizlikte istenilen sonuç elde edilebilir. Yatırımın verimli alanlara yapılması uzun dönemde büyüme ile işsizlik arasındaki ters ilişkiyi destekleyen ve katsayı olarak daha iyi sonuçlar alınmasına sebep olacaktır.

4. Sonuç Ve Değerlendirme

Reel GSYH ile işsizlik arasındaki ters yönlü ilişki yıllarca tartışılmalı bir meseledir. Bu ters ilişki ilk olarak A. Okun tarafından araştırılmış ve daha sonra literatüre Okun Yasası olarak girmiştir. Buna göre büyüme oranlarının yükseldiği yıllarda işsizliğin düştüğü, büyüme oranlarının düştüğü yıllarda ise işsizliğin yükseldiği ifade edilmiştir. 1948 – 1960 arasındaki Amerika verileriyle çalışan Okun yaptığı analiz sonuçlarında ekonomik büyüme ile işsizlik arasında ters bir ilişki olduğu sonucuna ulaşmıştır. Fakat daha sonra yapılan analizlerle bu ilişkinin her zaman ve her ekonomi için geçerli olmadığı sonucu ortaya çıkmıştır. Okun yasası, işsizliği azaltmak için gerekli olan büyüme oranının ekonominin genişleme ve daralma dönemlerinde katsayısı olarak aynı olduğu varsayımını ele almıştır. Bu durum simetri varsayımı olarak ifade edilmiştir.

Daha sonra yapılan çalışmaların Okun yasasında belirtildiği gibi ters ilişkiden farklı çıkması, Okun katsayısının uzun dönem –kısa dönem, ekonominin daralma dönemlerinde – genişleme dönemlerinde farklı sonuçlar çıkabileceğini göstermiştir. Ayrıca bu gözlemler sonucunda Okun yasasının temel bir kural olduğu fakat her zaman ve her yerde aynı sonucun olamayacağı kanısına varılmıştır. Genişleme ve daralma dönemlerinde Okun katsayısının farklı çıkması asimetri varsayımı olarak ifade edilmiştir. Günümüzde yapılan birçok araştırmada Okun katsayısının asimetric olduğu sonucu ortaya atılmıştır.

Bu çalışmanın amacı 1980 – 2016 yılları arasında Türkiye ekonomisi için yıllık verilerle Okun yasasının geçerliliğini araştırmaktır. Çalışmada zaman serileri farklı seviyelerde durağanlaştığı için ARDL eşbütünleşme yöntemi kullanılması uygun bulunmuştur. Yapılan ARDL analizi sonuçlarına göre ekonomik büyüme ile işsizlik arasında uzun dönemde tam olarak ters bir ilişkinin olup olmadığı istatistiksel olarak açıklanamamış, ancak ekonomik büyüme ile işsizliğin beraber hareket ettiği sonucuna ulaşılmıştır. 1990'lerden sonra ekonomik büyümenin işsizliği çok fazla etkilemediği görülmüştür. Özellikle 2001 krizinden sonra Türkiye ekonomisinin toparlanmasıyla birlikte elde edilen yüksek büyüme rakamlarına rağmen işsizlikte istenilen düşüşün sağlanamaması buna örnek olarak verilebilir. Bu süreçte Okun yasasına göre artan yüksek büyüme oranlarının işsizliği düşürmesi beklenirken, Türkiye'de yüksek büyüme rakamları işsizliği istenilen seviyeye düşüremediği gibi bu dönemde işsizliğin yükseldiği gözlemlenmiştir.

Özellikle 2001 krizinden sonra sağlanan yüksek büyüme oranlarının işsizlik ve istihdam üzerindeki etkisinin sınırlı olması işsizliğin ekonomik büyümeye karşı duyarsızlaştığını göstermektedir. Ekonomik büyümenin işsizliği etkilememesi ise istihdam yaratmayan büyüme kavramını gündeme getirmiş ve tartışmalara sebebiyet vermiştir. Nitekim Türkiye’de ki yüksek büyüme dönemlerinde ki durum ile istenilen seviyede işsizlikte bir sonuç elde edilememesi bunu göstermektedir. Çalışma sonucunda da ekonomik büyüme ile işsizlik ilişkisi eşbütünleşik olarak çıkmıştır. Yani uzun dönemde ekonomik büyüme ile işsizlik beraber hareket etmektedir. Bu sonuç ekonomik büyüme de meydana gelen bir değişikliğin işsizlikte de bir değişikliğe yol açacağını ifade etmektedir. Fakat bu değişimin katsayı olarak ne kadar olduğu uzun dönem katsayısı istatistiksel olarak yorumlanamadığı için bulunamamıştır. Bundan dolayı ARDL eşbütünleşme analizinden sonra regresyon analizi yapılması uygun görülmüştür. Regresyon analizinin nedeni, ekonomik büyüme ile işsizlik arasındaki ilişkinin istatistiksel olarak daha somut sonuçlarını görmektir. Bu bağlamda yapılan regresyon analizi ile ekonomik büyümede meydana gelen %1’lik bir büyüme işsizlik oranını 0.11 oranında düşürmektedir. Daha sonra işsizliğin ekonomik büyüme üzerindeki etkisini analiz edilmiştir. Bu analize göre ise işsizlikte meydana gelen %1’lik bir artış ekonomik büyümeyi 2.28 oranında düşürmektedir.

Bu durumda sadece ekonomik büyüme ile işsizlik sorununa bir çözüm üretilemeyeceği için politika yapıcıları işsizlik sorununu ele alırken farklı politikalara başvurması gerekmektedir. Çünkü Türkiye’de gerçekleşen ekonomik büyümenin daha çok sermaye yoğun sanayi sektöründe gerçekleşen bir büyüme olduğu görülmektedir. Böylesi bir büyümenin işsizliğe çok fazla katkısı olmadığı yaşanan yüksek büyümenin işsizliği istenilen seviyeye düşürmediği dönemlerle ispatlanmıştır.

Sürdürülebilir ekonomik büyüme için uzun vadeli yatırımlar yapmak ayrıca bu yatırımları teşvik etmek için imkanlar vermek gerekmektedir. Bu imkanlar yatırım yapmaya özendirilecek, örneğin kredi çekmek için düşük faiz uygulaması gibi, imkanlar olması gerekmektedir. Ayrıca katma değeri yüksek mallar üretmek ekonomik büyüme açısından çok önemlidir. İstikrarlı bir finans piyasasına sahip olmak ekonomik büyüme açısından oldukça olumlu sonuçlar vermektedir. Sermaye piyasalarında yapılacak yatırımları cezbetmek adına faizleri yükseltmek yabancı yatırımcı çekmek adına önemli olacaktır. Kısa vadeli çözümler üretmek yerine uzun vadeli çözümlerle ekonomik büyümede istikrar sağlamak işsizliğe de çözüm olacaktır.

Yatırımlardan elde edilecek karlılık oranı artıka yatırımlarda artacağından dolayı yatırımların karlılığını artıracak politikalar büyüme açısından önemlidir. Ayrıca tarımdan daha fazla verim almak için tarımın ticarileşmesi önemli bir etken olduğundan tarımda daha iyi reformlar yapmakta önemli bir büyüme politikası olabilir. Gelirin yeniden dağılımı, vergilemenin ve kamu harcamaların zorunda tasarruf yaratacağı şekilde politikalar düzenlemek, gümrük ve dış satım gibi dış ticaret politikasındaki düzenlemeler vb. uygulamak büyüme açısından önemlidir.

Aynı zamanda gelişen teknoloji ile birlikte daha az emek gücüyle daha fazla üretim yapılması ekonomik büyüme açısından olumlu sonuçlar vermekle birlikte niteliksiz işgücü üzerinde olumsuz etkiye sahip olmaktadır. Bunun için teknoloji ile adaptasyon içinde olan işgücü yetiştirmek hem büyüme hem de işsizlik açısından pozitif sonuçlar verebilir. İşsizliğin önemli sebeplerinden bir tanesi beşeri sermayeye gerekli yatırımın yapılmaması ve aynı zamanda beşeri sermayeye yatırım yapmaya teşvik edilmemesidir. Bu bir yandan ekonomik büyüme diğer yandan işsizlik üzerinde negatif etkiye sahiptir.

Ayrıca Türkiye'deki yüksek nüfus artışının işsizlik üzerinde negatif etkisi vardır. Artan nüfusa ve genç işgücüne karşılık yeni iş alanlarının yaratılamaması işgücünün iş bulmasında sıkıntı yaratmaktadır. Özellikle bu süreçte yapılan özelleştirmelerden dolayı işini kaybeden insanların işsizlik oranlarının artmasına katkı sağlamıştır. Özelleştirmelerden dolayı işsizliğin artmasının nedeni atıl istihdam kapasitesinden kaynaklanmaktadır. Özelleştirmeler meydana gelince kurumlar maliyetleri azaltmak adına atıl istihdamı azaltma yoluna gitmiştir. Türkiye'de son zamanlarda meydana gelen büyümenin daha çok finansal piyasalardan kaynakladığı görülmektedir. Finansal piyasalarda gerçekleşen büyüme ise işsizlik üzerinde pozitif bir etki yaratmamaktadır.

İşsizliği etkileyen bir başka durum ise kırdan kente göç oluşumunun artmasıdır. Kırdan tarımda çalışan emek gücünün çok fazla piyasanın istediği niteliklere sahip olamaması, kırdan göç edip kente gelmesiyle iş bulamamasına neden olmaktadır. Son zamanlarda tarımın da makineleşmesi ile birlikte kırdan işsizlik oranlarında artış olduğu gözlemlenmesine rağmen daha çok kırdan kente göçün kır nüfusunun adaptasyon sıkıntısından kaynaklanan iş bulma sorunlarını ortaya koymaktadır.

İşsizlikle ilgili bu sorunlara çözüm üretebilmek adına teknolojik gelişmeye uyum sağlayabilecek emek gücü yetiştirmek gerekmektedir. Bundan dolayı beşeri sermayeye

yapılacak yatırımları artırmak ve hızlandırmak atılabilecek adımlardan bir tanesidir. Atılacak bu adımlarla nitelikli işgücü yetiştirilmiş olacak ve bu da piyasada daha rahat iş bulmaya yarayacak ve işsizlik oranlarını azaltacaktır. Fakat tüm bunların yanında işsizliği azaltacak en önemli yollardan biri yeni istihdam alanları yaratmaktır. Yeni istihdam alanları hem ekonomik büyümeye hem de işsizlik sorununa önemli çözümler getirecektir.

İşsizliği azaltmak adına atılabilecek bir başka adım ise yerel yönetimlere verilecek mesleki eğitim kursları sağlama imkanlarıdır. Bununla birlikte yerel yönetimler çeşitli mesleklerde uzmanlaştıracak kurslar açıp burada etkin bir şekilde faaliyet göstermesi atılacak önemli adımlardan bir diğeridir. Bu uygulama günümüzde iş kur bünyesinde aktif bir şekilde yürütülmesine rağmen çok fazla reklam yapılmadığı için katılım oranı istenilen seviyede olmamaktadır. Çünkü pek çok insanın bu kurslardan haberi olmamaktadır.

İşsizlik oranını azaltma konusunda atılacak önemli bir başka adım ise, asgari ücret üzerindeki aşırı vergi yükünü kaldırmaktır. Asgari ücret üzerinde ki vergi yükü işveren açısından önemli bir maliyettir. Bu maliyeti azaltmakla işverenin daha fazla işçi alması sağlanabilir. Bu şekilde yapılan işe alımlar uzun vadede işsizlik oranlarında önemli düşümlere sebep olabilir.

İşsizliği azaltmak adına uygulanacak istihdam politikalarının bilinen en önemli olanlarını ikiye ayırmak mümkündür. Bunlar pasif istihdam politikaları ve aktif istihdam politikalarıdır. Pasif istihdam politikaları daha çok gelişmişlik seviyesi yüksek olan ekonomilerde görülmektedir. Bunun amacı istihdamı artırmak değil de işçiye iş bulana kadar destek vermektir. Ülkemizde de benzer örnekleri olmasına rağmen yeterli seviyede bu uygulamalar gerçekleştirilmemektedir. Pasif istihdam politikaları adı altında yapılan uygulamalar işsizlik sigortası gibi yardımlardır. Ayrıca kısa süreli çözümler olarak bilinmektedir.

Aktif istihdam politikalarında ise, uzun süreli ve sürdürülebilir bir istihdam politikası amaçlanmaktadır. Burada amaç işçiye işsizlik sigortası gibi geçici maaş vermek değil daha çok işçiye çeşitli eğitim ve desteklerle işçiye piyasada iş bulmaya hazır duruma getirmektir. Yukarıda iş kur örneği üzerinden bahsedilen bu mesele aslında işsizlik oranını azaltmak için atılabilecek önemli adımlardan biridir. Ayrıca piyasada iş kurmak isteyen girişimcilere destekler verilmeli ve iş kurmasına yardımcı olacak sübvansiyonlar sağlanmalıdır. Bu şekilde işini kurduktan sonra üretim yapmak isteyeceğinden emek

gücüne ihtiyaç duyacak ve emek talebinde bulunacaktır. Bu şekilde kurulacak iş yerleri işsizlik üzerinde olumlu etkisi olacaktır ve uzun vadede işsizlik oranlarını düşürecektir.

Eğitimde meydana getirilecek iyileştirmeler işsizlik üzerinde olumlu sonuçlar verebilir. Örneğin meslek liselerinin sanayilerle işbirliği içerisinde olması daha nitelikli olmasına ve işi daha iyi öğrenmesine olanak tanımaktadır. Bunun üniversitede de uygulanması genç işsizliği azaltmak için daha olumlu sonuçlar vermesi açısından uygulanması gereken önemli politikalardır. Kısaca eğitimin işgücü üzerinde nitelik itibariyle sağlayacağı katkılar düşünülerek düzenlenmesi uzun vadede olumlu sonuçlar doğurabilir.

KAYNAKÇA

- Acar F. (2013). “Türkiye Ekonomisine Genel Bir Bakış (2001 – 2013)”, *ÇSGB Çalışma Dünyası Dergisi*, Cilt: 1, Sayı: 2, 15 – 32.
- Acar İ. A. (2011). “İktisadi Ekoller Ve Devletin Ekonomideki Rolü”, *Kamu Ekonomisi*, (Editör: Abdulkadir Kökocak), Ekin Basım Yayın Dağıtım, 21 – 66.
- Adak N. (2010). “Sosyal Bir Problem Olarak İşsizlik Ve Sonuçları”, *Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi*, Cilt: 21, Sayı: 2, 105 – 116.
- Adanu K. (2002). “A Cross – Province Comparison Of Okun’s Coefficient For Canada”, *University Of Victoria Working Paper EWP 0204*, 1 – 22.
- Ahmad K., Khalil S., Saeed A. D. (2011). “Does There Exist Okun’s Law In Pakistan?”, *International Journal Of Humanities and Social Science*, Vol: 1, No: 12, 293 – 299.
- Akay H. K., Aklan N. A., Çınar M. (2016). “Türkiye Ekonomisinde Ekonomik Büyüme Ve İşsizlik”, *Yönetim Ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, Cilt: 14, Sayı: 1, 209 – 226.
- Akçağlayan A., Kayıran M. (2010). “Türkiye’de Kamu Harcamaları Ve Gelirleri: Nedensellik İlişkisi Üzerine Bir Araştırma”, *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi*, 5 (2), 129 – 146.
- Akkaya Y., Gürbüz R. (2012). “Ekonomik Büyüme Ve İşsizlik Üzerine...”, *Türkiye Ekonomi Kurumu Tartışma Metni 2012/79*, (<http://www.tek.org.tr>) (24.05.2017).
- Aktar İ., Demirci N., Öztürk L. (2009). “Can Unemployment Be Cured By Economic Growth And Foreign Direct Investment?”, *SÜ İİBF Sosyal Ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, Sayı: 17, 453 – 467.
- Alemdar A. A. (2014). “Ekonomik Büyümenin Eleştirisi Ve Alternatifi Kavramlar Üzerine Düşünceler”. https://www.academia.edu/4850246/EKONOM%C4%B0K_B%C3%9C%C3%9CMEN%C4%B0N_ELE%C5%9E%C4%B0R%C4%B0S%C4%B0_VE_ALTERNAT%C4%B0F%C4%B0_KAVRAMLAR_%C3%9CZER%C4%B0NE_D%C3%9C%C5%9E%C3%9CNCELER, (06,02,2017).
- Altıntaş H. (2008). “Türkiye’de Para Talebinin İstikrarı Ve Sınır Testi Yaklaşımıyla Öngörülmesi: 1985 – 2006”, *Erciyes Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Sayı: 30, 15 – 46.
- Altuntepe N., Güner T. (2013). “Türkiye’de İstihdam – Büyüme İlişkisinin Analizi (1988 – 2011)”, *Uluslararası Alanya İşletme Fakültesi Dergisi*, Cilt: 5, Sayı: 1, 73 – 84.
- Apak S., Uçak A. (2007). “Ekonomik Büyümenin Anlamlılığı Ve Gelişmişlik: Türkiye Ekonomisi Üzerine Bir İnceleme”, *Muhasebe Ve Finansman Dergisi*, Sayı: 34, 57 – 65.
- Apak S., Uçak A. (2007). “Ekonomik Büyümenin Anlamlılığı Ve Gelişmişlik: Türkiye Ekonomisi Üzerine Bir İnceleme”, *Muhasebe Ve Finansman Dergisi (MUFAD)*, Sayı: 34, 57 – 65.
- Apergis N., Rezitis A. (2003). “An Examination Of Okun’s Law: Evidence From Regional Areas In Greece”, *Applied Economics* 35, 1147 – 1151.
- Aren S. (2016). *100 Soruda Ekonomi El Kitabı Türkiye Ekonomisinden Örneklerle*, İmge Kitabevi, Ankara.

- Arı A. (2016). “Türkiye’deki Ekonomik Büyüme Ve İşsizlik İlişkisinin Analizi: Yeni Bir Eşbütünlük Testi”, *Siyaset, Ekonomi Ve Yönetim Araştırmaları Dergisi*, Yıl: 4, Cilt: 4, Sayı: 2, 57 – 67.
- Arslan M. L. (2011). “Devletin İktisadi Büyümedeki Rolü”, *Bilgi Ekonomisi Ve Yönetimi Dergisi*, Cilt: VI, Sayı: II, 160 - 175.
- Ay S. (2012). “Türkiye’de İşsizliğin Nedenleri: İstihdam Politikaları Üzerine Bir Değerlendirme”, *Yönetim Ve Ekonomi Dergisi*, Cilt: 19, Sayı: 2, 321 – 341.
- Ayhan F. (2008). “İşsizlik Ve İktisadi Büyüme İlişkisinin Türkiye Üzerinde Analizine Yönelik Bir Uygulama”, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Balıkesir.
- Ball L., Jalles J. T., Loungani P. (2015). “Do Forecasters Believe In Okun’s Law? An Assessment Of Unemployment And Output Forecast”, *International Journal Of Forecasting*, 31, 176 – 184.
- Ball L., Leigh D., Loungani P. (2013). “Okun’s Law: Fit At 50?”, *IMF Working Paper*, WP/13/10, 1 – 39.
- Ballve F. (1961). *Essentials of Economics: A Brief Survey of Principles And Policies*, (Çev: Arthur Goddard), D. Van Nostrand Company, New Jersey.
- Barber W. J. (2009). *A History of Economic Thought*, Wesleyan University Press, United States.
- Barışık S., Çevik E. İ., Çevik N. K. (2010). “Türkiye’de Okun Yasası, Asimetri İlişkisi Ve İstihdam Yaratmayan Büyüme: Markov – Switching Yaklaşımı”, *Maliye Dergisi*, Sayı: 59, 88 – 102.
- Barlas E. (Der.) (2011). “Devlet Arayışları Ve İktisadi Oluşumlar”, *Kamu Ekonomisi*, (Editör: Abdulkadir Kökocak), Ekin Basım Yayın Dağıtım, 69 – 92.
- Barro R. J. (1996). “Determinants Of Economic Growth: A Cross- Country Empirical Study”, *NBER Working Paper* 5698, 1 – 116.
- Barro R.J. (1997). *Macroeconomics*, The Mit Press, Massachusetts London, England.
- Başkaya F. (2000). *Kalkınma İktisadının Yükselişi Ve Düşüşü*, İmge Kitabevi, Ankara.
- Bayrak M., Kanca O. C. (2013). “Türkiye’de 1970 – 2011 Yılları Arasında Oluşan Ekonomik Ve Siyasi Gelişmelerin Seyri”, *Akademik Bakış Dergisi*, Sayı: 35, 1 – 20.
- Beaton K. (2010). “Time Variation In Okun’s Law: A Canada And U.S. Comparison”, *Bank Of Canada Working Paper* 2010 – 7, 1 – 17.
- Becsi Z., Wang P. (1997). “Financial Development and Growth”, *Economic Review*, Federal Reserve Bank of Atlanta, Fourt Quarter, 46 – 62. https://www.researchgate.net/publication/5025587_Financial_Development_and_Growth, (28. 04. 2017).
- Begg D., Fischer S., Dornbusch R. (2010). *İktisat*, (Çev. Ed: Vildan Serin), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.
- Benlialper A., Cömert H., Düzçay G. (2015). “2002 Sonrası Türkiye Ekonomisinin Performansı: Karşılaştırmalı Bir Analiz”, *ERC Working Paper In Economics* 15/04, 1 – 44.

- Blanchard O. (2009). *Macroeconomics*, Pearson Educational Inc, New Jersey.
- Bocutoğlu E. (2012). *Makro İktisat: Teoriler Ve Politikalar*, Murathan Yayınevi, Ankara.
- Boratav K. (2005). *1980'li Yıllarda Türkiye'de Sosyal Sınıflar Ve Bölüşüm*, İmge Kitabevi, Ankara.
- Boratav K. (2009). *Bir Krizin Kısa Hikayesi*, Arkadaş Yayınevi, Ankara.
- Boratav K. (2010). *Emperyalizm, Sosyalizm Ve Türkiye*, Yordam Yayınları, İstanbul.
- Boratav K. (2012). *Türkiye İktisat Tarihi 1908 – 2009*, İmge Kitabevi, Ankara.
- Buchanan J. M., Burton J., Wagner R. E. (1978). *The Consequences of Mr Keynes*, The Institute of Economic Affairs, London.
- Bulut Ü. (2016). “Ekonomik Büyüme İle İşsizlik Arasındaki Asimetrik İlişki: Türkiye Örneği”, *academia.edu*, https://www.academia.edu/29415055/Ekonomik_Büyüme_ile_işsizlik_Arasındaki_Asimetrik_İlişki_Türkiye_Örneği, (07.06.2017).
- Bulutay T. (1972). *İktisadi Büyüme Modelleri Üzerine Açıklamalar ve Eleştirmeler*, Sevinç Matbaası, Ankara.
- Caraiani P. (2006). “The Relationship Between Unemployment And Output Cycles in Korea”, *Romanian Journal Of Economic Forecasting*, 1, 51 – 64.
- Caraiani P. (2012). “Asymmetry İn The Okun Coefficient İn Romanian Economy”, *E + M. Ekonomie A Management = Economics And Management*, 4, 49 – 55.
- Cate Thomas (Ed.), (2013). *An Encyclopedia of Keynesian Economics*, Edward Elgar, İngiltere.
- Ceylan S., Şahin B. Y. (2010). “İşsizlik Ve Ekonomik Büyüme İlişkinde Asimetri”, *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, Cilt: 11, Sayı: 2, 157 – 165.
- Christopoulos D. K. (2004). “The Relationship Between Output And Unemployment: Evidence From Greek Regions”, *Papers İn Regional Science*, 83, 611 – 620.
- Çakıcı L. (1990). *Türkiye Ekonomisi Nereye Gidiyor?*, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara.
- Çetin M., Seker F. (2014). “Ekonomik Büyüme Ve Dış Ticaretin Çevre Kirliliği Üzerindeki Etkisi: Türkiye İçin Bir ARDL Sınır Testi Yaklaşımı”, *Yönetim Ve Ekonomi Dergisi*, Cilt: 24, Sayı: 2, 213 – 230.
- Çiçek H., Gözegir S., Çevik E. (2010). “Bir Maliye Politikası Aracı Olarak Borçlanma Ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Türkiye Örneği (1990- 2009)”, *C.Ü. İktisadi Ve İdari Bilimler Dergisi*, Cilt: 11, Sayı: 1, 141 – 156.
- Çiftçi C., Aykaç G. (2011). “İçsel Büyüme Modelleri ve Küreselleşme Sürecinde Gelişmekte Olan Ülkelerin Konumları”, *Sosyoekonomi Dergisi*, Cilt: 14, Sayı: 14, 159 – 180.
- Çondur F., Bölükbaş M. (2014). “Türkiye'de İşgücü Piyasası Ve Genç İşsizlik – Büyüme İlişkisi Üzerine Bir İnceleme”, *Amme İdaresi Dergisi*, Cilt: 47, Sayı: 2, 77 – 93.
- Deepashree, Agarwal V. (2007). *Macroeconomics*, Tata Mcgraw Hill Publishing Company Limited, New Delhi.
- Delice G., (2014). “Türkiye'de Ekonomik Büyümenin Sürdürülebilirliği”, *ASEM*, Ankara, 1 – 56.

- Demir O. (2002). “Durgun Durum Büyümeden İçsel Büyümeye”, *C. U. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, Cilt:3, Sayı:1, 1 – 16.
- Demir Ö. (1996). *Kurumcu İktisat*, Vadi Yayınları, Ankara.
- Demirgil H. (2010). “Okun Yasası’nın Türkiye İçin Geçerliliğine Dair Ampirik Bir Çalışma”, *Alanya İşletme Fakültesi Dergisi*, Cilt: 2, Sayı:2, 139 – 151.
- Devlet Planlama Teşkilatı (1979). *Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı 1979 – 1983*, Ankara.
- Devlet Planlama Teşkilatı (1984). *Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı 1985 – 1989*, Ankara.
- Devlet Planlama Teşkilatı (1989). *Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı 1990 – 1994*, Ankara.
- Devlet Planlama Teşkilatı (1995). *Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı 1996 – 2000*, Ankara.
- Devlet Planlama Teşkilatı (2000). *Uzun Vadeli Strateji Ve Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı 2001 – 2005*, Ankara.
- Devlet Planlama Teşkilatı (2006). *Dokuzuncu Kalkınma Planı 2007 – 2013*, Akara.
- Dilber İ., Eryiğit P., Ayvaz Güven E. T. (2015). “Türkiye Ve AB Ülkelerinde Ekonomik Büyüme İle İşsizlik Arasındaki İlişki: Panel Eşbütünleşme”, *Uluslararası Alanya İşletme Fakültesi Dergisi*, Cilt: 7, Sayı: 1, 69 – 79.
- Domar E. D. (1947). “Expansion and Employment”, *American Economic Association*, Vol: 37, No: 1, 34 – 55.
- Dornbusch R., Fischer S. (1998). *Makroekonomi*, (Çeviri Ed: Erhan Yıldırım), Mcgraw-Hill – Akademi Yayınları, Ankara.
- Dritsaki C., Dritsakis N. (2009). “Okun’s Coefficient For Four Mediterranean Member Countries Of EU: An Empirical Study”, *International Journal Of Business And Management*, Vol: 4, No: 5, 18 – 26.
- Dunsch S. (2016). “Okun’s Law And Youth Unemployment In Germany And Poland”, *International Journal Of Management And Economics*, No: 49, 34 – 57.
- Durak Ş., Kaya V. (2014). “Türkiye’de İşsizlik Ve İşsizliği Azaltmaya Yönelik Politikalar: Tarihsel Bir Bakış”, *Atatürk Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Dergisi*, Cilt: 28, Sayı: 2, 55 – 73.
- Durech R., Minea A., Mustea L., Slusna L. (2014). “Regional Evidence On Okun’s Law In Czech Republic And Slovakia”, *Economic Modelling* 42, 57 – 65.
- Dwivedi D. N. (2010). *Macroeconomics: Theory And Policy*, Tata McGray Hill Education Private Limited, New Delhi.
- Economou A., Psarianos L. N. (2016). “Revisiting Okun’s Law In European Union Countries”, *Journal Of Economic Studies*, Vol: 43, No: 2, 275 – 287.
- Eğilmez M. (2015). *Makroekonomi*, Remzi Kitabevi, İstanbul.
- Eğilmez M., Kumcu E. (2004). *Ekonomi Politikası Teori ve Türkiye Uygulaması*, Remzi Kitabevi, İstanbul.
- Ehrlich I. (1990). “The Problem of Development: Introduction”, *Journal Of Political Economy*, Vol: 98, No: 5, 1 – 11.

- Elhorst J. P. (2009). "A Simultaneous Equations Model With Interaction Effects In Y, X And E, And A Spatial Reformulation Of Okun's Law", *III World Conference Of Spatial Econometrics Barcelona*, 1 – 36.
- Enzeala- Harrison F. (1996). *Economic Development: Theory And Policy Applications*, Preager Publisher, United States Of America.
- Ercan N. Y. (2000). "İçsel Büyüme Teorisi: Genel Bir Bakış", *Planlama Dergisi*, Özel Sayı, 129 – 138.
- Erceylan Y. G., Akpiliç F. (2015). "Türkiye'de İşsizliği Sabit Tutan Büyüme Oranı", *T.C. Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı Çalışma Raporları*, Ankara.
- Eren G. (2015). "Tarımsal Kapitalizm: Fizyokrasi", *Atılım Sosyal Bilimler Dergisi*. Cilt:5, Sayı: 2, 6 – 23.
- Erol S. I. (2012). "İşsizliğin Sosyal Dışlanma Üzerindeki Etkisi", *TÜHİS İş Hukuku ve İktisat Dergisi*, Cilt: 24, Sayı: 3 – 4 – 5, 46 – 70.
- Ersoy A. (2015). *İktisadi Teoriler Ve Düşünceler Tarihi*, Nobel Yayıncılık, Ankara.
- Ertek T. (2005). *Makroekonomiye Giriş*, Beta Basım Yayım Dağıtım, İstanbul.
- Ertek T. (2009). *Temel Ekonomi*, Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş., İstanbul.
- Fine B. (2000). "Endogenous Growth Theory: A Critical Assessment", *Cambridge Journal of Economics*, Vol: 24, 245 – 246.
- Fischer S. (1991). "Growth, Macroeconomics, and Development", *NBER Macroeconomics Annual*, Vol: 6, 329 – 364.
- Fouquau J. (2008). "Threshold Effects In Okun's Law: A Panel Data Analysis", *Economics Bulletin*, Vol: 5, No: 33, 1 – 14.
- Freeman D. G. (2000). "Regional Tests Of Okun's Law", *IAER (International Advances In Economic Research)*, Vol: 6, No: 3, 557 – 570.
- Friedman B. M., Wachter M. L. (1974). "Unemployment: Okun's Law, Labor Force, And Productivity", *The Review Of Economics And Statistics*, Vol: 56, No: 2, 167 – 176.
- Froyen R.T. (1993). *Macroeconomics Theories and Policies*, Macmillian Publishing Company, New York, America.
- Gabrisch H., Buscher H. S. (2005). "The Unemployment – Growth Relationship In Transition Countries", *Halle Institute For Economic Research (IWH)*, Discussion Papers No: 5, 1 – 26.
- Gilpin R. (1996). "Economic Evolution Of National Systems", *International Studies Quarterly, Special Issue: Evolutionary Paradigms In The Social Sciences*, Vol:40, No:3, 411 – 431.
- Giray F. (2010). *Maliye Tarihi*, Ezgi Yayınları, Bursa.
- Gordon R.J., Wilcox J.A. (1998). *Macroeconomics*, Addison Wesley, America.
- Göçer İ. (2015). "Okun Yasası: Türkiye Üzerine Bir Uygulama", *Uluslararası Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, Yıl: 1, Cilt: 1, Sayı: 1, 1 – 12.
- Göçer İ. (2015). "Okun Yasası: Türkiye Üzerine Bir Uygulama", *Uluslararası Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, Yıl: 1, Cilt: 1, Sayı:1, 1 – 12.

- Grossman G. M., Helpman E. (1989). "Product Development and International Trade", *The Journal of Political Economy*, Vol: 97, No: 6, 1261 – 1283.
- Grossman G. M., Helpman E. (1990). "Comparative Advantage and Long – Run Growth", *The American Economic Review*, Vol: 80, No: 4, 796 – 815.
- Gujarati D. N. (2001). "*Temel Ekonometri*, (Çev: Ümit Şenesen Ve Gülay G. Şenesen), Literatür Yayınları, İstanbul.
- Gupta K.R., Mandal R.K., Gupta A. (2008). *Makroekonomics*, Atlantic Publisher and Distributors (P) LTD, New Delhi.
- Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı (2001). *Türkiye'nin Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı*, TCMB Yayınları, Ankara. (<http://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/fc5a4a1a-63d9-4de3-bb8b-d56a61409df6/program+%281%29.pdf?MOD=AJPERES&CACHEID=ROOTWORKSPACE-fc5a4a1a-63d9-4de3-bb8b-d56a61409df6-krj.rt9>) (30.05.2017).
- Güloğlu B., Altunoğlu A. E. (2002). "Finansal Serbestleşme Politikaları Ve Finansal Krizler: Latin Amerika, Meksika, Asya Ve Türkiye Krizleri", İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, No: 27, 1 – 29.
- Günçavdı Ö., Küçükçiftçi S. (2006). "Türkiye Ekonomisinde Büyümenin Kaynakları Ve İstihdam Etkileri (1973 – 1998)", *Türkiye Ekonomi Kurumu Tartışma Metni 2012/80*, (<http://www.tek.org.tr/>) (16.05.2017), 195 – 230.
- Güran N. (1999). *Makro Ekonomik Analiz*, Anadolu Matbaacılık, İzmir.
- Hamitoğulları B. (1986). *Çağdaş İktisadi Sistemler: Strüktürel ve Doktrinal Bir Yaklaşım*, Savaş Yayınları, Ankara.
- Hanusch M. (2012). "Jobless Growth? Okun's Law In East Asia", *Policy Research Working Paper 6156*, 1 – 13.
- Haririan M., Bilgin M. H., Karabulut G. (2009). "The Relationship Between GDP And Unemployment: Evidence From MENA Countries", *Zagreb International Review Of Economics & Business*, Vol: 13, No: 1, 17 – 28.
- Harris R., Silverstone B. (2000). "Asymmetric Adjustment Of Unemployment And Output In New Zealand: Rediscovering Okun's Law", *University Of Waikato Department Of Economics Working Paper In Economics 2/00*, 1 – 23.
- Harris R., Silverstone B. (2001). "Testing For Asymmetry In Okun's Law: A Cross – Country Comparison", *Economics Bulletin*, Vol: 5, No: 2, 1 – 13.
- Harris R., Silverstone B. (2001). "Testing For Asymmetry In Okun's Law: A Cross – Country Comparison", *Economics Bulletin*, Vol: 5, No: 2, 1 – 13.
- Harrod R. F. (1939). "An Essay In Dynamic Theory", *The Economic Journal*, Vol: 49, No: 193, 14 – 33.
- Harvey J. (1998). *Modern Economics*, Palgrave, New York.
- Heintz J. (2006). "Globalization, Economic Policy And Employment: Poverty And Gender Implications", *Employment Strategy Papers*, 1 – 83.
- Hiç M., Gencer A. H. (2009). *Turkish Economy And Politics 1923 – 2002*, Beykent University Press, İstanbul.

- Holmes M. J., Silverstone B. (2006). “Okun’s Law, Asymmetries And Jobless Recoveries In The United States: A Markov – Switching Approach”, *Economics Letters ELSEVIER*, Vol: 92, 293 – 299.
- Huang H. C., Yeh C. C. (2013). “Okun’s Law In Panels Of Countries And States”, *Applied Economics*, 45, 191 – 199.
- Hussian T., Siddiqi M. W., Iqbal A. (2010). “A Coherent Relationship Between Economic Growth And Unemployment: An Empirical Evidence From Pakistan”, *International Journal Of Social, Behavioral, Educational, Business And Industrial Engineering*, Vol: 4, No: 3, 288 – 295.
- Işık H. B., Kılınç E. C., Kılınç Şahbaz N. (2015). “Okun Kanununun Geçerliliğinin OECD Ülkeleri İçin Test Edilmesi”, *Ekonomik Yaklaşım Dergisi, EY International Congress On Economic II*, Paper ID No: 249, 1 – 12.
- Işık O., Pınarcıoğlu M. M. (2005). *Nöbetleşe Yoksuluk, İletişim Yayınları*, İstanbul.
- Izyumov A., Vahaly J. (2002). “The Unemployment – Output Tradeoff In Transition Economies: Does Okun’s Law Apply?”, *Economic Of Planning* 35, 317 – 331.
- İstanbul Sanayi Odası (1993). *1993 Yılı Başında Türkiye Ekonomisi*, İstanbul.
- Kalkınma Bakanlığı (2013). *Onuncu Kalkınma Planı 2014 – 2018*, Ankara.
- Kanca O. C. (2012). “Türkiye’de İşsizlik Ve İktisadi Büyüme Arasındaki Nedenselliğin Ampirik Analizi”, *Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt: 21, Sayı: 2, 1 – 18.
- Kar M., Taban S. (2003). “Kamu Harcama Çeşitlerinin Ekonomik Büyüme Üzerine Etkileri”, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, Cilt: 58, Sayı: 3, 146 – 169.
- Karabıçak M. (2000). “Türkiye’de Ekonomik İstikrarsızlığın Tarihsel Gelişim Süreci”, *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt: 5, Sayı: 2, 49 – 65.
- Karaçor Z., Alptekin V. (2006). “1980 Sonrası İstikrar Politikaları Işığında Türkiye Ekonomisinin Trend Analizi Yardımıyla Değerlendirilmesi”, *SÜ İİBF Sosyal Ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, Sayı: 11, 307 – 342.
- Karagöl E. T. (2013). “AK Parti Dönemi Türkiye Ekonomisi”, *SETA Yayınları*, Ankara.
- Karluk R. (1999). *Türkiye Ekonomisi; Tarihsel Gelişim Yapısal Ve Sosyal Değişim*, Beta Yayınları, İstanbul.
- Kazgan G. (2004). *İktisadi Düşünce Veya Politik İktisadın Evrimi*, Remzi Kitabevi, İstanbul.
- Kesici M. R. (2010). “Türkiye Ekonomisinin Yüksek Büyüme Evresinde İstihdam Ve İşsizlik”, *İş, Güç Endüstri İlişkileri Ve İnsan Hakları Dergisi*, Cilt: 12, Sayı: 3, 7 – 26.
- Keynes J. M. (1953). *The General Theory of Employment, Interest and Money*, Harcourt Brace Jovanovich (HBJ), United State of America.
- Khaliq S. A., Soufan T., Shihab R. A. (2014). “The Relationship Between Unemployment And Economic Growth Rate In Arab Country”, *Journal Of Economics And Sustainable Development*, Vol: 5, No: 9, 56 – 59.
- Kılıçbay A. (1993). *Değişen Dünyada Türk Ekonomisi*, Cem Yayınevi, İstanbul.

- Knotek E. S. (2007). "How Useful Is Okun's Law?", *Economic Review*, Fourt Quarter, 73 – 103.
- Knotek E.S. (2007). "How Useful is Okun's Law?", Federal Reserve Bank Of Kansas City, *Economic Reveiw*, Fourth Quarter, 73 – 103.
- Kol E. N., Karaçor Z. (2012). "2001 Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı Ve İstihdam Üzerine Etkileri", *Maliye Dergisi*, Sayı: 162, 379 – 395.
- Köklü A. (1984). *Makro İktisat*, S Yayınları, Ankara.
- Köse Z. (2016). "Türkiye Ekonomisinde 2003 – 2014 Döneminde Ekonomik Büyüme İşsizlik Ve Enflasyon İlişkisi", *Türk Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, Cilt: 1, Sayı: 1, 58 – 76.
- Kreishan F. M. (2011). "Economic Growth And Unemployment: An Emprical Analysis", *Journal Of Social Sciences*, Vol: 7, No: 2, 228 – 231.
- Kumbaracıbaşı O., Soral E. (1977). *Ekonomiye Giriş*, EM – AŞ Ofset, Ankara.
- Kumbaracıbaşı O., Soral E. (1977). *Ekonomiye Giriş*, Em- Aş Ofset, Ankara.
- Lal I., Sulaiman D., Jalil M. A., Hussain A. (2010). "Test Of Okun's Law İn Some Asian Countries Co – Integration Approach", *European Journal Of Scientific Research*, Vol: 40, No: 1, 73 – 80.
- Lang D., Peretti C. D. (2009). "A Strong Hysteretic Model Of Okun's Law: Theory And A Preliminary İntestigation", *İnternational Review Of Applied Economics*, Vol: 23, No: 4, 445 – 462.
- Leontiev L. (1976). *Marksist Ekonomi Politiğın İlkeleri*, (Çev: Kenan Somer), Sol Yayınları, Ankara.
- Lipseş R. G., Steiner P. O., Purvis D. D. (1984). *İktisat*, (Çev: Ömer Faruk Batırel Vd.), Bilim Teknik Yayınevi, İstanbul.
- Loria E., Jesus L. D. (2007). "The Robustness Of Okun's Law: Evidence From Mexico. A Quarterly Validation, 1985.1 – 2006.4, http://www.economia.unam.mx/profesores/eloria/PDFs/Articulos/the_robustness_of-okuns_law.pdf, (13.06.2017).
- Lucas R. E. (1988). "On The Mechanics of Economic Development", *Journal of Monetary Economics* 22, 3 – 42.
- Mihçı S., Atıldan E. (2010). "İşsizlik Ve Büyüme: Türkiye Ekonomisi İçin Okun Katsayıları", *İktisat İşletme Ve Finans Dergisi*, Cilt: 25, Sayı: 296, 33 – 54.
- Minsky H. P. (1976). *John Maynard Keynes*, The Macmillan Press, London.
- Mittal A. (2014). *Macro Economics*, S. Chand & Company PVT. LTD., New Delhi.
- Moazzami B., Dadgostar B. (2009). "Okun's Law Revisited: Evidence From OECD Countries", *İnternational Business & Economics Research Journal*, Vol: 8, No: 8, 21 – 24.
- Montero Kuscevic C. M. (2012). "Okun's Law And Urban Spillovers", <https://www.bcb.gov.bo/eeb/sites/default/files/paralelas5eeb/viernes/Macroeconomia%20B/Casto%20Montero.pdf>, (14.06.2017).
- Morgil O. (2002). "Büyüme Ve Sanayileşme Politikaları, *Atatürk'ten Günümüze Türkiye Ekonomisi*, 37 – 51, (Editör: Bahaeddin YEDİYILDIZ), Siyasal Kitabevi, Ankara.

- Muratoğlu Y. (2011). “Büyüme Ve İstihdam Arasındaki İlişki: Türkiye Örneği”, *International Conference On Eurasian Economics*, SESSION 2C, 167 – 173.
- Muscattelli V. A., Tirelli P. (2001). “Unemployment And Growth: Some Empirical Evidence From Structural Time Series Models”, *Applied Economics*, 33, 8, 1083 – 1088.
- Neumark F. (1944). *Genel Ekonomi Teorisi*, (Çev: Ahmet Ali Özekan), Gün Matbaası, İstanbul.
- Neumark F. (1948). *Maliyeye Dair Tetkikler*, İsmail Akgün Matbaası, İstanbul.
- Noor Z. M., Nor N. M., Ghani J. A. (2007). “The Relationship Between Output And Unemployment in Malaysia: Does Okun’s Law Exist?”, *International Journal Of Economics And Mamgement*, 1, 3, 337 – 344.
- Okun A. (1962). “Potential GNP: İts Measurement And Significance”, *Cowles Foundation Paper No: 190*, New Haven: Yale University, Cowles Foundation For Research İn Economics. <https://pamukkaleuniv.on.worldcat.org/search?databaseList=2375%2C2264%2C2087%2C1271%2C2261%2C173%2C2260%2C1910%2C1855%2C3218%2C1953%2C2237%2C2259%2C2897%2C1653%2C137%2C3313%2C1079%2C239%2C1708%2C1609%2C638%2C2507&queryString=ti%3APotential+Gnp%3A+Its+Measurement+and+Significance#/oclc/66101485>, (09.06.2017).
- Österholm P. (2016). “Time Variation İn Okun’s Law İn Sweden”, *Applied Economics Letter*, Vol: 23, No: 6, 436 – 439.
- Özcan B. (2012). “İşsizlik Histerisi Hipotezi OECD Ülkeleri İçin Geçerli Mi? Yapısal Kırılmalı Birim Kök Analizi”, *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Sayı: 40, 95 – 117.
- Özdemir B. K., Yıldırım S. (2013). “Türkiye’de Ekonomik Büyüme Ve İstihdam Arasındaki Nedensellik İlişkinin Analizi: Özçıkırmalı Dalgacık Yaklaşımı”, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı: 38, 97 – 116.
- Özdemir H. (2012). “Türkiye’de İç Göçler Üzerine Genel Bir Değerlendirme”, *Akademik Bakış Dergisi*, Sayı: 30, 1 – 18.
- Özel H. A. (2012). “Ekonomik Büyümenin Teorik Temelleri”, *Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt:2, Sayı:1, 63 – 72.
- Özgüven A. (1988). *İktisadi Büyüme İktisadi Kalkınma Sosyal Kalkınma Planlama Ve Japon Kalkınması*, Filiz Kitabevi, İstanbul.
- Özkaplan N. (2008). Türkiye İşgücü Piyasasının Dönüşümü (1980 – 2007), *Çeşitli Yönleriyle Cumhuriyetin 85’inci Yılında Türkiye Ekonomisi*, 161 – 212, (Editör: Gülen Elmas ARSLAN), Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi Basımevi, Ankara.
- Özsağır A. (2008). “Dünden Bugüne Büyümenin Dinamiği”, *KMU İİBF Dergisi*, Yıl: 10, Sayı: 14, 332 – 347.
- Pack H. (1994). “Endogenous Growth Theory: Intellectual Appeal and Empirical Shortcomings”, *Journal of Economic Perspectives*, Vol: 8, No: 1, 55 – 72.
- Palombi S., Perman R., Tavera C. (2015). “Commuting Effects İn Okun’s Law Among British Areas: Evidence From Spatial Panel Econometrics”, *Papers İn Regional Science*, Vol: 96, No: 1, 191 – 209.

- Parasız İ. (1997). *Modern Makro Ekonominin Temelleri*, Ezgi Kitabevi Yayınları, Bursa.
- Parasız İ. (2003). *Türkiye Ekonomisi*, Ezgi Kitabevi, Bursa.
- Parasız İ. (2005). *Bugünkü İktisadın Temelleri*, Aktüel Yayınları, Bursa.
- Parasız İ. (2006). *İktisadın ABC'si*, Ezgi Kitabevi, Bursa.
- Parasız İ., Ölmezoğulları N., Başoğlu U. (2015). *İktisatta Devrimler Karşı Devrimler*, Ekin Basım Yayın Dağıtım, Bursa.
- Parkın M. (2010). *İktisat*, (Çev: Özcan Uzun Vd.), Akademi Yayıncılık, Ankara.
- Pazarlıoğlu M. V., Çevik E. İ. (2007). "Ratchet Model Uygulaması: Türkiye Örneği", *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt: 12, Sayı: 2, 41 – 51.
- Pekin T. (1995). *Ekonomiye Giriş*, Bilgehan Matbaası, İzmir.
- Pekin T. (2005). *Ekonomiye Giriş*, Zeus Kitabevi, İzmir.
- Perman R., Stephan G., Tavera C. (2015). "Okun's Law – A Meta Analysis", *The Manchester School*, Vol: 83, No: 1, 101 – 126.
- Pesaran M. H., Shin Y., Smith R. J. (2001). "Bounds Testing Approaches To The Analysis Of Level Relationships", *Journal Of Applied Econometrics*, 16, 289 – 326.
- Peterson W. C. (1994). *Gelir İstihdam ve Ekonomik Büyüme*, (Çev: Talat Güllap), Atatürk Üniversitesi Yayınları, No: 763, Erzurum.
- Prachowny M. F. J. (1993). "Okun's Law: Theoretical Foundations And Revised Estimates", *The Review Of Economics And Statistics*, Vol: 75, No: 2, 331 – 336.
- Ricardo D. (1819). *On The Principles Of Political Economy and Taxation*, John Murray-Albemarle Street, London.
- Roland G. (2014). *Development Economics*, Pearson, United State.
- Romer P. M. (1986). "Increasing Returns and Long – Run Growth", *Journal of Political Economy*, Vol: 94, No: 5, 1002 – 1037.
- Romer P. M. (1994). "The Origins of Endogenous Growth", *Journal of Economic Perspectives*, Vol: 8, No: 1, 3 – 22.
- Sadiku M., Ibraimi A., Sadiku L. (2015). "Econometric Estimation Of The Relationship Between Unemployment Rate And Economic Growth Of FRY Of Macedonia", *Procedia Economics And Finance 19*, 69 – 81.
- Samuelson P. A. (1966). *İktisat*, (Çev: Y. Demirgil), Basın Ofset, Menteş Kitabevi, İstanbul.
- Savaşan F. (2015). *Kamu Ekonomisi: Piyasa Başarısızlığından Devletin Başarısızlığı*, Dora Yayıncılık, Bursa.
- Saygılı Ş., Cihan C. (2008). "Türkiye Ekonomisinde Büyüme Dinamikleri: 1987 – 2007 Döneminde Büyümenin Kaynakları Temel Sorunları Ve Potansiyel Büyüme Oranı", *TÜSİAD Yayını*, Yayın No: TÜSİAD – T/2008 – 06/462, İstanbul.
- Schorderet Y. (2001). "Revisiting Okun's Law: A Hysteretic Perspective", *Department Of Economics, UC San Diego*, Discussion Paper 2001 – 13, 1 – 25.
- Selik M. (1988). *100 Soruda İktisadi Doktrinler Tarihi*, Gerçek Yayınevi, İstanbul.

- Shaw G. K. (1992). "Policy Implications of Endogenous Growth Theory", *The Economic Journal*, Vol: 2, No: 412, 611 – 621.
- Shoraj D., Kolaneci F. (2012). "Test Of Okun's Law In Albania During The Period 1995 – 2010", *Euroacademia Global Forum Of Critical Studies*, 1 – 10.
- Silvapulle P., Moosa I. A., Silvapulle M. J. (2004). "Asymmetri In Okun's Law", *The Canadian Journal Of Economics*, Vol: 37, No: 2, 353 – 374.
- Silvapulle P., Moosa I. A., Silvapulle M. J. (2004). "Asymmetry In Okun's Law", *The Canadian Journal Of Economics*, Vol: 37, No: 2, 353 – 374.
- Sinclair T. M. (2007). "The Relationships Between Permanent And Transitory Movements In U. S. Output And The Unemployment Rate", *Journal Of Money, Credit And Banking*, Vol: 41, No: 2 – 3, 529 – 542.
- Skidelsky R. (1996). *Keynes*, Oxford University Press, Oxford, New York.
- Smith A. (1979). *An Inquiry into The Nature And Causes Of The Wealth Of Nations*, Liberty Classics, Indiana, America.
- Solow R. M. (1956). "A Contribution To The Theory Of Economic Growth", *Oxford Journals, Oxford University Press*, Vol: 70, No:1, 65 – 94.
- Solus G. P. (1975). *Sosyalizmin Ekonomi Politik*, (Çev: Muzaffer S. Kabagil), Sol Yayınları, Ankara.
- Soule G., Antell G. (2001). *Herkes İçin Ekonomi*, (Çev: Nejat Muallimoğlu), Avcıol Basım- Yayın, İstanbul.
- Sögner L., Stiassny A. (2000). "A Cross – Country Study On Okun's Law", *Department Of Economics WU, Working Paper No: 13*, 1 – 24.
- Sögner L., Stiassny A. (2002). "An Analysis On The Structural Stability Of Okun's Law: A Cross – Country Study", *Applied Economics* 34 – 14, 1775 – 1787.
- Stewart M. (1980). *Keynes Devrimi*, (Çev: Asım Baltacıgil), Minnetoğlu Yayınları, İstanbul.
- Strassmann W. P. (1956). "Economic Growth And Income Distribution", *The Quarterly Journal Of Economics*, Vol. 70, No. 3, Pp. 425 – 440.
- Sungur O. (2015). "2000 Sonrası Türkiye Ekonomisi: Büyüme, Enflasyon, İşsizlik, Borçlanma Ve Dış Ticarete Gelişmeler", *Toplum Ve Demokrasi Dergisi*, Cilt: 9, Sayı: 19 – 20, 243 – 269.
- Sürmeli O. (2013). "İktisadi Büyüme, İşsizlik Ve Gelir Dağılımı Eşitsizliği İlişkisinin Nedensellik İlişkisi", *Anadolu Üniversitesi Bilim Ve Teknoloji Dergisi A – Uygulamalı Bilimler Ve Mühendislik*, Cilt: 14, Sayı: 3, 251 – 162.
- Şahin H. (2002). *Türkiye Ekonomisi*, Ezgi Kitabevi, Bursa.
- Şentürk M., Akbaş Y. E. (2014). "İşsizlik – Enflasyon Ve Ekonomik Büyüme Arasındaki Karşılıklı İlişkinin Değerlendirilmesi: Türkiye Örneği", *Journal Of Yaşar University*, Vol: 9, No: 34, 5820 – 5832.
- Şimşek M., Kadılar C. (2010). "Türkiye'de Beşeri Sermaye, İhracat Ve Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişkinin Nedensellik Analizi", *C. Ü. İktisadi Ve İdari Bilimler Dergisi*, Cilt: 11, Sayı: 1, 115 – 140.

- Şiriner İ., Doğru Y. (2005). “Türkiye Ekonomisinin Büyüme Dinamikleri Üzerine Bir Değerlendirme”, *Yönetim Bilimleri Dergisi* (3: 2), 162 – 182.
- Taban S. (2011). “Küresel Finans Krizi Öncesi Ve Sonrası Dönemde Türkiye’de Ekonomik Büyümenin Dinamikleri”, *SETA yayınları*, Sayı: 37, 1 – 33.
- Takım A. (2010). “Türkiye’de Ekonomik Büyüme İle İşsizlik Arasındaki İlişki: Granger Nedensellik Testi”, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı: 27, 1 – 8.
- Talas C. (1980). *Ekonomik Sistemler*, S Yayınları, Ankara.
- Tanrıöver B., Biçer B. (2015). “Okun Kanunu Ve Stokastik Trend Yaklaşımı Çerçevesinde Türkiye’de İstihdam Yaratmayan Büyümenin Dinamikleri”, *Ekonomik Yaklaşım Dergisi, EY International Congress On Economics II*, Paper ID No: 305, 1 – 19.
- Tarı R., Abasız T. (2010). “Asimetrik Etkiler Altında Okun Yasasının Eşik Hata Düzeltme Modeli İle Sınanması: Türkiye Örneği”, *İktisat İşletme Ve Finans Dergisi*, Cilt: 25, Sayı: 291, 53 – 77.
- Taymaz E., Suiçmez H. (2005). “Türkiye’de Verimlilik, Büyüme Ve Kriz”, MPM, Ankara, 1 – 69.
- TCMB (2002). *Küreselleşmenin Türkiye Ekonomisine Etkileri*, Banknot Matbaası Genel Müdürlüğü, Ankara.
- Temurlenk M. S., Başar S. (2012). “Türkiye İçin Enflasyonu Hızlandırmayan İşsizlik Oranı (NAURI) Tahmini”, *Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt: 27, Sayı: 1, 71 – 83.
- Teune H. (1982). “Decentralization And Economic Growth”, *The Annals Of The American Academy Of Political And Social Science, Vol. 459, Government And Economic Performance*, Pp: 93 – 102.
- Thirlwall A. P. (2011). *Economics Of Development*, Palgrave Macmillan, United Kindom.
- Timur C., Doğan Z. (2015). “İstihdam Yaratmayan Büyüme: Türkiye Örneği”, *Ardahan Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Sayı: 2, 231 – 247.
- Tomanbay M., Gümüş T. (2008). *Genel Ekonomi*, Gazi Kitabevi, Ankara.
- Turan Z. (2011). “Dünyadaki Ve Türkiye’deki Krizlerin Ortaya Çıkış Nedenleri Ve Ekonomik Kalkınmaya Etkisi”, *Niğde Üniversitesi İİBF Dergisi*, Cilt: 4, Sayı: 1, 56 – 80.
- Turan Z. (2015). “2002 – 2012 Yılları Arasında Türk İktisat Politikasındaki Gelişmeler”, *Niğde Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt: 8, Sayı: 1, 223 – 235.
- Türkbal A. (1993). *İktisada Giriş*, Dicle Üniversitesi Basımevi, Diyarbakır.
- Uçak A. (2010). “Türkiye Ekonomisinin Büyüme Dinamikleri Ve İşsizliğe Etkisi”, *International Journal Of Human Sciences*, Vol: 10, Issue: 1, 202 – 223.
- Ulusoy A., Yamak R., Şahingöz B. (2016). “Faiz Dışı Dengenin Ekonomik Büyüme Ve İşsizlik Üzerine Etkisi”, *Ekonomi Bilimleri Dergisi*, Cilt: 8, No: 1, 1 – 33.

- Usaid, (2008). “Securing The Future: A Strategy For Economic Growth”, *U.S Agency International Development*, America, 1 – 40. (http://pdf.usaid.gov/pdf_docs/Pdacl254.pdf) (20.01.2017).
- Uysal D., Alptekin V. (2009). “Türkiye Ekonomisinde Büyüme – İşsizlik İlişkisinin Var Modeli Yardımıyla Sınanması (1980 – 2007)”, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı: 25, 69 – 78.
- Ünsal E. M. (2007). *İktisadi Büyüme*, İmaj Yayıncılık, Ankara.
- Ünsal E. M. (2007). *İktisadi Büyüme*, İmaj Yayınevi, Ankara.
- Ünsal E. M. (2011). *Makro İktisat*, İmaj Yayınevi, Ankara.
- Villaverde J., Maza A. (2007). “Okun’s Law in The Spanish Regions”, *Economic Bulletin*, Vol: 18, No: 5, 1 – 10.
- Villaverde J., Maza A. (2009). “The Robustness Of Okun’s Law İn Spain, 1980 – 2004 Regional Evidence”, *Journal Of Policy Modeling*, 31, 289 – 297.
- Wessels W. J. (1993). *Economics*, Barron’s Educational Serries Inc, New York.
- Yazgan M. E., Yılmazkuday H. (2009). “Okun’s Convergence Within The US”, *Letters In Spatial And Resource Sciences*, 2, 109 – 122.
- Yıldırım K., Karaman D., Taşdemir M. (2014). *Makro Ekonomi*, Seçkin Yayıncılık, Ankara.
- Yıldırım K., Vd., (Der.) (2012). *İktisada Giriş*, Sözkese Matbaacılık, Ankara.
- Yılmaz Ö. G. (2005). “Türkiye Ekonomisinde Büyüme İle İşsizlik Oranları Arasındaki Nedensellik İlişkisi”, *Ekonometrik Ve İstatistik Dergisi*, Sayı: 2, 11 – 29.
- Zagler M. (2003). “A Vector Error Correction Model Of Economic Growth And Unemployment İn Major European Countries And An Analysis Of Okun’s Law”, *Applied Econometrics And International Development*, *AEEADE*, Vol: 3 – 3, 93 – 118.
- Zanin L. (2014). “On Okun’s Law İn OECD Countries: An Analysis By Age Cohort”, *Economics Letters* 125, 243 – 248.
- Zeytinoğlu E. (1996). *Ekonomik Doktrinler Ve Ekonomik Sistemler*, Mim Matbaacılık, İstanbul.
- http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2016/01/weodata/weorept.aspx?pr.x=45&pr.y=9&sy=1980&ey=2016&scsm=1&ssd=1&sort=country&ds=.&br=1&c=186&s=NGDP_RPCH%2CLUR&grp=0&a= (22.01.2017)
- <http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2017/01/weodata/weorept.aspx?sy=1980&ey=2017&scsm=1&ssd=1&sort=country&ds=.&br=1&pr1.x=52&pr1.y=10&c=186&s=LUR&grp=0&a=> (08.05.2017)
- http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2017/01/weodata/weorept.aspx?sy=1980&ey=1989&scsm=1&ssd=1&sort=country&ds=.&br=1&pr1.x=68&pr1.y=11&c=186&s=NGDP_RPCH%2CLUR&grp=0&a= (19.05.2017).
- http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2017/01/weodata/weorept.aspx?sy=1989&ey=1999&scsm=1&ssd=1&sort=country&ds=.&br=1&pr1.x=68&pr1.y=10&c=186&s=NGDP_RPCH%2CLUR&grp=0&a= (25.05.2017).

http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2017/01/weodata/weorept.aspx?pr.x=94&pr.y=2&sy=1999&ey=2010&scsm=1&ssd=1&sort=country&ds=.&br=1&c=186&s=NGDP_RPCH%2CLUR&grp=0&a= (04.06.2017).

http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2017/01/weodata/weorept.aspx?pr.x=72&pr.y=7&sy=2010&ey=2017&scsm=1&ssd=1&sort=country&ds=.&br=1&c=186&s=NGDP_RPCH%2CLUR&grp=0&a= (07.06.2017).

ÖZGEÇMİŞ

- Adı Soyadı** : Nedim MERCAN
- Doğum Tarihi – Yeri** : 10.06.1991 / ERZURUM
- Adres** : İncilipınar Mahallesi 1243/2 Sokak No: 10 Zemin
Kat Pamukkale/DENİZLİ
- E – mail** : nedimmercann@gmail.com
- Yabancı Dil** : İngilizce
- Eğitim**
- Lisans** : Pamukkale Üniversitesi, İİBF, Maliye Bölümü
(2010 – 2015).